Başlarken...

Erhan BAYRAM
Genel Başkan Yardımcısı

1923'den 2023'e aradan geçen tam 100 yıl. Cumhuriyet Bayramımız Kutlu Olsun!

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılı olması dolayısıyla dergimizin bu sayısını başta Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere bu ülkeyi bize emanet eden kahraman ecdadımızın anısına özel olarak çıkarmak istedik. Bu minvalde "100. Yılında Cumhuriyet", "Cumhuriyetin Toplumsal Yapıya Etkileri", "Cumhuriyet ve Dil", "Cumhuriyet ve Eğitim", "Cumhuriyet ve Kadın", "Cumhuriyetin 100. Yılında Anadolu Faunasının Önemi", "Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Sanatı ve Resmi", "Eğitim, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Hayatımıza Kattıkları" ve "Pîr-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevi" konularının işlendiği dergimizde hem üyelerimize hem de Türk milletine katkı sunmayı amaçladık.

Türk'ü Anadolu'dan koparmak isteyen emperyalist güçler, başlarına geleceklerden habersiz topraklarımızı kendi aralarında paylaşmaya kalkmışlardı. Hiç vakit kaybetmeden durumu gören Mustafa Kemal, 19 Mayıs günü Samsun'a çıkmış, 22 Haziran günü Amasya'dan seslenmiş, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile bağımsızla giden yolun kapılarını açmış; iç ve dış tehdit unsurlara karşı verilen mücadele ile mandacıları hüsrana uğratmış, himayecileri emellerini terk etmeye yöneltmiştir. Cumhuriyete uzanan süreçte, topraklarımızda, emperyalizme karşı dik duruş, işgalcilerin önünde eğilmeyen, bağımsızlığını kazanmak için var gücüyle direnen bir millet vardı.

Destansı tarihimizde yüce Türk milleti az zamanda çok işler başardı. Milletimiz 100 yıl önce, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kendi geleceğini tayin ettiğini tüm dünyaya gösterdi.

Atatürk'ün ***"Efendiler! Size şunu söyleyeyim ki, inkılâpçı Türkiye Cumhuriyeti'ni benim şahsımla var zannedenler çok aldanıyorlar. Türkiye Cumhuriyeti, her manası ile büyük Türk milletinin öz ve aziz malıdır. Kıymetli evlâtlarının elinde daima yükselecek, ebediyen yaşayacaktır"*** diyerek tariflediği en büyük mirası olan Cumhuriyetimiz, bugün tam 100 yaşındadır.

Ne mutlu bize ki Cumhuriyetle yönetiliyoruz.

Anadolu coğrafyasında yok olmaya yüz tutmuş birey olma bilincini tekrar yeşertirken, müştereklerde buluşup millet olma şuurunu dirilten Cumhuriyetimizi muhafaza etmek ve yüceltmek, ihmali mümkün olmayan en önemli vazifemizdir. 100. yılını idrak ettiğimiz ve mukaddes değerlerimizin de tacı olan Cumhuriyetimiz, genç nesillerimiz marifetiyle dün olduğu gibi bundan sonra da aynı inanç ve şevkle korunacak, daha güçlü birikimle ilelebet yaşatılacaktır. Bayramımız kutlu olsun. Bize bu vatanı emanet eden başta Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve fedakâr yol arkadaşlarını sevgi ve saygıyla anıyor, minnetlerimizi sunuyoruz.

Türk Eğitim-Sen olarak özel sayımızın hazırlanmasında emeği geçenlere ve bilgi birikimlerini bizlerle paylaşan çok değerli bilim insanlarımızın hepsine ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Saygılarımla…

TÜRK EĞİTİM-SEN

Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri
Kolu Kamu Çalışanları Sendikası
GENEL MERKEZİ

Ekim 2023
Sayı : 71

Türk Eğitim-Sen
Genel Merkezi adına Sahibi
Talip GEYLAN
Genel Başkan

Yazı İşleri Müdürü
Erhan BAYRAM
Genel Başkan Yardımcısı
(Dış İlişkiler ve Basın)

Yayın Kurulu
Haydar URFALI
Seyit Ali KAPLAN
Selahattin DOLGUN
Cengiz KOCAKAPLAN
Orhan KÜTÜK

Basın Danışmanı
Meltem YALÇINKAYA
Düzeltme
Tuğçe TAŞDEMİR

Grafik Tasarım
Merve TURGUT

Yönetim Yeri
Talatpaşa Bulvarı No:160 / 6 Cebeci/ANKARA
Tel:0312 424 09 60 - Faks:0312 424 09 68

Dergimiz yerel süreli ve ücretsizdir.

Üç ayda bir yayınlanır

Dergide bulunan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir
Basım Tarihi 26.10.2023

Basım Yeri
Emsal Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Bahçekapı Mah. 2477 Sokak
No:6 Şaşmaz – Etimesgut / Ankara
e-mail: emsal@emsalmatbaa.com.tr

TÜRK EĞİTİM-SEN, TÜRKİYE KAMU-SEN
(Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu) Üyesidir.

04
20. Yüzyılın "Türk Mucizesi Cumhuriyetimiz" 100 Yaşında
Genel Başkan Talip GEYLAN

80
Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU İle Röportaj
Röportaj: Meltem YALÇINKAYA

13
Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ İle Röportaj
Röportaj: Tuğçe TAŞDEMİR

19
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ İle Röportaj
Röportaj: Meltem YALÇINKAYA

26
Cumhuriyet'in 100. Yılında Türk Kadını
TİSAV Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Aybüke YALÇIN

30

Cumhuriyet ve Türk Kadını

TES Kadın Komisyonları
Genel Koordinatörü Serap GÜL

32

Prof. Dr. Ergin HAMZAOĞLU
İle Röportaj

Röportaj: Tuğçe TAŞDEMİR

36

Prof. Dr. Selami ERYILMAZ
İle Röportaj

Röportatj: Tuğçe TAŞDEMİR

44

100.Yılında Cumhuriyet

Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

51

Dr. Öğr. Üyesi Orhan DOĞRU
İle Röportaj

Röportatj: Meltem YALÇINKAYA

09

Pîr-i Türkistan
Hoca Ahmet Yesevi

Prof. Dr. Seyfullah YILDIRIM

20. Yüzyılın “Türk Mucizesi Cumhuriyetimiz” 100 Yaşında

“Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır, ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.”

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

Türk milletinin varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. Aynı zamanda geçmişten günümüze kadar geçen süreç insanlık tarihine altın harflerle yazılan olağanüstü olaylarla bezelidir. Mucize olarak adlandırabileceğimiz bu tür olayları hem tarih sahnesinde çekirdek olay olarak günümüze kadar tarih kitaplarında taşırken aynı zamanda Türk sözlü kültüründe destanlaştırarak nesilden nesile aktarmayı da ihmal etmemişiz. Yaratılış Miti, Ergenekon, Türeyiş gibi destan anlatıları yanında Çin Seddi’nin delinip geçilmesi, Malazgirt Savaşı, İstanbul’un Fethi, Çanakkale Zaferi, Türk Milli Mücadelesi veya diğer adı ile Kurtuluş Savaşı ve yakın geçmişte şahit olduğumuz 15 Temmuz kalkışmasında Türk Milleti’nin devletine sahip çıkması gibi tarihi başarılarda çılgın Türklerin mucizeler meydana getirme kabiliyetini açık bir şekilde görür, haklı gururunu yaşarız.

Talip GEYLAN
Türk Eğitim-Sen Genel Başkanı

29 Ekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması 20. Yüzyılın en önemli olaylarından birisi olarak hem Türk hem de dünya tarihinde yerini almıştır. Eskisi binlerce yıl sürecek, Türk Mucizesi olarak değerlendirilecek bir kazanımdır. Hem Türk milleti hem dünya insanlık tarihi hem de Türk Dünyası ile gönül coğrafyamız açısından büyük bir başarıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu öncesinde, Türk milleti I. Dünya Savaşı sırasında cephelerde büyük fedakârlıklar gösterdi, pek çok savaşta üstün başarılar kazandı ama savaşın yıkıcı etkilerini her bir ferdi ile tarifsiz şekilde yaşadı. Çanakkale Savaşı'nda, İngilizlerin başını çektiği itilaf devletlerinin lejyonerleri olan Anzaklar ve diğer milletlere karşı büyük bir direniş gösterdi ve zafer kazandı. Mondros Mütarekesi imzalandı ve Osmanlı İmparatorluğu işgal altına girdi. Türk Milleti'ne Sevr gibi bir ölüm fermanı dayatılarak kabul ettirilmeye çalışıldı. Masada kabul edenler olsa da Türk halkı işgallere ve haysiyetsizliğe karşı direniş gösterdi. Türk milleti; bağımsızlık mücadelesinin en önemli olayı olarak kabul edebileceğimiz, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde, Milli Mücadele'yi başlattı. Bu olaylar, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük için verdiği mücadelelerin sadece birkaçıdır. Anadolu'nun ve Türk coğrafyasının her karışında, her köyünde, her kasabasında, her bir dağında, ovasında; Türk milletinin her birinin hafızasında bu mücadele sırasında yapılan fedakârlıklar ile yazılan destanın satırları gizildir. İşte aziz milletimizin necip sinesini siper ederek canını, malını gözünden bile sakındığı evladını vatan ve bağımsızlık için düşünmeden feda ederek kazandığı zaferin sonucunda Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Ama genç Türkiye Cumhuriyeti henüz emekleme döneminde olsa da halkını muasır medeniyet seviyesine ulaştırabilmek için yeni bir uygarlık ve bağımsızlık manifestosu yazmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasından önce 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan, bu manifestonun ilk metnidir. Lozan Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti açısından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu antlaşma, Türkiye'nin bağımsızlığını ve egemenliğini kazandığı, uluslararası alanda tanındığı ve sınırlarının belirlendiği bir belgedir. Lozan Antlaşması ile Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun halef devletlerinin baskısı altında değil, eşit bir uluslararası oyuncu olarak tanındı. Türkiye'nin egemenliği ve bağımsızlığı kabul edilerek sınırları yeniden belirlendi. Osmanlı Devleti dönemindeki toprak kayıpları neticesinde Türkiye -ne yazık ki- daha küçük bir toprak parçasına sahip oldu, ancak bu sınırlar artık kesin olarak tanındı. Antlaşma ile Osmanlı Devleti dönemindeki yabancı devletlere tanınan özel ayrıcalıklar olan kapitülasyonlar kaldırılmış bu da Türkiye Cumhuriyeti'nin sadece yönetim olarak bağımsızlık değil; ekonomik, ticaret, eğitim, sağlık ve aklınıza gelebilecek her bir alanda bağımsızlığı hedeflediğinin bir göstergesi olarak görülmelidir.

Antlaşma, Türkiye üzerindeki yabancı işgalleri sona erdirdi ve Türkiye'nin bağımsızlığını teyit ederek Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atmıştır. Bu antlaşma sonucunda, Türkiye'nin uluslararası arenada bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmesi ve yeni bir devlet olarak resmen tanınması mümkün hale gelmiştir. Lozan, Türk milletinin Kurtuluş Savaşı sonucu kazandığı bağımsızlık ve egemenlik mücadelesinin uluslararası alandaki yansıması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin modern tarihindeki önemli kilometre taşlarından biri olarak kabul edilir ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde bağımsız ve tanınmış bir aktör olarak yer almasını sağlamıştır. Türk milletinin bağımsızlık yolunda öncüsü olan Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur" sözü ile ifade ettiği gibi Türk milleti kendi aklı, zekâsı, yüreği ve bileği ile bağımsızlığını kazanarak yeni bir dönemin kapılarını açmıştır.

Dönemin şartları, yedi cephede altı milletle savaşarak geçen Birinci Dünya Savaşı'nın yıpratıcı uzun yılların ardından milletin yokluğu, yorgunluğu ve çaresizliği göz önünde bulundurulduğunda elde edilen bu

başarı ancak "mucize" sözcüğü ifade edilebilir. Mucize sadece devletin kurulması değildir. Mucize "Yalnız tek bir şeye ihtiyacımız vardır, çalışkan olmak. Servet ve onun tabii neticesi olan refah ve saadet yalnız ve ancak çalışkanların hakkıdır" şiarı ile önderi olduğu milleti -en önde kendisi olmak kaydı ile-durup dinlenmeden hayatın bütün alanlarında yeniliğe, gelişmeye, bağımsızlığı perçinlemeye sevk eden Atatürk'ün ve arkadaşlarının yolunda Türk milletinin kazanımlarıdır. Ulus bilincinin oluşması için "Ne mutlu Türküm diyene" sözünü zihinlere kazıması, "Öğretmenler! Yeni Nesil Sizin Eseriniz Olacaktır" sözü ile omuzlarına sonsuza kadar aydınlanmanın ve başarının sorumluluğunu yüklediği öğretmenlik mesleğini yüceltmek gayesi ile kara tahta başına geçerek "başöğretmen" olması, "Gençliğe Hitabe" ile Cumhuriyeti koruma ve yüceltme sorumluluğunu gençlere yüklemesi Atatürk'ün bu mucizenin etkisini binlerce yıl sürecek şekilde kurguladığının bir göstergesidir.

Atatürk'ün "Türk Milletinin tabiatına ve geleneklerine en uygun olan yönetim, cumhuriyet yönetimidir" sözü Türk tarihinden süzülüp gelen milli birikimin ve istidadın özetidir. Çünkü Türklerde Cumhuriyet düşüncesi ve devlet geleneği, tarihsel olarak köklü bir geçmişe sahiptir. Devletin yönetim biçimi ve toplumun yönetimine katılım konuları her zaman önemli olmuştur. En eski Türk devletlerinden, Orta Asya'dan günümüze uzanan Türk tarihinde, Türk toplumlarının çoğunda demokratik yönetim anlayışı ve toplumun katılımı vurgulanmıştır. Türk boylarında liderler, toplumun rızasını alarak yönetimde bulunmuş ve toplumun refahını ve güvenliğini sağlamak için çaba göstermiştir. Bu anlayış, Türk devlet geleneği olarak da bilinir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal Atatürk, bu doğrultuda ilerleyerek bir nevi öze dönüş sayılabilecek bakış açısıyla Türkiye'nin bağımsız bir cumhuriyet olarak yönetilmesini hedefleyerek cumhuriyetimizin modern bir ulus devlet olarak varlığını sürdürmesine olanak sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılı, ülkenin bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin bir simgesi olarak görülmektedir. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti, yüz yıllık tarihinde bir asrı devirmiş ve yeni yüzyıla yeni bir iddia ile ortaya çıkmıştır. 20. Yüzyıl Türklerin küllerinden doğuşunun tanığı oldu ve bütün dünya "Türk Mucizesi"ni konuştu. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılını kutladığımız 21. Yüzyıl ise "Türk Asrı" olacak ve bütün dünya Türklerin başarılarına, Türk Dünyası'nın birliğine, bir ve bütün olarak örnek çalışmalarına şahit olacak düşüncesi Türk devletinin ve Türk milletinin ortak aklı ile hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. İşbirliği ve kaynaşma; TİKA, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Fonu, TÜRKSOY, gibi teşkilatlanma çalışmaları ile birlikte Türk Eğitim Sen'in ciddi emekleri ile kurulan eğitim çalışanlarının Türk Dünyası'ndaki çatı örgütü Uluslararası Avrasya Eğitim Sendikaları Birliği (UAESEB) gibi kuruluşlar ile daha da güçlenecektir. Bu işbirliklerinin neticesinde ortaya çıkan Karabağ Zaferi ile başlayan esir Türklerin kurtuluşu; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden dünyaca tanınan Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne ve bütün Türk illerine yayılacak, Doğu Türkistan, Irak, Suriye, Balkanlar gibi bütün Türk coğrafyalarında hürriyet türkülerini terennüm ettirecektir.

Bu şuurla 21. Yüzyılın Türk asrı olacağı inancını iliklerimize kadar sindirip Türk milletinin her bir ferdini bu konuda muştulayarak hazırlamak milli bir görev olmalıdır. Bunun yolu gelecek nesillerimizi, gençlerimizi çağın gereklerine göre maddi ve manevi olarak beslemekle ancak mümkün olabilecektir. "Bütün ümidim gençliktedir" sözü ile Atatürk'ün Türk Devletini ve Cumhuriyeti emanet etiği gençliğin iyi eğitilmesi cumhuriyetin teminatı olan gelecek nesillerin emin adımlarla geleceğe yürümesine imkân verecektir. Türk Eğitim Sen olarak Atatürk'ün Türk milletinin geleceğini eğitimde, kültürde bilimde, sanatta, sporda, teknolojide kısacası her alanda ilerlemede ve lider olma hedefinde gördüğünü doğru yorumlayarak eğitim çalışanlarının, öğretmenlerimizin ve akademisyenlerimizin emek ve gayretlerini perçinlemek ve onların ilerleme ve başarma yolundaki fedakar mücadelelerini daha etkili kılma yolunda çalışmayı onurlu bir görev olarak görüyoruz. Türk eğitim sisteminin her, alanından her bir kademesinden almış olduğumuz dönüş ve bildirimlerin bizlere yüklediği misyonu ve ödevi günü gününe yerine getirmeye çalışıyoruz. Sendikal mücadelemizi fikir ve tecrübe olarak destekleyecek çalışmaları da ihmal etmeden yerine getirmeye çalışıyoruz. Türk Devleti'nin Türk asrı yolundaki mücadelesine kendi alanımızda katkı sunmak amacıyla; çalıştaylar, kongreler, seminerler düzenliyor, eserler hazırlıyoruz. 2. Maarif Kongresi, Öğretmenlik Meslek Kanunu Çalıştayı, Türk Dünyası Kongreleri bunlardan sadece birkaç tanesi olarak ilk akla gelenlerdir.

Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün "Türk Öğün, Çalış, Güven" sözlerini sendikal mücadelemizin ana ilkeleri olarak benimsiyor; Türk milletinin bir ferdi, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir vatandaşı olmakla öğünüyor, ülkemizi ve eğitim sistemimizi çağlar üzerinden sıçratarak öğrencilerimize ve devletimize layık olmaya çalışıyor, emeğimizin ve gayretimizin zayi olmayacağına inancımızla gençliğimize ve ülkemizin ahlaki birikimlerine güveniyoruz.

Cumhuriyetimizin ilk yüzyılına, Anadolu topraklarındaki bin yıllık devletli varlığımızı sona erdirmek isteyen bir saldırının ardından giriş yaptık. Osmanlı Devleti'yle birlikte milletimizi de topyekûn tarihe gömmek isteyenler, bu defa, Çanakkale'de veya Kutü'l Amare'de olduğu gibi doğrudan karşımıza çıkmadılar. Bunun yerine en elverişli gördükleri aracı kullanarak Anadolu'yu işgale yeltendiler. Uzunca bir süredir devam eden savaşların yükü altında beli bükülen milletimiz, "yurdunu alçaklara uğratma sakın" diyerek, son bir silkinişle millî mücadeleyi başlattı ve zafere ulaştırdı. Anadolu'daki üçüncü büyük devletimiz olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilanıyla, kendi içinde pek çok merhaleyi ve mücadeleyi barındıran yeni bir evreye geçmiş olduk. Tüm sıkıntıları ve kazanımlarıyla ilk yüzyılımızı geride bırakırken, önce millî mücadeledeki destansı meydan okumanın ve küllerinden yeniden doğuşun öncülerini selamlamak istiyorum. İstiklal Harbimizin Başkomutanı, Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere, bizlere üzerinde özgürce nefes aldığımız bu vatanı armağan eden tüm kahramanlarımızı rahmetle, şükranla, minnetle yâd ediyor, Türk devletinin bugünlere gelmesinde bilinen veya bilinmeyen bütün herkesi saygıyla selamlıyoruz. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin asırlar boyunca ayakta kalacağına, bizleri izleyen nesillerin hür ve bağımsız bir şekilde "Türk Mucizesi"ni koruyup yaşatacağına inancımızı bir kez daha yineliyoruz. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı'nın bütün Türk milletine kutlu olmasını dilerken asırlık çınar Türk Devleti'ne, Türkiye Cumhuriyeti'ne ömür biçenlere Yahya Kemal Beyatlı'nın dizeleri ile sesleniyoruz.

"Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu.
Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu."

Ve elbette Cumhuriyetimizin 100. yılında özel sayımızın hazırlanmasında katkılarını esirgemeyen, kıymetli fikir ve görüşlerini bizlerle paylaşan değerli bilim insanlarımıza şükranlarımı sunar, başarılarının devamını dilerim…

Ses Bayrağımız Türkçemize Sahip Çıkmak Zorundayız

Röportaj: **Meltem YALÇINKAYA**

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU ile Cumhuriyetin 100. yılında Türk dilinin tarihsel süreci hakkında röportaj yaptık.

Türkçe dünyada kullanılan en eski dillerin başında gelmektedir. Türkçenin tarihi gelişimini anlatabilir misiniz?

Dil; toplumların ve milletlerin oluşma sürecinde en önemli yapı taşıdır. Bir toplumun var olma sürecinde kendini tanıtması ya da ifade etmesinin en önemli aracı dildir. Dili olmayan toplumlar tarihsel süreç içerisinde her zaman yok olmuş ya da çeşitli kültürel saldırılara maruz kalmışlardır. Bu anlamda baktığımızda dil; gerek bireysel, gerekse toplumsal olarak insanların duygu ve düşünlerini ifade etmelerinin temel aracı olmasının yanı sıra; kendilerini bulundukları ortamda yer edinme ya da sağlam bir kalıcı hayat sürme noktasında da en önemli araçlardandır.

Köken olarak dillerin ortaya çıkışına baktığımızda; Türk dilinin dünyadaki en eski dillerden biri olduğunu dikkati çekmektedir. En doğudaki Orhun Vadisi'nden, en batıdaki Adriyatik kıyılarına, Avrupa'nın orta kısmından, Kuzey Buz Denizi'ne, hatta Afrika'nın pek çok uç noktasına kadar yaklaşık 230 milyon insanın kadim dil Türkçenin konuşulduğu coğrafyada mülhem olduğunu görüyoruz. Tabi bugün yurtiçi ve yurt dışındaki bütün kullanıcıları dikkate aldığımızda Türkiye Türkçesinin yaklaşık olarak 100 milyona yakın kişi tarafından konuşulduğunu ifade edebiliriz. Nüfusumuz 85 milyon elbette ama genel itibari ile gerek yurt dışında yaşayan Türkleri gerekse son dönemde Yunus Emre Enstitüsü'nün, Maarif Vakfı'nın faaliyetlerini göz önüne aldığımızda, Türkçeyi 100 milyona yakın kişinin konuştuğunu söylemek çokta uç değildir.

Günümüzde Türk dili dünyadaki en eski yazı dillerinden birisidir. Köken itibariyle ve bulunduğu coğrafyalardaki etki gücü açısından da bu durum geçerlidir. Türk dili bugün Türk Cumhuriyetlerinden, Horasan bölgesine, Sibirya'dan, İdil-Ural bölgesine, Karadeniz'in kuzeyindeki Tatar Türklerinin yaşadığı Kırım'dan, Gagavuzların yaşadığı bölgelere kadar uzanan çizgide çeşitli lehçeler ile birlikte konuşulmaktadır.

Kaynaklar, dilimizin kökenini 7. yüzyılın ilk yarısı kabul etmektedir. Türk dilinin bilinen ilk yazılı kaynağı Orhun Abideleri'dir. Biz bu abidelere "Bengütaş" diyoruz. Bengü; "sonsuz, ebedi taş" demektir. Türkler; Göktürkler döneminde Köktürk Alfabesini, Uygurlar döneminde Soğut Alfabesini, Karahanlılar döneminde ise Arap Alfabesini kullandı. Tabi Göktürk, Uygur ve Karahanlılar döneminde Türk diline yönelik çok önemli eserler bulunmaktadır.

Şöyle ki; ***Yusuf Has Hacip'in "mutluluk veren bilgi" anlamına gelen "Kutadgu Bilig" çok kıymetli bir eserdir. Yazılışının 950. Yılına ithafen ülkemizde 2019 yılında birtakım bilimsel faaliyetler düzenlendi. Kutadgu Bilig'de "Aklın süsü dil, dilin süsü söz; insanın süsü yüz, yüzün süsü gözdür." ifadelerine yer verilir.***

Bugünkü Çin esaretinde bulunan Doğu Türkistan sınırları içerisinde yer alan Kaşgar'da doğan Kaşgarlı Mahmut'un "Divanü Lugat-it-Türk" adlı eseri de Türk dilinin önemli yazılı eserlerindendir.

Yine bunun yanı sıra Hoca Ahmet Yesevî'nin "Divan-ı Hikmet" adlı eseri tasavvufi ve öğütler içeren bir eserdir. Bu eserleri vurgulamamın nedeni Cumhuriyetimizin 100. yılında dilimizin kökenlerinin nerelere dayandığının iyi anlaşılmasıdır. Türkçe'nin yazılı olarak yaklaşık 1300-1400 yıllık, sözlü kültürün ise yaklaşık 3 bin yıllık bir geçmişi bulunmaktadır.

Tarihsel süreçteki gelişmeler ile beraber özellikle 1040 yılında yapılan Dandanakan Savaşı'na dikkat çekmek istiyorum. Çağrı ve Tuğrul Beylerin komutasındaki Selçuklular ile Gaznelilerin yaptığı Dandanakan Savaşı'nda Gazneli Devleti yıkılma sürecine girdi. 1048 yılında Büyük Selçuklu Devleti'nin Bizanslılarla yaptığı Pasinler Muhaberesi ile Büyük Selçuklu Devleti bugünkü Erzurum Pasinler'e kadar geldi. 26 Ağustos 1071 Malazgirt Savaşıyla da Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı. Bundan sonraki süreçte Anadolu'da beylikler dönemi başladı. Türk dili de bulunduğu coğrafyada hem kültür alışverişi hem de söz varlığı açısından değişimlere uğradı. Özellikle Arapça ve Farsçanın etkisini görmekteyiz. Çünkü Horasan Bölgesi'nde Farsçanın, Osmanlı döneminde -Araplar ile olan temaslar ve Kur'an-ı Kerim'in Arapça olması sebebiyle- Arapçanın etkisini görmekteyiz. Özellikle Osmanlı döneminde zümre edebiyatının etkisi ile Arapça ve Farsçanın 18.yüzyıl sonuna kadar etkisi sürmüştür.

Diğer yandan uluslararası ilişkiler, teknolojideki gelişmeler ve buna bağlı olarak pek çok olgu, toplumu, dolayısıyla dili de etkilemiştir. Bu bağlamda özellikle 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra yönümüzü batıya dönme noktasındaki çabalardan Türk Dili Edebiyatı da nasibini almıştır. Tanzimat Edebiyatı'nın öncülerinden şairler ve yazarlar hem Fransa'da kendilerini geliştirmişler hem de Fransızcanın etkisi ile şiirler yazmışlardır. Roman, tiyatro, hikâye, öykü gibi anlatı türlerinden etkilenmişlerdir. Dilin tarihsel sürecinde; 1908 yılında II. Meşrutiyet'ten sonra başlayan sadeleşme ve kendi özümüze dönme hareketi önce edebiyat alanında, daha sonra Genç Kalemler Dergisi'nin etrafında toplanan sanat ve fikir adamlarında kendini göstermiştir. Yeni Lisan Hareketi ile Türkçenin sadeleşmesi söz konusudur. Halit Fahri, Yahya Kemal, Yakup Kadri, Ömer Seyfettin, Enis Behiç, Ziya Gökalp,

Hariciye Nazırı Koca Mustafa Reşid Paşa, Gülhane Parkı'nda Tanzimat Fermanı duyuruyor.

Yusuf Ziya, Halide Edip, Reşat Nuri, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz gibi şair ve yazarlarımız Türkçe kelimelerin özenle seçildiği eserler vermiştir.

Şunu belirtmeliyim ki; 1911 yılı bizim için bir kırılma çizgisidir. 1912 Trablusgarp Savaşı'ndaki kayıplar ve Birinci Dünya Savaşı'ndaki mağlubiyet ile birlikte belli bir kırılmanın ve geriye gidişin en dip nokta olduğu bir dönemdir. Bu, doğal olarak dile ve kültüre de yansımıştır. Bu dönemde yukarıda da bahsettiğim üzere Yeni Lisan Hareketi gibi fikir hareketlerinin öne çıktığını görmekteyiz. 1911 yılında Türk Yurdu Dergisi'nin, 1912 yılında Türk Ocağı'nın kurulması, 1917 yılında Bolşevik Devrimi ile birlikte o coğrafyadan İstanbul'a gelen düşünürler Türk dili açısından önemlidir. Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ağaoğlu Ahmet, Fuat Köprülü de bu isimlerdendir. Pek çok âlim ve bilim insanı bu dönemde ülkemize gelmiştir. İşte Türkiye Türkçesinin Cumhuriyetin 100. yılına gelinceye kadar böyle bir geçmişi vardır.

Cumhuriyetin ilanının ardından dil ile ilgili yapılan çalışmalar nelerdir?

Atatürk gerçekten hem bir devlet adamı ve askeri dehayken, aynı zamanda çok iyi bir dil araştırmacısıdır. Atatürk, Türk dilinin kökenleri itibari ile araştırmaya değer olduğunu vurgulamış ve E. K Pekarskiy'nin Yakut Dili Sözlüğünün bizzat Türkiye Türkçesine aktarılmasında çalışmalarda bulunmuştur. Bununla ilgili Anıtkabir'de Atatürk'ün el yazısı ile çevirileri vardır. Güneş Dil Teorisinin araştırılması talimatını veren de Atatürk'tür. Atatürk'ün dile verdiği önem ile birlikte 1924 Anayasası'nda devletin dilinin Türkçe olduğu ifade edilmiş, 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuş, bu şekilde Türkçenin Cumhuriyet dönemindeki serancamı kurumsal kimlik kazanarak devam etmiştir.

Bakınız; Atatürk'ün bizzat katıldığı ilk Türk Dil Kurultayı dil alanındaki çalışmalar arasında müstesna bir yere sahiptir. 26 Eylül 1932 günü Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan Birinci Türk Dil Kurultayı Atamızı son derece heyecanlandırmış ve mutlu etmiştir. Atatürk, dokuz gün süren kurultay oturumlarının tamamına katılmış, bütün bildirileri dinlemiş, oturum aralarında dil bilginleriyle sohbet etmiştir. Bu nedenle 26 Eylül ülkemizde Türk Dil Bayramı olarak kutlanmaktadır.

Bu noktada Türk Dil Kurumuna sahip çıkmalı, her şeyi bu kurumdan beklememeliyiz. Türk Dil Kurumu'na akademik anlamda yardımcı olacak ve katkı sunacak faaliyetler yapmamız gerekmektedir.

Dil, toplumun dinamiği ile birlikte gelişerek büyür. Toplum bu anlamda diline sahip çıkar, başka toplulukların dilinin etkisinde kalmaması için mücadelesini

Dede Korkut

sürdürür. Başka dillerin etkisine maruz kalmamak için bilimde, teknolojide, sanayide gelişmek gerekir.

Bakınız; İngilizcenin, Almancanın, Fransızcanın ayrı özellikleri vardır. Fransızca kültür, Almanca ve İngilizce ise daha çok teknolojik alanda gelişmiştir. İngilizce, Almanca, Fransızca bugün dünya dili olmalarını, özellikle 1829 Büyük Sanayi İnkılabına borçludur. Fransızca sanat ve edebiyat alanında, Almanca ise Rönesans ve Reform hareketlerine göre kendi kurdukları kültür kodları üzerine inşa ettikleri yapıya borçlulardır.

Öte yandan Türkiye Türkçesinin dünya dili olma noktasında kökenlerimizden gelen eserlerimizin üzerine koyduğumuz zenginlik çok önemlidir. Örneğin; Dede Korkut Hikâyeleri… Fuat Köprülü, "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar" der. Peki neden? Çünkü Dede Korkut Hikayeleri eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış en kapsamlı, en geniş eserlerden birisidir. Sadece edebi eser değil, aynı zamanda kültür ansiklopedisi özelliği taşımaktadır.

"Dünya Dili Türkçe" ilkesine uygun neler yapılmaktadır? Özellikle yurtdışındaki Türklere Türkçe öğretimi hakkında neler söylemek istersiniz?

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını temel alırsak, 31 yılda Türkiye Türkçesinin ciddi anlamda ivme kazandığını görüyoruz. ***1992 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinde bağımsızlığını ilan eden beş Türk Cumhuriyetiyle ilişkileri geliştirmek amacıyla başlanan eğitim ve kültür alanındaki işbirliği faaliyetleri sonucunda uygulamaya konulan, "Büyük Öğrenci Projesi" ve YÖK'ün Türkiye'deki üniversitelere yabancı öğrenci getirme çalışmalarıyla birlikte, başta Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları olmak üzere Avrupa, Afrika ve Uzakdoğu ülkelerinden öğrenciler ülkemize gelmeye başlamıştır. Bu süreçte devletimiz de Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesine farklı bir boyut kazandırmak ve dünyanın en eski yazı dillerinden biri olan Türkiye Türkçesinin ve Türk kültürünün yurt dışındaki muhataplarına ve ilgililerine öğretilmesi amacıyla yakın zamanda Yunus Emre Enstitüsünü kurmuş ve çeşitli ülkelerde temsilcilikler açmıştır.*** Bu noktada ders kitaplarının muhataplarına kültür aktarımı ve kültürlerarası iletişimsel yeterlilik noktasındaki eksiklikler dikkati çekmiştir.

Aynı şekilde Türkiye Maarif Vakfı bugün dünyanın en ücra köşelerine dahi ulaşarak, hem dilimizi hem de kültürümüzü yaşatma faaliyetlerine katkıda bulunuyor. Yine TİKA, kuruluş amacına uygun şekilde Türkçenin yurt dışında, yabancılara öğretimi noktasında çok

önemli faaliyetlerde bulunuyor. TÜRKSOY'un da bu anlamda sadece sanat yönüyle değil, dil temelli çalışmalarını da görmekteyiz. Son 10 yılda yurt dışından Türkiye'ye yükseköğretim için gelen gençler var. Bu öğrencilerin sayısı 300 bine ulaştı. Yani Türkçeyi sadece bir kültür dili olarak değil, insanların eğitimi-öğretimini sağlayacağı bir dil olarak da öğretiyoruz. Öte yandan YÖK'ün özellikle yabancı öğrenci statüsündeki öğrencilerin Türkçe öğrenimi süreçlerini üniversitelerin kendi inisiyatifine bırakması TÖMER'lerin sayılarında ciddi bir artışa sebep olmuştur.

Doğal olarak bu hızlı büyüme, ülkemizdeki üniversitelerin birçoğunda açılan TÖMER, DİLMER gibi merkezlerde öğretim materyali olarak kullanılacak ders kitabı ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında yetişmiş öğretim elemanı eksikliğini de beraberinde getirmiştir.

Türkçe'nin; İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça kadar dünyanın sayılı dilleri arasında olma yolunda emin adımlarla ilerlediğini görüyoruz. Dünyanın dört bir yanından insanların Türkçeye rağbet gösterdiğine şahidiz. Cumhuriyetin yüzüncü yılında Türkiye Türkçesinin dünya dili olma hedefi aynı zamanda akademik mecralarda da devam etmektedir. Ayrıca son yıllarda sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının, özellikle televizyon ve dizilerin Türkçe'nin ve Türk dilinin yayılmasında ve öğretilmesinde çok ciddi katkı sunduğu bir gerçektir.

Şunu da belirtmeliyim ki; 2019-2020 yılında başvurusunu yaptığımız ve 2020 yılında Gazi Üniversitesi'nde düzenlediğimiz "Dünya Dili Türkçe" sempozyumu bu yıl Sakarya'da yapılacak. Bu sempozyumda akademisyenlerimiz ve bilim insanlarımız Türkçenin ana dil ve yabancı dil eğitiminde mevcut durumu masaya yatırılacak. Bunlar da önemli kazanımlardır.

Bugünkü dil yapımızda teknolojik gelişmelerden dolayı Latin kökenli kelimeler var. İnsanlar bilgisayar ile ilgili programlar yazmıştır. Sosyal medya bunların en önemli araçlardan bir tanesidir. X, whatsapp, instagram, Facebook gibi platformlar kullanılmaktadır. Herkes kendi ülkesinin diline göre mesajlaşma, arama ya da haberleşme uygulamaları geliştirmektedir. Örneğin; Ruslar telegramı geliştirerek; kendilerine göre bir sistem kurmuşlardır. Biz de Türk tipi işletim sistemlerini ve teknolojiyi oluşturup, bunlara kendi isimlerimizi vermeliyiz.

Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum: ***Cumhuriyet'in 100. yılı ile birlikte dünyada "Türk Asrı" başlayacak diyoruz. Teknolojik gelişmeler tabi ki önemli ama her şeyinizi kaybettiğinizde, kültür ve inancınızla ayağa kalkarsınız. Kültür ve inanç ise dil ile muhafaza edilmektedir. Bizi binlerce yıl önceden bugüne taşıyan ve binlerce yıl sonraya taşıyacak olan yine dilimiz ve kültürümüzdür. Bu açıdan ses bayrağımız Türkçemize sahip çıkmak zorundayız. Yahya Kemal'in "Türkçe ağzımda annemin ak sütü gibidir." sözlerini dile getirirken, bütün Türk milletini Türkçemizi önemsemeye ve layık olduğu yere taşımaya davet ediyorum.***

Eğitim, Gerçek Anlamda Millileştirilmelidir.

Milli Eğitim Demek, Milli İnsan Yetiştirilmesi Demektir.

Röportaj: Tuğçe TAŞDEMİR

Yeni Türk asrında, devlet ve millet olarak hedeflediğimiz noktalara ulaşabilmenin yolu insan kaynağımızı doğru yönlendirmek ve eğitmekten geçmektedir. Buradan hareketle Cumhuriyet dönemi eğitim alanında yapılan çalışmalar nelerdir?

Öncelikle cumhuriyetimiz devraldığı Osmanlı eğitim sisteminden kısaca bahsetmemiz gerekiyor. 18. Yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren açılmış iki önemli okul var. Bunlar; Mühendishane-i Bahr-i Hümâyûn (1773 yılında III. Mustafa zamanında tersane ve donanmanın geliştirilmesi ve tersane halkının eğitilmesi amacıyla açılmış teknik okuldur) ve Mühendishane-i Berrî-i Hümâyûn (1795 yılında açılmış, askeri ve topçu istihkâm subayı yetiştiren mekteplerdir.) Bu okullar, Osmanlı Devleti'nin yenileşmesi ile ilgili açılmış batı tarzı okullardır. 19. yüzyılın başlarından itibaren medrese dışında; mekteb-i tıbbiyeler, rüştiyeler açıldı. Medreseli eğitim sisteminin yanında batılı anlamda diyebileceğimiz diğer mektepler de açılmaya başlandı. Bu durum Osmanlı'da ayrı bir eğitim sisteminin doğmasına sebep oldu. Zaten kendimize ait olan bir medrese sistemi vardı. Medreseler Osmanlı Devleti'nin asli eğitim kurumlarıydı, bunların değişmesi pek mümkün değildi.

Osmanlıda eğitim alanında yenileşme 1820'li yılardan itibaren II. Mahmut Dönemiyle hızlandı. II. Mahmut, 1824 yılında Talim-i Sıbyan Fermanı yayınladı. Bu, ilkokullar ve zorunlu eğitim ile ilgili olup, zorunlu eğitimin ilk uygulamasını düzenler. Zorunlu eğitimin önce İstanbul'da daha sonra diğer vilayetlerde yapılacağını hükme bağlar. Tanzimat Fermanıyla -doğrudan hüküm olmamasına rağmen- yenileşmenin ivme kazandığı dönem olur.

1839 yılında Rüştiyeler kurulur. Daha sonraları okul sayısı artarken bununla birlikte öğretmen ihtiyacı ortaya çıkar. İlk öğretmen yetiştiren okul; 16 Mart

1848 yılında açılan Dârülmuallimîn'dir. Bu okullar, ortaokullara öğretmen yetiştirmektedir. Yani medreselerden farklı şekilde kurulmuş batı tarzı okullardır.

Eğitim alanında yapılması kararlaştırılan ıslahatları gerçekleştirmek, okul sayılarını artırmak, eğitim ve öğretim bakımından lüzumlu nizamları ortaya koymak üzere 1845 yılında da bir Meclis-ı Maârif-i Muvakkat (Geçici) kuruldu.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yani Maarif Nezaretinin 1857 yılında kurulmasının ardından eğitimde iki başlı bir sistem ortaya çıkmıştır. Birincisi Maarif Nezaretine bağlı okullar ve Şeyhülislâma bağlı medreseler. Dinî temellere dayanan bütün müesseselerin idare ve kontrolü Meşîhat Dairesi tarafından yürütülürdü. Osmanlı Devleti'ndeki pek çok ilmî, siyasi ve idari toplantı ile faaliyetler için bir merkez olmuştur. Medreseler bu daireye bağlıydı. Bu iki başlı sistemin yanında azınlıkların ve yabancıların açtığı okullar vardı. Yani Osmanlı eğitim sisteminin yapısı dörtlü bir eğitim sistemi oluyordu:

1. Medreseler
2. Batılı tarzda açılmış okullar
3. Azınlıkların okulları
4. Yabancıların okulları

16 Mart 1848 tarihinde Osmanlı Devleti eğitim sistemindeki önemli yeniliklerden biri de ilk defa doğrudan öğretmen yetiştiren kurumların, Darülmuallimin açılmasıdır. 1839 yılında Rüştiyelerin açılmaya başlamasıyla birlikte bu okullara öğretmen yetiştirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İlköğretime, ortaöğretime öğretmen yetiştirmek Dâru'l Muallimîni Sıbyân (1868), liselere öğretmen yetiştirme için Dârülmuallimîn-i Alî, kız rüştiyelerine öğretmen yetiştirmek için de Dârülmuallimât (1874) gibi öğretmen yetiştiren okullar açılmıştır. Dârülmuallimîni Âliye(1891), daha sonra Yüksek Muallim Mektebi ve Yüksek Öğretmen Okulu adıyla 1978 yılına kadar faaliyet gösterdi.

Milli Eğitim Bakanlığı kurulduktan sonra, 1869 yılında, 'Maarif-i Umumiye Nizamnamesi' adlı bir yasa çıkarıldı. Bu yasa ile oluşturulan yapı şuan ki eğitim sisteminin ilk modellemesidir. Yasada da ilköğretimden yükseköğretime kadar okulların sistem içindeki yapısı tanımlanmıştır. Bu kanunla ayrıca öğretmen yetiştirecek kurumlarda belirlenmiştir.

Bir başka yenileşme hareketi de 1863 yılında İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasıdır. Halka açık derslerle başlıyor. Muvakkat Maarif Meclisi'nin 21 Temmuz 1846'da yayımlanan resmi bildirisinde, kurulacak olan Darülfûnun ile ilgili şu ifadeler de yer alır: "İstanbul'un uygun bir yerinde Darülfünun binası inşa edilecektir." 1850'li yılların başından sonuna kadar hem kanun hem de kuruluşu anlamında yasal değişiklikler ortaya çıkmış, Cumhuriyetin ilanına kadar düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca 1933 yılında üniversite reformuyla İstanbul Üniversitesi adını almıştır.

Batılı anlamda okul sistemini yetiştiren medrese sistemindeki insanlardır. Onların içinde hem batılı fikre

hem de medrese sistemine sahip anlayış söz konusudur. Bu alt yapı 1900'lü yıllara kadar geliyor. 1913 yılında geçici ilköğretim kanunu çıkarılıyor. Bu geçici ilköğretim kanunu 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun esas yapısını belirliyor.

Cumhuriyetin eğitimde devraldığı en önemli sorun çok başlı bir eğitim sistemidir. Osmanlı Devleti medreselerle ilgili olarak düzenlemeler yapmak istemiştir. Özellikle Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medreselerinde (1914) düzenlemeler yapıyor. Bu düzenlemeler günümüzün İmam Hatip Okulları'nın ortaya çıkmasını sağlayan fikirleri de içeriyor. Cumhuriyetin ilanından yaklaşık altı ay sonra çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924) ile birlikte özellikle eğitim sistemindeki çok başlı yapı ortadan kaldırılmıştır. ***Atatürk Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkararak, eğitimde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı tek yapılı eğitim sistemini oluşturmayı amaçlamıştır. Medreseler kapatılmış, yabancı ve azınlık okullarına sınırlamalar getirilmiş, yenilerinin açılması yasaklanmış, bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Dolayısıyla Cumhuriyetin getirdiği en büyük yenilik; eğitim sisteminin çok başlı yapıdan, tek başlı yapıya kavuşturulmasıdır. Yabancıların ve azınlıkların Lozan Barış Antlaşmasındaki hakları korunmuş ancak yabancıların Türkiye'de yeni okul açması yasaklanmıştır.***

Cumhuriyetin Osmanlıdan farklı iddiaları var. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Muallimler yeni nesil sizlerin eseri olacaktır." şeklindeki sözleri üzerinden yeni nesil profili oluşmuştur. Yani yeni devlet nasıl bir devlet olacak? Atatürk'ün ifadelerinde çağdaş, muasır medeniyetler seviyesine gelmiş, laik bir toplum yapısı, hurafelerden uzaklaştırılmış bir din ve sade bir dil amaçlanmıştır. O dönemde Amerikalı John Dewey's özellikle eğitim sistemi ile ilgili rapor hazırlamıştır. Deweys pragmatist felsefeyi eğitime uyguluyor. Bu eğitim felsefelerinin amacı toplumu yeniden inşa etmek, yeni bir toplum yapısı oluşturmaktır. Buradan hareketle Cumhuriyet ile beraber yapılan atılımları görüyoruz. Devlet, yenilikler ortaya koymaktadır. Bu yapılan yeniliklerle beraber yeni okullar açılmaktadır. Peki, toplum neye ihtiyaç duyuyor? Bunun belirlenmesi gereklidir. Kısaca o dönemde Cumhuriyet yeni bir planlama yapıyor ve buna uygun olarak da yapısal temeller atılmaya başlanıyor.

> **Bilindiği gibi milli mücadelenin hemen sonrasında Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları bu sürecin sorumluluğunu omuzlarına yüklemiş, Türk muallimlerini belirlenen ilkeler çerçevesinde çağın gereklerine göre yetiştirmeyi başat ilkelerden birisi olarak görmüşlerdi. Hatta Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşı devam ederken Maarif Kongresi'ni toplamış, gelecek nesilleri yetiştiren öğretmenlerimiz ile birlikte eğitim sisteminin şekillenmesini sağlamıştır. Cumhuriyet döneminde hem öğretmen yetiştirme hem de eğitim alanında ne tür çalışmalar yapıldı? Türk eğitim sistemi üzerine çalışmalar yapan biri olarak öğretmen yetiştirme sistemimizde aksayan yönler nelerdir? Çağın ve ülkemizin gereklerine göre hangi düzenlemeler yapılmalıdır?**

Maarif Kongrelerinde öğretmen yetiştirme konusu ele alınan önemli başlıklardan birisidir. Öte yandan 'Heyet-i İlmiyeleri' biliyorsunuz. Heyet-i İlmiyeler yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin eğitim politikalarının belirlendiği, eğitim meselelerinin tanınmış eğitimcilerin fikir, düşünce ve tecrübelerinden yararlanarak tartışılıp karara bağlandığı ve belli bir uygulama gücü olan ilmî toplantılardır. Bunları Maarif Kongreleri izlemiştir. Bunun yanı sıra eğitimle ilgili esas kararların alındığı Milli Eğitim Şuraları düzenlenmiştir. Bu şuralar, eğitim sistemi ile ilgili tavsiye kararlarının alındığı toplantılardır.

Cumhuriyet döneminde iki tür öğretmen yetiştiren okul bulunmaktadır. Birincisi ilköğretimde, ikincisi de ortaöğretimdedir. İlköğretim okullarına bakıldığında, 1926 yılında Mustafa Necati Bey döneminde köy muallim mektepleri kuruldu. Köy muallim mektepleri ve köy enstitüleri doğrudan doğruya köylere öğretmen yetiştirmek için kurulmuş okullardır. Bunun yanında şehir merkezlerinde eski Dârülmuallimînler vardır. Bu okullar, 1848'de Rüştiyelere erkek öğretmen yetiştirmek üzere açılmıştır. Anadolu'da yaygınlaşan bu kurumlar Cumhuriyet döneminde şehirler için ortaokullara ve ilkokullara öğretmenler yetiştirmekteydi. Buradan şu sonuç çıkıyor: Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirmede iki okul türü var. Birincisi köylere öğretmen yetiştirme okulları, ikincisi de şehirlere öğretmen yetiştirme okullarıdır. Bir diğer okul ise yüksek muallim mektebi olarak geçen Yüksek Öğretmen okuludur. Bu okullarda doğrudan doğruya liselere öğretmen yetiştirmektedir. Fizik, kimya, matematik, biyoloji vb. derslerde Fransız okulları örnek alınarak kurulmuştur.

Köy enstitülerinin kurulması tartışmalı bir konudur. Bu okullar, köye yönelik politikalar anlamında köylüyü ve köyü kalkındırmak amacı ile kurulmuş okullardır. Bu okullar aşırı derece politize olduğu için dönemin "Marksist" kampları denilmiştir. Bir siyasi taraf bu konuya çok sıkı sarılıyor, diğer siyasi taraf bu konuyu reddediyordu. Ama okulları doğru analiz etmek lazım. Yani köy enstitüleri öğretmenleri de tıpkı böyledir. Bir tarafına bakıldığında öğretmenlik var, diğer taraftan demircilik, baytarlık, bahçecilik var. Yani bir öğretmenin doğrudan doğruya tek başına uzmanlaştığı tek bir konu yoktur. Köyün kalkınması hedef alındığı için bu nitelikler önemli diye düşünülmektedir. Tabi bu okulların ideolojileri tartışılmaktadır. İdeolojisi tartıldığı için bir kimlik inşa süreci var. Kimlik inşa süreci çok önemlidir. Çünkü Türkiye'deki en önemli problem kimlik sorunudur. Tanzimat ve medrese o dönemde bir ikilik ortaya çıkardı. Cumhuriyet bu ikiliği

ortadan kaldıramadı. Çünkü politize edilmiş bir eğitim sistemi var. Her hükümet değiştiğinde farklı yaklaşımlar ile eğitim sistemi biçimlendiriliyor. Hatta hükümet devam ederken, eğitim sisteminde farklı farklı politikalar ortaya konuluyor. Bu politikalar sokaktaki insana da yansıyor. Eğitim politikalarına gelindiğinde, ülkelerin eğitim politikaları kendi milliyetinde iyi insan yetiştirmeye doğru şekillenir. Alman kelimesi Almanya'da hiçbir zaman tartışılmaz. Fransız kelimesi hiçbir zaman Fransa'da tartışılmaz, Rus kelimesi hiçbir zaman Rusya'da tartışılmaz. Çünkü "Ben bu memleketin asli unsuruyum, devletin adını ben verdim" anlayışı hâkimdir. İnsanların görüşleri farklı olabilir ama kimlikleri farklı olamaz. Eğer kimlikte uzlaşırsanız, sorunların çoğunu çözersiniz. Cumhuriyet döneminin farklı politikaları maalesef bunu oluşturamadı. Tarih, ekonomi, ortak bir vatan, bu vatanın üzerinde oluşturulmuş kültürel yapılar bu insanları homojenleştiriyor ise etnik kimlik çok önemli değildir. Orada "kabul" insanları bir millet haline getirir. Aslında Atatürk'ün "Ne mutlu Türküm diyene" sözü de bunu tasvir eder. Tarih, anılar, ırk, dil, din birliği, bu birliklerin hepsini içine koyuyoruz. Tabi bu durum

bakış açınıza da bağlıdır. Aidiyet duygusu çok önemlidir. Hem Osmanlı'da, hem de Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte sömürgeci bir anlayış yoktur.

Cumhuriyet sonrasında milli mutabakat sağlanması, bu yapılırken de hangi konuda birleşilmesi gerektiği konusunda karar verilmesi önemlidir. İnsanlarla bütünleşmek sahip olduğun değerlerle ile ilgilidir aynı zamanda. Örneğin; öğretmenlik yaptığım dönem öğrencimin burnunu dahi temizledim ama başka bir öğretmen öğrencinin saçına dahi dokunamıyor. Yani sizin yaklaşımınız çocuğun size karşı olan yaklaşımını belirliyor. Bu durum toplumun bütünü içinde geçerlidir.

Makro politikalarda "Nasıl bir insan?" sorusu Cumhuriyetin 100 yıllık sürecinde maalesef belli noktalarda "evet" ama bütünde aynı şeyi düşünen insanı yaratamadı. Bunun sebebi de siyasi politikaların hem her siyasi partiye göre farklı olması hem de aynı parti içerisindeki Milli Eğitim Bakanlığı'nın politikalarından kaynaklanan olumsuz bir süreçtir. Bir taraf köy enstitülerini eleştirirken, yüksek öğretmen okulunu da diğer karşı grup eleştirmektedir. Yükseköğretim okullarının kapatılması köy enstitülerinin kapatılmamasının rövanşı olarak görülmektedir. Bunların hepsi yanlış tabi ki. Neticede eğitim sistemini güncellerken nasıl bir insan sorusuna doğru cevap verilmesi gerekir.

1960'lı yıllarda planlı kalkınma dönemine girildi. Devlet Planlama Teşkilatı, Devlet İstatistik Enstitüleri okur-yazarlık durumu ve çocuk sayısı gibi sorularla tespit yapmaya çalıştı. Bunlar manasız sorular gibi görülebilir. Ama bunların hepsinin bir amacı olması gerekiyor. "Çocuk sayısı?" sorusuna "üç ya da dört çocuk" cevabı verilmesinin ardından "bu çocuklar hangi okullara gidecek?", "Toplumun nüfusu artıyor mu azalıyor mu?", "Hangi tür okullar açılmalı?" şeklinde toplum analizi yapılması gerekir. Örneğin; 1990 yıllarında adalet meslek liseleri açıldı. Sonrasında okul öncesi eğitime önem verme çok yaygınlaştı, özel eğitim dediler sonra büyük bir çoğunluk özel eğitime başvurdu.

Öğretmen yetiştirmenin en önemli problemi istihdamdır. Çünkü yetişmiş öğretmeni istihdam edemiyoruz. Mezun öğretmen sayısı çok fazla, atanamayan öğretmenler önemli bir sorun. Bakınız; öğretmenlik, doğrudan doğruya özel uygulamalar yaptıracağınız bir alandır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ocak 2022'de 9 sayılı Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esaslarında değişiklik yapmıştı. 9 sayılı Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları hangi bölüm mezunlarının hangi öğretmenlik branşına atanabileceği ve hangi dersleri okutabileceğini tek tek düzenlemektedir. 100'e yakın eğitim fakültesi ve 90'a yakın fen edebiyat fakültesi var. Toplam 350 bin kadro bekleyen öğretmen var. Nüfusun artış hızı belli, çağın gereksinimleri de belli, ama siz okul açacaksınız. Ne kadar okul açacaksınız, nasıl bir okul olacak? Üniversiteler açılsın ama ihtiyaca göre açılsın. Mesela her yere fen-edebiyat fakülteleri açılması doğru değildir. Önemli olan tematik üniversiteler açılmasıdır. ABD'de 5 bine yakın üniversite var. Hepsi mükemmel mi? Dolayısıyla ihtiyaca göre üniversite sayısı ve kontenjanlar belirlenmelidir.

Biz tarım ülkesi olmak zorundayız, aynı zamanda sanayi ve bilgi toplumu olmak zorundayız. Ukrayna bizden daha soğuk bir ülke ama buğdayda bir numaralı üreticilerden birisidir. Biz neden daha çok buğday yetiştiremiyoruz? Demek ki yetişmiş uzman insanımız yok. Tohum yetiştirecek insan yok. Dolayısıyla planlı hareket edilmelidir.

Geçmişten günümüze öğrenci seçme ve yerleştirme sistemlerinin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Öğrenci seçme ve yerleştirme sistemi nasıl olmalıdır? Okullarda verilen eğitimler ile öğrencilerin girdiği sınavlar arasındaki uyum nasıl sağlanır? Bu konu hakkında neler söylemek istersiniz?

Bilindiği gibi 2016 yılına kadar FETÖ müdahalesi vardı ama farklı dönemlerde farklı yapıların müdahalesi olduğu da söyleniyor. Tabi genel olarak bakıldığında merkezi sınavlar her zaman objektifliği sağlar. Bu noktada sınavlara şaibe bulaşmaması önemlidir.

Hiçbir ülkede iki milyon kişi üniversite sınavına girmez. Bizim ülkemizde gençlerimiz ortaöğretimden sonra istihdam imkânı bulamadığı için üniversiteye yöneliyor. Peki, kimi, nasıl yerleştireceksiniz? İşte o noktada en önemli husus, ÖSYM'nin merkezi sınav yapmasıdır. Dolayısıyla eğer adil seçim yapılacak ise üniversiteye giriş sınavı gereklidir. Tabi sınav çok güvenilir şekilde gerçekleştirilmelidir. Sınavlara dayalı eğitim sistemi tartışılır ama üst eğitime geçiş için üniversiteye giriş sınavları olmalıdır. Kaldı ki yerleştirme sayısının çok üstünde öğrenci sınava girmektedir. Peki öğrencileri hangi kriterlere göre üniversiteye yerleştireceksiniz? Ülkemizde ne yazık ki gençleri başarıya bağlı olarak yönlendirme yapılmamaktadır. Tabi şu da bir gerçek: İnsanlar çocuklarının mavi yakalı işlerde çalışmasını istemiyor, beyaz yakalı olmasını istiyor.

Eğitim sistemi, öğrencileri yeterince sınava hazırlayamamaktadır. Sınavlarda çıkan sorular müfredata dayalıdır. Ama şöyle bir gerçek var: Sınavlarda sıfır alan çok sayıda öğrenci var. Dolayısıyla sınav, kendi yapısı itibari ile tartışılabilir. Ortaöğretim programlarını eleştirilebiliriz. Kitaplar realist ve idealist felsefenin "esasicılık" ve "daimicilik" eğitim felsefelerine esasına bağlı olarak konu öğretimine dayanmaktadır. Hiçbir ortaöğretim kurumu tarih öğretmeni, matematik öğretmeni yetiştirmez. Ama ortaöğretim kurumlarının programlarının içeriğine bakıldığında neredeyse üniversitelerin alanları ile ilgilidir. İyi bir fen lisesi öğrencisi ile kimya öğretmenine yüzer soruluk test verildiğinde cevaplar şaşırtıcı olmaz. Bu durumda öğretmen bilgisiz anlamına gelmemektedir. Beceriye dayalı sorular sorulmalıdır.. Zira 1980'li yıllarda bu şekildeydi. Bilgiye dayalı sorular olabilir ama herkes trigonometri ya da logaritmayı bilmeyebilir. Pragmatik düşünülmesi gereklidir. Yani, toplumsal ve yaşam becerilerinin okullarımızda öğretilmesi gerekiyor. Çocukları bilgi bombardımanına tutuyoruz. Öğrenme oluyor mu? Hayır. Okulun gerekliliği, neden okunması gerektiği çocuklara öğretilmelidir. Bu anlamda eğitim sisteminin revizyona ihtiyacı var. Avrupa'da 3 yıl lisans eğitimi var. Emin olun ki ülkemizdeki lise dengi eğitim alıyorlar.

21. yüzyılda iletişim, bilgisayar, medya okur-yazarlığı, eleştirel ve politik düşünme gibi becerilerin öğretmenlere de öğretilmesi gerekiyor. Öğretmenlerin bu beceriler ile yeni nesli yönlendirmesi gerekiyor. Eğitim sisteminin çağın ihtiyacına göre yenileştirilmesi ve buna yönelik öğretmen yetiştirilmesi şarttır. En önemlisi ise eğitimin gerçek anlamda millileştirilmesidir. Milli eğitim demek, milli insan yetiştirilmesi demektir.

CUMHURİYET
BİR ÇAĞDAŞLAŞMA MODELİDİR

Röportaj: Meltem YALÇINKAYA

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ ile Cumhuriyetin toplumsal yapıya etkileri konusunda söyleşi gerçekleştirdik.

Kurtuluş Savaşı ile adeta yeniden doğan Türk milleti, Büyük Atatürk'ün Cumhuriyeti ilan etmesinin ardından hızlı bir seferberlik ve kalkınma sürecine girdi. Cumhuriyet ile birlikte siyasal ve toplumsal hayatta, ekonomi, eğitim, sağlık, hukuk, bilim, kültür-sanat, kadın hakları ve daha birçok alanda değişim ve dönüşüm süreci baş gösterdi. Kısa sürede genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti dünyada saygın, sözü dikkate alınan, güçlü bir devlet mertebesine ulaştı. Bugün Cumhuriyetin 100'üncü yılını kutlarken, Cumhuriyetin kuruluş sürecinden ve toplumsal yapıya etkilerinden söz edebilir misiniz?

Türkler tarihin farklı dönemlerinde birçok devlet kurmuşlar ve bu kurdukları devletlerle yaşadıkları coğrafyada önemli bir aktör olmuşlardır. Türk devlet geleneği, bunun birikimidir. Devletin dağılması sonucu milletin eski yönetim biçimine ya da yeni bir yönetim biçimine göre devlet kurması söz konusudur. Yani yeni devlet, bir yönetici aile değişiminin ya da yönetim tarzındaki değişimin sonucu kurulmaktadır.

Selçuklu Devleti'nden Osmanlı Devleti'ne, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne doğru bir değişim söz konusudur. Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nde benzer bir politik sistem söz konusu iken, Türkiye Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında yönetim şeklinde köklü bir değişiklik gerçekleşmiştir. Politik sistemdeki bu değişim; birey, toplum, devlet arasında ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve farklılaşması anlamına gelmektedir. Bilindiği gibi bu dört ilişki türü kurumsallaşmış davranışlar dediğimiz örüntüleri de belirlemektedir. Bu; sürekli tekrar eden, yenilenen ve ihtiyaçların karşılama biçimi olarak ortaya koyduğumuz kurumsal davranışları da değiştirmektedir. Nitekim 100. Yılını kutladığımız Türkiye Cumhuriyeti Devleti; ekonomik, eğitim, siyaset, din, aile gibi temel toplumsal kurumlarda çok önemli farklılaşmanın olduğu bir devlettir. Çünkü Cumhuriyet, hem sosyal kurumların yapılarında hem de fonksiyonlarında önemli farklılaşmayı beraberinde getirmiştir.

Değişim, bir zorunluluğun ifadesidir. İhtiyacın karşılanması gereklidir ve mevcut yollarla bu ihtiyaç karşılanamamaktadır. Bu durum, ihtiyacı karşılayacak yeni yöntemler aranması şeklinde kendini göstermektedir. Dünyada 18. yüzyılın sonu, 19. yüzyılın başından itibaren iki büyük değişim söz konusudur. Bu iki büyük değişim, Sanayi Devrimi ile Fransız Devrimi'dir.

Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi'ni çok sık dile getiriyoruz. Çok büyük bir düşünsel değişimin ürünü olan bu iki devrimin yüzyılları aşan sonuçları ortaya çıkmıştır.

Sanayi devriminde, insan ve hayvan gücü dışında yeni bir güç olarak buhar gücü kullanılmaya başlandı. Buhar gücünün kullanılmaya başlanması üretimde ve ulaşımda çok önemli değişiklikler meydana getirdi. Artan üretim miktarı, azalan maliyet, kitlesel üretim, bununla beraber güvenli, mevsimsel koşullardan etkilenmeyen ulaşım buhar gücünün sonucudur. Bununla birlikte ulusal bütünleşme sağlandı. Şöyle ki; İtalya'nın, Almanya'nın ulusal bütünleşmeyi sağlaması demiryolu ağı sayesindedir ki, demiryolu ağı zaman ve ekonomik maliyet bakımından avantajlı ulaşımı beraberinde getirir. Osmanlı Devleti'nin de buna ilişkin birçok çabası söz konusudur.

Fransız Devrimi'nde de bildiğiniz gibi yurttaş olma ve özgürlük anlayışında farklılaşma ortaya çıktı ve bu, milletlerin kendi kaderlerini belirlemeleri ve dahil oldukları imparatorluklarla, devletlerle olan ilişkilerinin yeniden şekillenmesini beraberinde getirdi.

Osmanlı Devleti, işte bu iki devrimden oldukça önemli şekilde etkilendi. Osmanlı Devleti; bilgi, üretim, ekonomik ve politik sistemini dönüştürme ve bu değişimlere ayak uydurma çabasına girdi. O halde aslında 100'üncü yılını kutladığımız Cumhuriyetimiz; Osmanlı'nın değişim fikrinin birçok alanda başarıya ulaşmış halidir, Osmanlı Devleti'nin ortaya koyduğu yenileşme çabaları, değişimi başarma çabasının bir ürünüdür.

Osmanlı'da bildiğiniz gibi padişah ve tebaası olmak üzere ikili bir yapı söz konusuydu. Toplum, mesleki ve tarımsal üretim yapan gruplardan ibaret bir görünümdeydi. Bunlar içinde köylüler, zanaatkârlar, tüccarlar bulunmaktaydı. Tebaanın büyük bir çoğunluğu köylüydü. 17. yüzyıla kadar bu tebaa müreffeh yaşam tarzına sahipti, yani refah içindeydi. Ancak 17. yüzyıldan sonra savaşların uzun sürmesi ile tebaanın artık yavaş yavaş yoksullaştığı ve gittikçe içine kapandığı, sadece kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar üretim yapar hale geldiği görülmüştür. Böylelikle Anadolu'da hızlı bir fakirlik ve işsizlik başlamıştır. Hızlı fakirleşme bir noktadan sonra dini taassubun artmasını da beraberinde getirmiştir. Diğer yandan Gayri Müslimlerin sanayileşen ülkelerle beraber ticarette önemli bir unsur olmaları, sanayileşen ülkelerin Gayri Müslim tebaayla ya da bu tebaanın öncüleriyle ortaklaşa iş yapmaları, onların zenginleşmelerini ve yeni bir zümrenin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Osmanlı tarihinde Tanzimat ve Islahat Fermanı'ndan söz ederiz. İşte bunların hepsi aslında bu değişimi sağlama çabasını taşır. Tanzimat'la beraber bir burjuva sınıfı oluşturulmak istenmiştir. Burjuva sınıfının, olumsuz ekonomik koşullara çare olması, bu şekilde Osmanlı Devleti'ndeki yabancı sermayenin etkisinin azaltılması istenmiştir. Ancak bu çok da başarılı olmamıştır.

Cumhuriyetin kurucu kadrosunun bu değişimdeki rolü nedir?

Cumhuriyet, "yeni toplum ve birey inşa etme" projesidir. Bu projenin aktörleri; Osmanlı Devleti'nde eğitim almış, yetişmiş ama kendisini çöken bir imparatorluk içinde bulmuş entelektüellerdir. Bu çok önemlidir. Niçin? Çünkü Cumhuriyetin kurucu aktörlerinin hepsi Osmanlı'nın son döneminde var olmuş, imparatorluğun farklı coğrafyalarında gerek askeri gerekse idari hizmetlerde bulunmuştur. ***Bu aktörler devletin geleceğine ve kurtuluşuna ilişkin fikri tartışmalara katılmış, dahil olmuş öncülerdir. Yeni Türk Devleti'nde ekonomik, sosyal ve politik olarak yeni bir sistem ortaya konulmak istenmesi, bunun ürünüdür.*** Yeni devlet, kendini muasır medeniyet seviyesi olarak tanımladığı bir alana taşımak ister. Bu aynı zamanda bir kalkınma hamlesidir. Bu kalkınma hamlesi az önce de söylediğim gibi entelektüel tartışmaların bir ürünüdür. Kurucu önderler; ülke dışındaki entelektüel dünyayı takip eden, Osmanlı geleneği içinde gerek askeri, gerekse sivil bürokrasi içinde yetişmiş, değişimi amaçlayan bireylerdir.

O zaman şunu çok rahat söyleyebiliriz: Türkiye Cumhuriyeti; aydınların, entelektüellerin kurduğu bir devlettir. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük tartışmaları bu düşünsel yapının olgunlaşmasında oldukça belirleyici olmuştur. İşte bu anlamda yeni devleti ortaya koyan Türk siyasal seçkinleri, merkezi temsil eder ve bu merkezi temsil eden yapı yukarıdan aşağı doğru değişimi isteyen bir çağdaşlaşma modeli ortaya koymayı amaçlar. Atatürk yukarıdan aşağıya doğru olan çağdaşlaşma modelinin farkındadır. Değişimin toplumun katmanları arasındaki kabulünü artırmak için de yurt gezileri yapar. Sadece bunun tepeden inmeci bir çağdaşlaşma olmadığını göstermek, halkın da kabulünü gerçekleştirmek için farklı tarihlerde yurt gezileri gerçekleştirir. Zaten birçok yeniliğin yurt gezilerinde ortaya konulması da, değişimi tabana yayma anlayışının bir çabasıdır. Nitekim Türkiye'de kadınlara seçme seçilme hakkı verildiği dönemde, İngiltere'de kadınlar hala seçme ve seçilme hakkına sahip değillerdi ve Türkiye dünyadaki kadınlara ilham oldu.

Kısacası Cumhuriyet, bir çağdaşlaşma modelidir. Bu model; toplumu ekonomi, eğitim, din, kadın hakları başta olmak üzere her alanda dönüştürmeye çalışmaktadır.

Ekonomi ve eğitimin toplumsal değişimdeki gücü yadsınamaz. Bu noktada Cumhuriyetin kuruluş sürecinde İzmir İktisat Kongresi ile Maarif Kongresi'nin önemi nedir?

Bildiğiniz gibi toplumsal değişimler zordur. Yeni bir devlet kurulurken hem insan kaynağının güçlendirilmesi hem de ekonomik toparlanmanın sağlanması istenir. Bu noktada İzmir İktisat Kongresi ve Maarif Kongresi çok büyük öneme sahiptir.

İzmir İktisat Kongresi ve Maarif Kongresi zor koşullar içinde gerçekleştirilmiş iki büyük kongredir. Lozan Barış Anlaşması'ndan hemen önce İzmir'de İktisat Kongresi toplanmıştır. Bu kongrede devletin kalkınması için neler yapılacağına dair birçok tartışma ortaya konulmuştur. Kongre; 17 Şubat 1923 tarihinde başlamış, 4 Mart 1923 tarihinde tamamlanmıştır. Bu kongrede; yerli üretimin teşvik edilmesi istenmiş, tekelciliğe izin verilmeyeceği, iktisadi kalkınma ve yasalara uyum şartıyla yabancı sermayeye izin verileceği ifade edilmiştir. Zira Osmanlı'nın son döneminde yabancı sermaye karşısında, "milli ekonomi" anlayışının oluşması amaçlanmış, buna ilişkin kararlar alınmış, ancak başarı sağlanamamıştır. Diğer yandan Cumhuriyet, savaşın ardından güçlü bir iktidar tesis edebildiği ve kısa dönemde ülkenin tamamına hâkim olduğu için milli iktisat politikalarını uygulayabilme kabiliyetine sahip olmuştur.

Maarif Kongresi de İstiklal Harbi'nin en kritik günlerinde toplanmıştır. Atatürk kongrede öğretmenlerden ülkenin eğitim sorunlarını ve çözüm önerilerini dinlemiştir. Atatürk kongreyi açarken yaptığı konuşmasında; eğitimin, milletlerin kaderini tayin etmedeki rolünü vurgulamıştır. Bu rol; milli, akli ve ilmi bir eğitim stratejisi olarak kendini göstermektedir. Zaten Cumhuriyet'in ilanının ardından yapılan önemli inkılaplar da eğitim alanında ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet öncelikli olarak ekonomik kalkınmayı amaçlamıştır. Ekonomik kalkınma, kendi kendine yeten, milliyetçi bir ekonomi modeli olarak kendini göstermiştir. Milliyetçi ekonomi modeli aynı zamanda zorunlulukların ürünüdür. Çünkü yeni kurulan bir devlete yabancı sermaye kısmen çekinerek gelmektedir. Rusya'daki Ekim Devriminden sonra batılı sermaye tarafından Türkiye'nin de politik yapısının nasıl olacağına dair belirsizlik görülmektedir. Aynı zamanda yeni devletin de yabancı sermayeye karşı çekinceleri bulunmaktadır. Zira yabancıların, Osmanlı'nın son döneminde olduğu gibi tüm alanlara hâkim olması istenmemektedir. Böylelikle milli ekonomi zorunluluk olarak ortaya çıkar. Milli ekonominin güçlendirilmesi ve yerli özel sanayinin devlet eliyle başarılı olması istenir. Osmanlı'da devlet eliyle imtiyazlar sağlayan yabancı sermayenin bir noktada kontrolü istenir.

Yeni toplum inşasında nüfusun niteliğinin de yükseltilmesi önemlidir. Çünkü ekonomik ve toplumsal kalkınma için eğitim şarttır ve bu şart olan eğitim için de azalan nüfusun, hem nitelik hem de nicelik bakımından güçlendirilmesi gerekir. İmparatorluk döneminde nüfus Osmanlı-Rus Savaşlarıyla beraber çok azalmıştır. Bildiğiniz gibi 1923 yılında yapılan sayımda nüfusumuz 12 milyon 582 bindi. Bu, üretimi de olumsuz etkileyen bir sayıdır. Kalifiye eleman açığının kapatılması, üretimdeki teknoloji düzeyindeki düşüklüğün giderilmesi gerekmektedir. Yeni çağdaşlaşma modeli hem teknolojik düzeyin yükseltilmesi, hem de nitelikli eleman sayısının artırılması amacını da ortaya koymaktadır.

Nitelikli eleman sayısının artırılması amacıyla, eğitim alanında çok önemli inkılaplar gerçekleştirilir. Bunlardan biri 3 Mart 1924 tarihinde Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesidir. İlahiyat Fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı kurulurken, İmam Hatip okulları oluşturulmaya başlanır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması aynı zamanda devletin nasıl bir yapıda olacağının bir göstergesidir. Bu çağdaşlaşma modeli aynı zamanda seküler bir modeldir. Bu model daha sonra bildiğiniz gibi 5 yıllık kalkınma planlarını da beraberinde getirir. 5 yıllık kalkınma planlarıyla ilk dönemde çok zor bir şekilde ortaya konulan ekonomik kalkınmadaki eksiklikler giderilmeye çalışılır. Toplumda tam bir dönüşüm sağlanmaya çalışılır ve bu aslında rastgele bir dönüşüm değildir. Entelektüellerin ortaya koyduğu bir dönüşümdür ve Atatürk döneminde gerçekleştirilen inkılapları da bu büyük dönüşümün birer unsuru olarak görmek gerekir.

Bu yeni devlet, aynı zamanda farklı kesimlerin bütünleştiği bir toplum modelidir. Yani toplumsal bütünleşmeyi, toplumsal denge ve uyumu esas alan bir toplum modelidir ve bu toplum modelinde birçok kesim arasındaki çatışma değil, ahenk esas alınır. Türk kültürü, toplumsal bütünleşmenin temel unsurudur. Türk kültürü dediğimiz, aslında aynı terbiyeyi almış olan bireylerin oluşturduğu kültürdür ki, bunu Ziya Gökalp çok güzel ifade eder. Bildiğiniz gibi Gökalp'in Cumhuriyetin kuruluşundaki etkisi birçok çalışmada ifade edilir. Bu etkinin en çok görüldüğü alanlar, "millet anlayışı"ndadır. Gökalp'e göre millet; "dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkeb bulunan bir topluluk"tur. Terbiye, milletin esası olarak ifade edilir. Aynı terbiyeyi almış, aynı ahlaka sahip bireyler millet olarak görülür. Durkheim'da da aynı etki söz konusudur. Gökalp, Fransız sosyoloğu Durkheim'ı takip eder. Ahlakın milli ve sosyal olduğu ve bu anlamda bütünleşmeyi sağladığı üzerine göndermeler yoğunlukla vardır. Çünkü ahlaka yüklenen önem işte bu bütünleşmeyi sağlayıcı işlevdir.

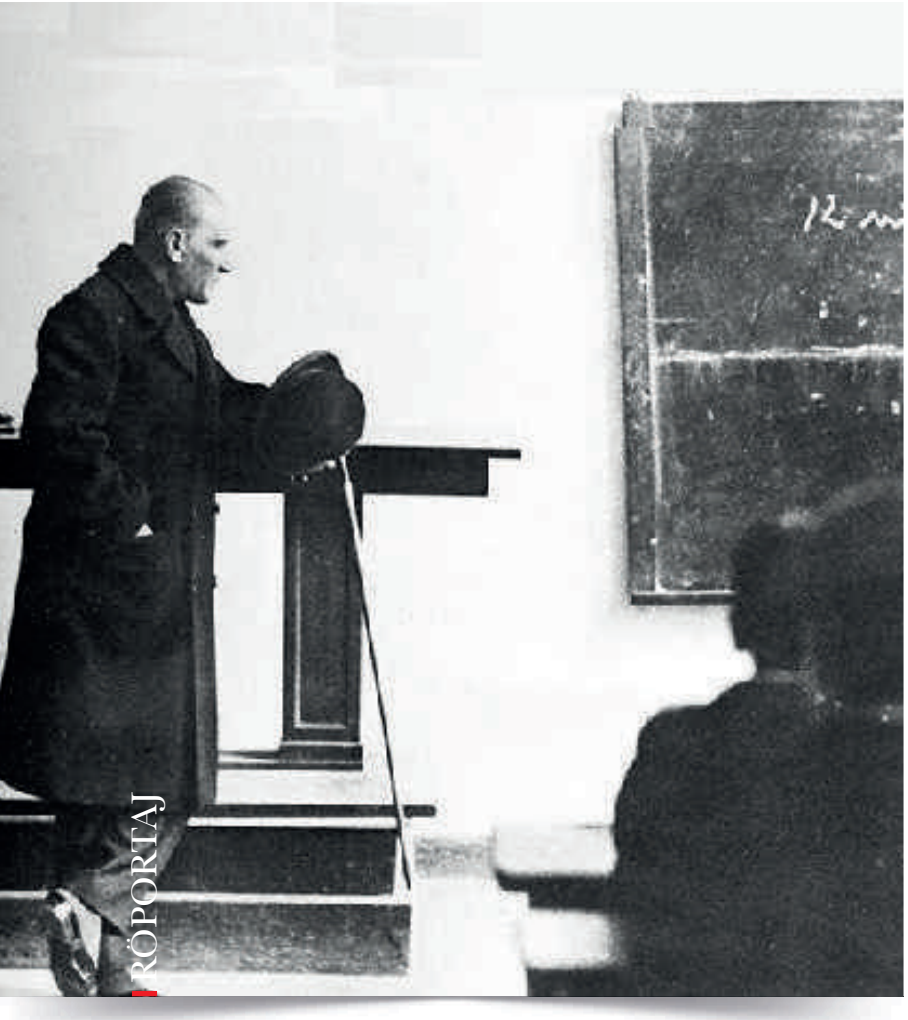
Yine bunu, o dönemde yurttaşlık dersi kapsamında düşünülebilecek olan Afet İnan'ın ortaya koyduğu "Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları" çalışmasında görmek mümkündür. Bu çalışmada millet çok güzel tanımlanır: "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir." Bu ifadede, herhangi bir etnik gönderme yapılmaz.

Şunu da belirtmek istiyorum ki; son 300-400 yılı savaşlarda geçmiş, ekonomik ve politik anlamda çok yıpranmış bir milletin kendine güveninin sağlanması gerekir. Dolayısıyla Cumhuriyetin ilk dönemindeki politik tavrın, millete o özgüveni sağlamanın unsuru olarak görülmesi lazım ki; Sadri Maksudi Arsal, Fuat Köprülü, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura gibi entelektüellerin bu dönemde ortaya koyduğu çaba, milletin kendine olan inancını pekiştirme çabasıdır. Türk Tarih Tezi ve daha sonra Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'nun kuruluşu bunun yansımasıdır, milletin kendine olan güvenini arttırma çabasıdır.

O dönemde Avrupa'daki politik tavır şudur: "Türkler, Orta Asya'dan gelmiştir. Medeniyet yaratma potansiyeline sahip olmayan göçebelerdir. O halde Türklerin tekrar geldikleri yere gönderilmesi gerekir." Bunun karşılığında ortaya konulan tez şudur: "Biz Anadolu'da çok eskiden beri vardık. Tarihin kadim ve medeniyet yaratan topluluklarından bir tanesiyiz." Yani bu; Türklerin Batı'nın karşısında varlığını ortaya koyma, hem tarih hem de dil anlamında varlığını ispat etme ve modern dünyada kendisine yer açma çabasıdır.

Yeni toplumda bütünleşmeyi ele alan bakış açısı aslında 1924 Anayasası'nın 88. Maddesinde yer bulmaktadır. Bu madde, "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ıtlak olunur" şeklindedir. Yani vatandaşlık da din ve ırk ayrımını kaldırır ve Türkiye ahalisindeki her bir kişiyi eşit vatandaşı olarak kabul eder. Bu, imparatorluktan yani tebaa ve hükümdar arasındaki ilişkiden vatandaşlık ve devletle olan ilişkiye bir geçiştir. Bu geçişte en önemli unsurlardan biri "hak ve ödev" unsurudur. Yeni insan modeli, haklarını bilen ve ödevlerinin sorumluluğunda olan bir insan modelidir. Çünkü insanlar sosyal hayatın içindedir. Sosyal hayat haklardan ve görevlerden örülmüş bir şebeke gibidir ve insanlar bu şebekenin dışına çıkamazlar. Yine Afet İnan'ın bu çalışmasında haklar ve ödevler konusuna da çok sayıda gönderme yapılmıştır. O zaman şunu çok rahat söyleyebiliriz: ***Afet İnan'ın "Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları" adlı çalışmasında görüldüğü gibi bir çağdaşlaşma modeli vardır. Bu modelde birey, haklarını ve ödevlerini bilir. "Politik sosyalizasyon" dediğimiz süreç açıkça görülür.*** Politik sosyalizasyon, bireyin içinde yaşadığı toplumun politik değerleri içselleştirilmesi ve bu politik görevlere göre tavır almasıdır. Burada eğitim

kurumu, temel kurumlardan bir tanesidir. Atatürk'ün inkılaplar içinde özellikle eğitime ağırlık vermesi, toplumsal dönüşümün eğitim vasıtasıyla gerçekleştirilmesi bu hususta farkındalığın bir ürünüdür. ***Bu çalışmada Atatürk'ün bizzat kendi el yazılarıyla bazı kavramları açıklaması, haklara, ödevlere yer verilmesi vatandaşın bilinçlendirilmesinin bir çabasıdır. Böylelikle kendine güvenen bir vatandaş istenir. Bu vatandaş aynı zamanda tarih bilincine sahip, içinde yaşadığı çağdaş dünyayı, yani muasır medeniyet olarak ifade edilen dünyayı anlama çabası içinde olan bir vatandaştır.***

Eğitime ayrı bir başlık açmak istiyorum. Öteden beri eğitim politikalarında yapılan yanlışların ve eğitimdeki sistem değişikliklerinin ülkemize getirdiği sorunlar hepimizin malumu. Bu konudaki eleştiriler de sık sık gündeme getiriliyor. Cumhuriyetin 100. Yılında eğitim anlayışımız nasıl olmalıdır?

Cumhuriyet ne yapmayı amaçlıyordu? Nerede başarısız olduk? Aslında Cumhuriyet zihinsel anlamda bir dönüşümü amaçlıyordu. Bu, eğitim sistemiyle başarılacak bir dönüşümdü, özgür düşünen bireyler yaratma projesiydi. Bu proje, hem bilimde, hem de sanatta kendini gösterecek bir projeydi ki, bildiğiniz gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında birçok sanatçının kabiliyetlerine dayalı olarak yurt dışına gönderilmesi ve ülkemizde öncü olması da söz konusudur.

Sorunuza gelecek olursak; biz toplumsal gelişmede eğitim kurumunun önemini çok kavrayamadık. Maalesef eğitim kurumunu gündelik politikaların enstrümanı haline dönüştürdük. Ancak eğitim, etkilerini uzun vadede gösteren bir kurumdur. Yani eğitim; geleneği olan bir kurumdur, eğitimin bir gelenek oluşturması beklenir. ***Biz Türkiye'de eğitim geleneği oluşturmayı, yani eğitim politikalarının uzun vadede sonuç vereceğini, bu nedenle eğitim politikalarını ortaya koyarken başlangıçta çok iyi düşünülmesi gerektiğini, yolda çok büyük değişim yapılamayacağını unuttuk ve eğitim politikalarımızı çok sık değiştirdik.***

Eğitim politikalarımızı değiştirmemiz şu anlama gelir: Aslında biz, insan yetiştirme düzenimizi kuramadık. Bu nedenle gerek içinde yaşadığımız dönemin aradığı nitelikleri belirleyemedik, gerekse bu bireyleri dönemin aradığı niteliklere göre donatamadık. Yani öngörülü olamadık. Öngörülü olamadığımız gibi, eğitim sistemimizi de bu gereklilikler itibariyle dönüştüremedik. Siyaset kurumu eğitim kurumuna çok

müdahale etti ve bu müdahaleler, eğitim kurumunun hangi yönde tavır alacağına ilişkin bağımsız ve bilimsel gerekler esasında kararlar alınamamasına neden oldu. Bu da maalesef beraberinde birçok başarısızlığı getirdi.

Cumhuriyetin çağdaşlaşma modeli olduğunu söylemiştim. Bu çağdaşlaşma modeli aynı zamanda her alanda kendine yeten bir toplum ortaya çıkarmak istemektedir. ***Ancak bu süreçte az önce de ifade ettiğim gibi maalesef eğitim alanında başarısız olduk. Bu noktada radikal değişimler yapmalıyız. Belki bu değişimler, üniversite reformuyla ya da liselerdeki eğitim müfredatının yeniden yapılandırılmasıyla gündeme gelecek. Ancak burada kritik olan şudur: Eğitim alanında gerçekleştireceğimiz reformlar, hemen değil, uzun tartışmaların ürünü olmalıdır.***

Tabi şunu da söyleyelim: Bizi aslında yarına taşıyacak olan yeni nesiller ve bu nesillerin donanımlı olmasıdır. Güçlü bireylerden oluşan, dünyayı kavrayan ve özgüveni yüksek bir nesil. İçinde yaşadığımız dönem, rekabet koşullarının daha da hırçınlaştığı bir dönemdir. Uluslararası alanda ciddi bir rekabet var. Rekabet koşullarını sağlayacak olan nesil, bu saydığımız donanımlara sahip, özgüveni yüksek, içinde yaşadığı dönemi gören bir nesil olmak zorundadır.

Bu da ülkenin eğitime yaptığı yatırımlarla doğrudan orantılıdır. ***Eğitim kurumu diğer kurumlar gibi değildir. Toplumsal yapının devamını sağlayan bir kurumdur. Çünkü siz genç nesillere belirli nitelikler kazandırıyorsunuz ve bu nitelikleri kazanmış nesiller toplumsal yapıyı devam ettiriyor. O halde insan yetiştirme üzerine yatırım yapmanız gerekiyor.*** Dolayısıyla en temel alanlarımızdan biri insan yetiştirme düzeni olmalı ve bu yetiştirme düzenin nasıl şekilleneceğine ilişkin olarak önemli kararlar almamız gerekir. Ancak bu kararları alırken acele etmemeliyiz. Sadece değişim

yapmak veya gündelik politikada bir aktör olmak için karar almamamız lazım. Kararlarımızı alırken ihtiyaçları tanımlamalı ve toplumun farklı kesimleri içinde uzlaşıyı sağlayalım. Bu şekilde yarının güçlü Türkiye'sinin ortaya çıkmasına katkı sağlayabiliriz.

Şüphesiz son 10 yılda Türkiye'de okullaşma oranları ciddi bir düzeyde arttı. Gerek ders kitaplarının ücretsiz olması gerek eğitim alanına yapılan diğer yatırımlar insan kalitemizin güçlendirilmesine fayda sağladı. Ancak bu yeterli değildir. Eğitimin her kademesinde yer alan görevlilerin kendisini ayrıcalıklı hissetmesi gerekir. Eğitim kutsal bir görevdir. Bu görevi gerçekleştirenler de sıradan insanlar değildir. Bunun farkında olmak gerekir. O halde eksiklerimizin çok iyi tespit edilmesi ve yeni politikalar üretmemiz lazım.

Dr. Öğr. Üyesi Aybüke YALÇIN
TİSAV Başkanı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA

Türk Kadını

Türk tarihinde kadının her zaman saygın bir yeri olmuştur. Tarih boyunca Türklerde kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Hatta devlet yönetiminde bile hakanların yanında "hatun" adı verilen kadınların da söz sahibi olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte bir dönem farklı kültürlerin etkisiyle bir duraksama yaşandıysa da, 19. yüzyıldan itibaren bu durum eski halini almaya başlamıştır.

Türkiye'de kadının toplum içerisindeki yeri Tanzimat'la birlikte tartışmaya açılmıştır. Meşrutiyetle birlikte kadın hareketlerinin hızlandığı, kadınların cemiyetler kurarak teşkilatlandığı ve siyasette söz sahibi olmak için çalıştığı görülmüştür. Türk tarihinde kadın, gerek devlet, gerekse toplum hayatında her zaman erkeğin yanında yer almıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında Türk kadını kendisini bir kez daha göstermiştir. Tarihin kendisine yüklediği misyon gereğince Türk kadını, Anadolu'nun işgale uğramasıyla birlikte başlayan milli mücadele döneminde de erkeğin yanında yer almıştır. Mitingler düzenlemiş, cemiyetlerde, hatta cephede bile görev almıştır. Anadolu coğrafyasındaki var oluş mücadelemizin başarısını, Türk kadının şerefli mücadelesinde aramalıyız. Milli mücadelenin kazanılıp Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte, kadın haklarında da birtakım düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye'de kadının toplum ve devlet hayatındaki yeri, Tanzimat'tan itibaren Türk İnkılâbının doğal seyri içerisinde Türk toplumunun kendi iç dinamiklerine göre yeniden düzenlenmiştir. Bununla birlikte Türk kadınının sahip olduğu siyasi haklar, Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından modern Türkiye'nin gereği olarak verilmiştir. Atatürk; Türk kadınlarının toplumda, Cumhuriyet yönetiminde daha etkin bir konuma gelmelerini desteklemiştir.

Türk toplumunun iç dinamiklerine göre kadın haklarına ve rollerine ilişkin bazı değişiklikler yaşanmıştır. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kız çocuklarına da erkek çocuklarla birlikte eşit eğitim hakkı verilmiştir. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'la birlikte Türkiye'de kadınların hakları iyileştirilmiş, kadın-erkek eşitliği büyük ölçüde sağlanmış, çok eşlilik yasaklanmış, aile ve toplum hayatında

kadının hakları anayasa ile teminat altına alınmıştır. Medeni Kanun Türkiye'de kadın hakları bakımından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Çünkü Medeni Kanunla birlikte kadın ve erkek yasalar önünde eşit sayılmıştır. Mesela miras hukukunda kız evlat da babasının mirasından hak sahibi olmuştur. Medeni Kanunla birlikte kadınlar, erkeklerle eşit yurttaş olma hakkını kazanmışlardır. Resmi nikâh zorunluluğu, evlilikte kadının rızası, boşanma hakkı, velayet hakkı, mahkemede eşit tanıklık, çok evliliğin yasaklanması ve çalışma hakkı gibi birçok önemli kazanım bu çerçevede elde edilmiştir.

Türk kadınına sırasıyla belediye, muhtar ve milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. İlk kez 1930 yılında belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını kullanan Türk kadını, yine ilk kez 1935 yılında milletvekilliği seçimlerinde seçme ve seçilme haklarını kullanmışlardır. Böylece 1935 yılında Türk kadını TBMM'de de temsil hakkı elde etmiştir. Üstelik Türk kadını, ABD dahil birçok Avrupa Devletinin "kadın hakları" konusunda geri kaldığı bir süreçte siyasi haklarını da elde etmiştir.

Türkiye'deki modernleşme sürecinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk öncü görevi üstlenmiştir. Bu bağlamda Türk kadınına verilen hakların mimarı da Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'tür. Dönemin şartları ve toplumun sosyokültürel durumu göz önüne alındığında, bunu ondan başka hiç kimsenin başaramayacağı açıktır. O, Türk kadınına çok güvenmiştir. Milli mücadele sırasında yaptığı bir konuşmada, "Şuna inanmak gerekir ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir" diyerek, büyük kahramanlıklar gösteren Türk kadınlarına verilmesi gereken değeri işaret etmiştir.

Cumhuriyetle birlikte kadının kamusal ve toplumsal hayattaki görünürlüğü de artmıştır. Bilimden sanata, spordan edebiyata, siyasetten ekonomiye kadar hayatın her alanında kadınların seslerinin daha gür çıkmasını sağlanmıştır. Kadınlar gazetecilikten doktorluğa, avukatlıktan heykeltıraşlığa, öğretim üyeliğinden pilotluğa, haber spikerliğinden büyükelçiliğe, eczacılıktan mühendisliğe kadar birçok iş kolunda profesyonel olarak mesleki kariyer yapmıştır. Günümüzde hem ülkemizde, hem de ülkemiz dışında başarıları ile bizleri gururlandıran Türk kadınları Türk milletinin ismini yüceltmektedir.

Türkiye'de kadınlar birçok Avrupa ülkesine oranla siyasete, bürokrasiye ve iş hayatına daha erken atılmışlardır. Meclis'te ve devlet yönetiminde kadınlar erken Cumhuriyet döneminden itibaren var olmuşlardır. Yine iş hayatında kendi markasını yaratan birçok kadın iş insanı vardır. 2023 yılı itibariyle Türkiye'de kadının durumu ve konumu kayda değerdir. Kadınların dikkate alınmadıkları dönemler, kadını ikinci plana atan bakış açıları artık çok gerilerde kalmıştır. Üniversitelerimizde de kadınlar adına istatistikler sevindiricidir. Türkiye, kadınlarla birlikte her alanda çok daha büyük başarılar elde edecektir. YÖK'ün verdiği rakamlara göre 2023 yılı Mart ayı itibariyle ülkemizde 84 binden fazla kadın akademisyen vardır. Toplam 33 bin profesörden 11 bini kadındır. Üstelik bunların birçoğu da idarecidir. Üniversitelerimizde rektör, dekan, bölüm başkanı,

yüksekokul müdürü gibi yönetici konumundaki kadın oranı Avrupa Birliği ülkeleri ortalamasının üzerindedir.

Artık Türkiye, kadın-erkek ayrımının olmadığı bir süreci rahatlıkla yürütebilecek gelişmişliktedir. Dolayısıyla kadın-erkek ayrımı yapmadan, kadın hakkı-erkek hakkı demeden ayrımcılığı reddederek, cinsiyetçi saplantıyı bir kenara iterek, toplumsal huzur ve refaha odaklanmalı ve insan hakkını ön plana çıkartmalıyız. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile aslında tarihte var olan kadının konumu tekrar eski güçlü konumuna yükseltilmeye çalışılmıştır. Çünkü Türk tarihinde Orhun yazıtlarından itibaren kağan ile birlikte var olan Türk kadını, Tomris Hatunla birlikte devletler ordular yönetmiş, Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı ile birlikte 13. yüzyılda Anadolu'da teşkilatlanarak dünyanın bilinen ilk kadın teşkilatını kurmuştur. Kendisi Fatma Bacı veya Kadıncık Ana olarak anılmıştır. Kadınlara otuzdan fazla meslek öğreterek onlara bu meslekleri icra ederek ticaret yapmalarını, kendi pazar ve hanlarını kurmalarına öncülük etmiştir. Hatta bu kadınlardan oluşan Bacıyan-ı Rum teşkilatı Moğol istilasında Kayseri'yi savunmuştur.

"Hatunlar oturubendanuşdılar
Siylerüne kamalar bağlaşdular
Varıp Kayseri'yi tuttular mekan
Virmediler ol kafire el aman."

Türkler, büyük bir medeniyet kurma yolunda ilerlerken, bu medeniyetin hayati noktası ve merkezi aile olmuştur. Bu nedenle Türk kadını "İşine, aşına, eşine sahip ol" öğüdünü ana ilke olarak benimsemiştir. İşte Cumhuriyet; Türk kadınının bu eşsiz emeğini ve toplum içindeki önemini görmüş ve onun seferberlikte malını, savaşta evladını ve canını hiçe sayan fedakârca adanmışlığını takdir etmiş ve taçlandırmıştır. Cumhuriyetin Türk kadınına verdiği değeri Büyük Önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, "Ey kahraman Türk kadını, sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye lâyıksın." sözlerinde açıkça görmekteyiz. Yine Cumhuriyetimizin 100. yılından 1000. yılına doğru giderken ona sahip çıkacak, Cumhuriyeti koruyacak, yükselterek yaşatacak nesilleri yetiştirmek de Türk kadınının asli ve onurlu görevi olarak omuzlarına yüklenmiştir. Türk milletinin, Türk dünyasının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin layık olduğu yere gelerek, Türk asrının gerçekleşmesinde Türk kadını üstüne düşeni yapacaktır. Buna bütün kalbimle inanıyor ve sözlerimi Atatürk'ün bunu destekleyen sözlü ile tamamlıyorum. "Dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir."

29 Ekim

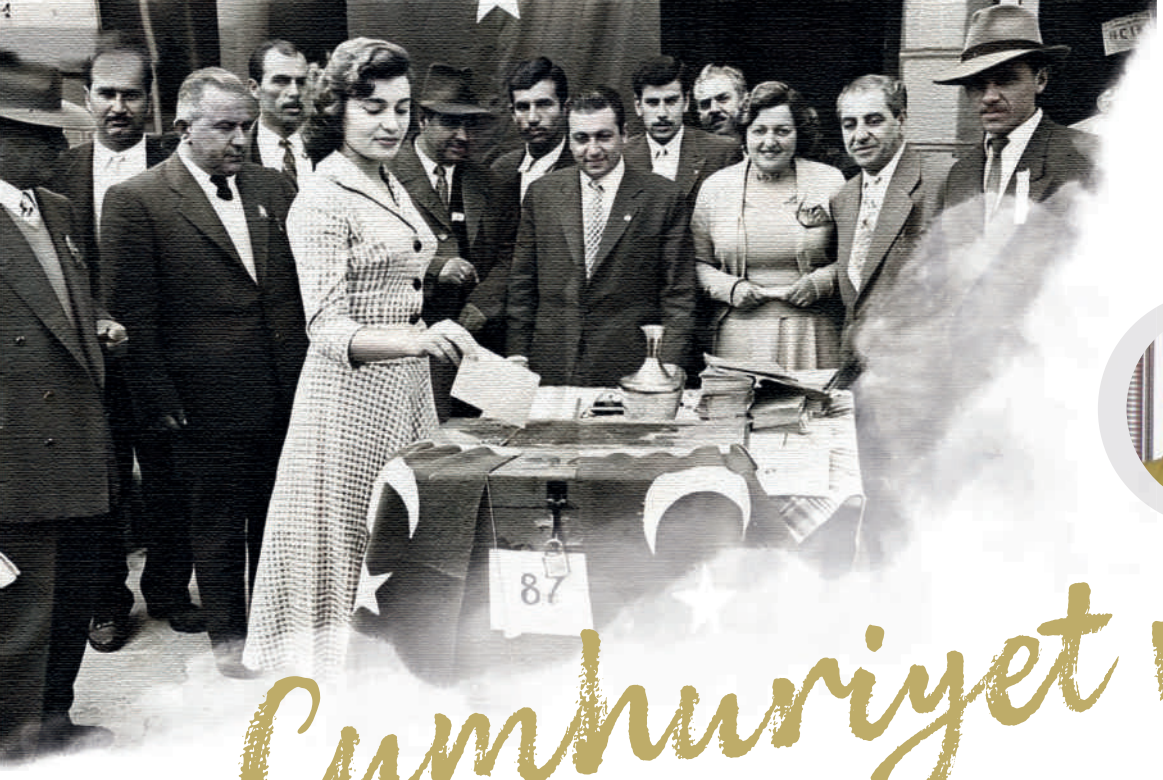

Cumhuriyet Bayramı

Kutlu Olsun

"Türk milletinin tabiat ve âdetlerine
en uygun olan idare, Cumhuriyet idaresidir."

M. Kemal Atatürk

Serap GÜL
Türk Eğitim-Sen
Kadın Komisyonları
Genel Koordinatörü

Cumhuriyet ve Türk Kadını

Türk kadını Anadolu topraklarından, günümüze gelene kadar bilgeliği, çalışkanlığı, sevgisi, saygısı, yuvasına ve ülkesine kattığı bereketi ile her zaman kendini göstermiştir. Kurtuluş Savaşı'nda Türk kadını cesareti ve gücü ile kahramanca mücadele etmiş, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuyla da sosyo-ekonomik ve politik hayatta erkekler ile birlikte yer almaya başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, modernleşme süreci ve kadın hakları arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Eşsiz lider Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından 29 Ekim 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, çağdaş bir ulus devlet olma hedefiyle yola çıkmıştır. Bu süreçte toplumsal statü, eğitim, iş gücüne katılım, siyasi haklar, hukuk gibi alanlarda kadınlarımız açısından önemli değişiklikler yaşanmıştır.

Cumhuriyet, bir ülkenin yönetim biçimini ve toplumsal yapısını temsil ederken, Türk kadını için bir dönüm noktası olmuştur. Cumhuriyetle birlikte kadın hakları konusunda yaşanan dönüşüm; kadınların daha aktif, bilinçli ve eşit bir rol oynamalarını sağlamayı amaçlamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, öncelikle kadınların eğitimi büyük önem kazanmıştır. Kadınların eğitimine verilen destekle birlikte, kız okulları ve üniversiteler açılmış, kadınlar için eğitim fırsatlarının genişletilmesi ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması öncelikli hedeflerden biri haline gelmiştir. Kadınlar artık okuma-yazma imkânına erişim sağlayarak, birçok alanda daha etkin rol oynayabilme şansına sahip olmuşlardır. Aydınlanma hareketi, kadınların kendi düşüncelerini ifade etmelerini, bilgiye ulaşmalarını ve böylece

toplumsal değişimde aktif bir rol üstlenmelerini kolaylaştırmıştır. Kadının eğitim hayatında olması sosyal yaşamda da daha öne çıkmasını sağlamış; sanatta, bilimde, fende kadının katkısı hissedilir olmuştur.

Cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Atatürk, "Bir kadını eğitirseniz, bir nesli eğitirsiniz." diyerek, kadınların eğitiminin toplumun geleceğine ne denli etki edebileceğini vurgulamıştır. Unutulmamalıdır ki; eğitimli kadınlar, bilgi ve değerlerini gelecek nesillere aktararak toplumsal gelişimi destekler.

Cumhuriyet döneminde kadınlar için bazı kısıtlamalar kaldırılmış, giyim tarzında batılı etkiler görülmüş ve kadınların kamusal alanlarda daha fazla görünürlüğü teşvik edilmiştir. Bu değişimler, kadınların rollerinin genişlemesine ve çeşitlenmesine yardımcı olmuştur.

Atatürk'ün öncülük ettiği reformlarla kadınların siyasal hakları da güçlenmeye başlamıştır. Kadınlar, Belediyeler Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından 1930 yılında yapılan yerel seçimlere katılıp, oy kullanmıştır. Öte yandan 5 Aralık 1934 tarihinde, dünyanın çeşitli ülkelerinden önce, Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 8 Şubat 1935 yılında yapılan seçimler ise kadınların ilk kez katıldığı genel seçimler olmuştur. Kadınlar bu seçimlerde TBMM'de 17 milletvekiliyle temsil hakkı kazanmıştır. 1935 yılı seçimleri, Türkiye'de kadınların siyasi karar alma süreçlerine katılımını ve toplumsal etkilerini artırmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşuyla kadınların iş hayatına katılımının teşvik edilmesi gibi politikalarla kadınların toplumsal rolü de değişmeye, sadece aile içinde değil, hayatın her alanında daha aktif rol oynamaya başlamıştır. Özellikle 1950'lerden itibaren ekonomik yapıdaki değişimler, kentleşme, fabrikaların kurulması ve modern sektörlerin gelişimi, kadınların iş gücüne katılımını artırmıştır. Bu dönemde kadın emeğinin ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Kadınlarımız tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle zaman zaman cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılıkla ilgili sorunlar yaşamışlardır. Ne yazık ki bu sorun günümüzde de devam etmektedir. Çeşitli sivil toplum örgütleri ve kadın hakları savunucuları bu sorunları gidermek için mücadelesini sürdürürken; kadın haklarının yasalarla tam güvence altına alınması, kadına yönelik şiddet konusunda caydırıcı ve önleyici tedbirlerin getirilmesi, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplumun eğitilmesi, bilinçlendirilmesi de çok önemlidir.

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla başlayan modernleşme hareketi, kadın haklarının güçlenmesi ve değişimin ivme kazanmasına olanak sağlamıştır. Öte yandan Cumhuriyetimizin kazandırdıkları ile Türk kadını gelecek nesillere, evlatlarımıza kültürel ve manevi değerlerimizi de en güzel şekilde aşılayacaktır.

Şunu da ifade etmek isterim ki; bir kadın, kendi kanatlarıyla uçmayı öğrendiğinde, dünyayı fethetmeye hazırdır. Kadınlar kendi bağımsızlıklarını kazandıklarında büyük başarılar elde edebileceklerdir. Kendine güvenen ve özgür kadınlar, hedeflerine adım adım ilerlerler. Bu noktada kadınlarımız kendini her alanda yenilemeli, engelleri aşmalı, gücünün farkına vararak, hayatın her alanında hak ettiği yeri almalıdır.

Bitkiler Yer Altındaki Madenler Gibi Sırlar ile Doludur

Röportaj: Tuğçe TAŞDEMİR

Cumhuriyet'in 100. Yılında Anadolu Faunasını Değerlendirmek

Prof. Dr. Ergin HAMZAOĞLU
Gazi Eğitim Fakültesi,
Matematik ve Fen Bilimleri
Eğitimi, Fen Bilgisi Eğitimi
Öğretim Üyesi

Cumhuriyet Türkiye'sinde ekosistem ve çevre ile ilgili neler yapılmıştır? Bu konu hakkında neler söylemek istersiniz?

1950'li yıllara kadar Türkiye'nin ekosistemi ve habitat çeşitliliği ile ilgili yerli ve milli bilim insanları tarafından yapılan bir çalışma yoktur. 1950'li yıllarda ise birinci derecede Almanya ile ikinci derecede de Fransa ile birtakım çalışmalar başlıyor. Osmanlı'nın son dönemi, Cumhuriyetin ilk yıllarında toplum geçinme derdinde olduğu için bu konulara çok fazla önem verilmiyordu. Günümüzde günden güne zenginleşen ve büyüyen Türkiye ile beraber çevreye ve doğaya bakış da değişmeye başladı. 1950 ve 1960'lı yıllardan sonra yurt dışında yetişmiş ve sonrasında Türkiye'ye dönen bilim insanları sayesinde "Türkiye'de ekosistem ve Habitat çeşitliliği nedir?" soruları sorulmaya başlandı. Türkiye zaten Asya, Avrupa ve Afrika'nın tam ortasında olması dolayısıyla kültürel çeşitliliğe sahiptir ve mevcut coğrafi şartlar aynı zamanda bitkisel çeşitliliğe de sebep olmaktadır. Çünkü kuzeyde soğuk, nemli, her mevsim yağışlı bir iklim; Akdeniz'de ise yaz kuraklığı gözlenen ve yüksek sıcaklıkların yaşandığı bir iklim var. Orta ve doğu kesimlerimizde ise her ikisinin arasında kalan ılıman ama kışın yer yer sert geçtiği bir iklim kuşağımız bulunuyor.

Tüm bu durumlar bizi diğer ülkelerden farklı kılan özelliklerdir. ***Ülkemizin üç kıtanın arasında olmanın en büyük nimetini, bitki çeşitliliğinde görüyoruz. Avrupa kıtasında bugün 12 bin bitki türü varken, sadece Türkiye'de 10 bin bitki çeşidi bulunuyor. Bitki çeşitliliği açısından Türkiye tek başına kıta özelliği göstermektedir.*** Bu durum ülkemizin geçiş kuşağında olmasından kaynaklanmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Suriye ve Irak'taki bitkiler; Doğu Anadolu Bölgesi'nde Gürcistan, Ermenistan ve İran'daki bitkiler; Ege Bölgesi'nde ise Yunanistan'daki bitkiler var.

Şunu da belirtelim ki; Türkiye'deki bazı bitkiler dünyanın hiçbir yerinde yok. Bunlar da endemik bitkilerdir. On bin endemik bitkinin 3 bin 500 âdeti sadece Türkiye'ye aittir. Türkiye'de bulunan 3 bin 500 endemik bitkinin de yaklaşık olarak 1000 tanesi nokta endemiktir. Yani sadece belli bölgelerde yaşamaktadır.

Komşularımız arasında bitki örtümüze en yakın ülke Yunanistan'dır. Yunanistan'ın toplam bitkisi 3 bin 400 adettir. Bu sayının sadece 1200 civarı endemiktir. Günümüzde bitki ve doğa korumaya en çok önem veren ülkelerden birisi İngiltere'dir. İngiltere'nin koruması gereken sadece bir tane endemik bitkisi bulunmaktadır. İklimin durağan olduğu yerlerde yani kuzeye doğru gidildikçe bitki sayısı artabilir ama bitki çeşitliliği azalır.

***

Eski fosiller gösteriyor ki; insanın yerleşik hayata geçtiği en eski yer Göbeklitepe'dir. Göbeklitepe yaklaşık olarak 12 bin yıl önce inşa edilmiştir.

Anadolu topraklarında iç ve dış göç hareketleri yoğun olarak yaşanmıştır. Göç hareketlerinin bitki örtüsünde olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur. Olumlu etkisi şudur: İnsanlar bir yerden bir yere göç ederken elbiselerine tohum yapışabilir, hayvanlara yedirdikleri yemlerin bir kısmı geldikleri yerlere dökülebilir. Tohumlar uygun yer bulduğunda orada yaşıyorlar, çimlenerek büyüyorlar. Türkiye'de çok sayıda farklı alanlarda yaşayan bitki var. Anadolu toprakları ve liman şehirleri -geçmişten günümüze ticaret yapıldığı için- oldukça tercih edilen yerlerdir. Helenistik çağda kent devletleri vardı. Bu kent devletlerinin büyük çoğunluğu liman şehirlerinde bulunuyordu ve her biri ticaret yeriydi. O gemilerden gelen tohumların hepsi bitki çeşitliliğimize az da olsa katkı sağlamıştır.

1950'li ve 1960'lı yıllardan başlayarak, Cumhuriyet döneminde ekosistem, habitat çeşitliliği ele alınmaya başlanmıştır.1985'li yıllarda bu oran artmış, özellikle Türkiye bitkileri üzerine kitaplar yazılmaya başlanmıştır. Günümüzde Türkiye'de bitkilere yönelik araştırma yapılmayan yer kalmadı diyebiliriz. Sadece bazı bölgelerde can güvenliği nedeni ile yeterince tarama yapılamıyor. Bizler bitki örtüsü üzerine çalışan akademisyenler olarak Türkiye'de yaşayan ama dünyanın tanımadığı bitkileri bularak, bilim dünyasına tanıtıyoruz. Biz buna "yeni tür" bulmak diyoruz. Örneğin şahsım 90'a yakın yeni tür buldu. Bitkilere isimlerini de veriyorum. Bu bitkiler kim bilir kaç yüzyıl yaşayacak ve ülkemizde bulunduğu için bizimle anılacaktır.

Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında ekosistemin korunması anlamında ne tür önlemler alınmalıdır?

Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında can güvenliği ve ekonomi daha çok önem arz ediyordu. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının ardından ekosistem hakkında yapılan çalışmalar yavaş yavaş oturmaya başladı. Özellikle de Nazi döneminden kaçan Alman bilim adamları bu konuda bizlere çok yardımcı oldu.

Günümüze gelindiğinde devletin bu konuya önem verdiğini görüyoruz. Herhangi bir yerde ormancılık faaliyeti yapılacağı zaman Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı olan Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nden görüş alınıyor. Bilim insanlarının görüşlerine göre hareket ediliyor. Yine Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı olan Devlet Su İşleri baraj yapacak ise yine Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nden görüş soruyor ve onların yönlendirmesi sonucu baraj yapılıyor ya da yapılmıyor.

Bitki üzerine keşifler de halen devam ediyor. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yaptığı proje kapsamında Türkiye'nin habitatları kabaca sınıflandırıldı. Bu projenin devamında diğer bölgelerde sınıflandırılacak. Şuna dikkat çekmek istiyorum: Neye sahip olduğunuzu

Eber Sarısı – Piyam

bilmeden, korumayı bilemezsiniz. Avrupa Doğa Bilgi Sistemi (EUNIS) var. Bu sistem ile bütün Avrupa'nın habitat sistemi sınıflandırıldı. Biz bu sınıflandırmaya yeni başlıyoruz. Cumhuriyetin ikinci yüzyılına umutla girdiğimizi söyleyebiliriz. Yerli ve milli bilgimiz fazla. Bu çalışmaların daha da artırılması gerekiyor. Bu noktada temel bilimleri, ülkemizde yetişmiş ve bu işin hassasiyetini bilen bilim insanlarına teslim etmememiz gerekiyor. Kendi bakış açımız ile hayatı gören bilim insanlarına ihtiyacımız var. Devletin, Türkiye'nin faunasını yerli ve milli bilim insanlarına bir an önce yazdırması gerekir. Türkiye'de irili ufaklı birçok müze bulunuyor ama maalesef tabiat tarihi müzesi halen yok. MTA veya farklı kuruluşlarda buna benzer müze denemeleri olmasına karşın çağımız ve ülkemiz ölçeğinde kurulmuş ve tam teşekkülü olmadığı için çok verimli değil. Dolayısıyla Türkiye'nin kapsamlı bir tabiat müzesine bir an önce sahip olması gerekir.

Bitki örtüsü bir millet için neden önemlidir? Türkiye'nin bitki örtüsü zenginliği hakkında neler söylemek istersiniz?

Bütün habitat çeşitliliğimizi belirlememiz gerekiyor. "Natura 2000", Avrupa Birliği sınırları içinde belirlenmiş doğal çevre koruma ağıdır. Burada Avrupa Birliği üyelerinin habitatlarını sınıflandırmışlar. Eşsiz olan habitatları korumak ile ilgili birbirlerine söz vermişler. Hangi ülke sınırında olursa olsun hepsini koruyorlar. Üye olan ülkelerden de bu konuda hazırlık yapılması isteniyor. Ülke olarak AB'ye üye olacağımız belli değil ama biz bu konuda hazırlıklarımızı yapmalıyız. Bunu her şeyden önce ülkemiz için yapmalıyız. Tabi ehil ve bilgili insanların eliyle yapılması da çok önemlidir.

Bitki örtüsü çok önemlidir. İlaçların ham maddesinin yüzde 97'si bitkilerden elde edilmektedir. Özellikle endemik bitkilerimizin hangi maddenin ham madde kaynağı olduğunu ya da hangi bileşiği barındırdığını bilmeliyiz. O bileşiklerden bir tanesinin dahi bulunmuş

Türk Melek Otu

olması Türkiye'yi ekonomik anlamda çok ciddi yerlere getirebilir. Aynı zamanda seferberlikte ya da salgın süreçlerinde tecrübe ettiğimiz gibi, ilaç temininde ülkelerin öncelikle kendi halkının ihtiyaçlarını gözetme yaklaşımında olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla acil hammaddeye ulaşma konusunda güvence altına alınmamız çok önemlidir.

Şöyle bir örnek vermek istiyorum: "Türk melek otu" Kastamonu'da bulduğum bir bitkidir. Mikrobiyoloji dalındaki uzmanlar bu bitki üzerine çalışma yapmaktadır. Hatta bir içerik buldular. "Türk melek otu", "Çin Melek otu" ile benzerlik gösteriyor. Kadın hastalıkları alanında çok tercih edilen bir bitkidir.

Sonuç olarak bitkilerin sokaktaki insanlar için anlamı başka, bilim insanları için anlamı başkadır. Aslında bitkiler yer altındaki madenler gibi sırlar ile doludur, mutlaka saklanması, kullanacağımız zaman elimizin altında olması gereken hazinelerimizdir. Bu bakışla ***Cumhuriyet'in 100. yılında geleceğe emin adımlarla ilerlememiz için yer üstü kaynaklarımızdan birisi olan bitkilerimize de gerekli özeni ve ilgiyi göstermemiz gerekmektedir.***

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin

Hayatımıza Kattıkları

Prof. Dr. Selami ERYILMAZ
Gazi Eğitim Fakültesi, Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

Röportaj: **Tuğçe TAŞDEMİR**

Modern teknolojinin yaygın olarak kullanıldığı ülkelerde birçok insan, görsel yeteneklere sahip bilgisayarlardaki pratik uygulamalar ile yapay zekâyla etkileşime girerek, problem çözmeyi, plan yapmayı, anlamayı doğal dili sözlü ve yazılı olarak üretmeyi öğrenebilecektir. Yapay zekâ da eğitim ortamlarına da uygulanmaktadır.

21. yüzyıla girdiğimiz bu dönemde hızla gelişen teknoloji hayatımızın her alanını etki altına alıyor. Sağlık, eğitim, tarım ve daha birçok alanda teknolojinin etkilerini görüyoruz. Bu değişim ve gelişimi geçmişten günümüze değerlendirebilir misiniz?

Bilgi ve iletişim teknolojileri çağımızda günlük yaşantımızın ayrılmaz ve bütünleşik bir parçası olarak hayatımıza girmiştir. İş ve günlük hayatımızın merkezine yerleşen en önemli kavramların başında bilgi ve iletişim teknolojileri gelmektedir. Bilginin üretilmesi ve çok hızlı yayılmasında en önemli etken internet ve bilgi teknolojilerinin gelmiş olduğu üst düzeydeki teknolojik gelişmeler ve seviyedir. Bilgi teknolojileri günlük yaşam biçimimizde değişikliklere neden olduğu gibi örgütlerin iş yapma biçimlerinde de köklü değişiklikleri zorunlu kılmıştır.

İşletmelerin gelişiminde en belirgin faktör olan insan kaynakları ise sahip olduğu yetkinlikler ölçüsünde içinde bulundukları organizasyonlara katkıda bulunmaktadır. İnsan kaynaklarının etkinliği sahip olduğu bilgi, beceri ve yetkinlikler ile ölçülmektedir. Bu yetkinlikler hem iş yaşamında sağlanan hizmet içi eğitim ve gelişim programları ile hem de iş yaşamı öncesi örgün eğitim sürecinde edinilen yetkinlikler ile belirlenmektedir.

Bireylerin iş bulabilmeleri için temel bilgi ve temel becerileri ile aldıkları okul bitirme belgeleri yetersiz kalmaktadır. Okulların sağladığı temel becerilere ilave olarak, bu yüzyıla ait nitelendirilen birçok beceriyi kazanmış olmaları gerekmektedir. Geçmişte bilgi merkezli bir değerlendirme yapılırken son yüzyılın bu günlerinde tek başına bilgi yeterli olmamaktadır. Bu yüzyıl bireylerin eğitim ve iş hayatında yer bulabilmesi için; iletişim becerileri yüksek ve birlikte işbirliği yapabilen, problem çözebilen ve ihtiyaç duyduğu bilgiye ulaşım yollarının neler olduğunu bilen ve bilgiye ulaşırken teknolojiyi en üst düzeyde kullanabilen, yaratıcı ve eleştirisel düşünme bakış açısına sahip, yeni fikirlere açık, sorumluluklarını öz-yönetim becerileri ile yerine getiren, sosyal ve kültürel becerileri gelişmiş, üretken ve liderlik becerilerine sahip olunması gerekmektedir.

Teknolojinin hızlı gelişimi, bilgiye artan ihtiyaç nedeniyle 20. yüzyıl sanayi toplumundan 21. yüzyılın bilgi toplumuna dönüşüm hızlı olmuştur. Son otuz yılda, dijital teknolojilerin yaygın kullanımı, toplumları endüstriyel çağdan bilgi çağına taşınması sebebiyle bireyleri toplumsal değerlere uyumlu ve geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim kurumları, dünyada gerçekleşen her bir teknolojik, bilimsel ilerleme ve gelişme sonuçlarından etkilenmektedir. Bu gelişim ülkelerin eğitim müfredatında değişiklik yapılması zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Günümüze gelene kadar eğitim ortamları hem öğretmen, hem öğrenci hem de eğitimin sunulduğu ortam olarak gelişim ve değişim göstermiştir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımızda önemli bir yere sahip olan dijitalleşmenin eğitime yansımalarını da görmekteyiz. Bunun en büyük etkenlerinden bir tanesi de eğitim alanında dönüşümdür. "Toplum 5.0" günümüzde sıkça kullanılan kavramlar arasındadır. Bu konu hakkında neler söylemek istersiniz? Eğitimde dijitalleşmenin getirdiği yenilikler nelerdir?

Eğitim ortamının dijitalleşmesi ile teknolojik araçların sınıf ve okul ortamına dâhil olması, buna bağlı olarak ders işleme sürecindeki teorilerin ve yöntemlerin değişime uğraması, formal ve informal olarak çevrim içi öğrenmenin eğitim süreçlerine dâhil olması, iletişim yöntemlerinin değişmesi vb. gibi değişkenliklerden bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda öğrenci ve öğretmen değişimi kaçınılmaz olmaktadır. Değişen bu ortamlarda öğretmen ve öğrenci rolleri de önemli olmaktadır. Öğretmenler yöneten lider konumundan, öğrenmeye yardımcı olan rehber kişi konumuna; öğrenciler ise bilgiyi pasif alıcısı rolünden sıyrılıp, bilgiyi aktif bilgi işleme süreçlerinde elde ettikleri bir role bürünmüşlerdir. Hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin çağa ayak uydurarak elde ettiği beceriler 21. yüzyıl becerileri olarak isimlendirilmektedir. Yaratıcılık ve yenilenme, eleştirel düşünme ve problem çözme, iletişim ve işbirliği, girişimcilik ve öz-yönelim, sosyal ve kültürler arası becerileri, üretkenlik ve sorumluluk sahibi olma, bilgi ve medya okuryazarlığı, esneklik ve uyum sağlayabilme, lider olabilme gibi özellikler 21. yüzyıl becerileri olarak adlandırılmaktadır.

Dönüşüm sürecini tanımlamak ve anlamak için geliştirilen kavramların çeşitliliğine karşın, içinde yaşadığımız dönüşüm sürecinde simülasyon, yapay zeka ve akıllı sistemler, sensörler, artırılmış gerçeklik, nesnelerin interneti, robot ve otomasyon, eklemeli üretim, büyük veri analitiği, siber güvenlik ve bulut bilişim gibi teknolojilerin belirleyici rol oynadığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Toplum 5.0 ile İlgili Teknolojiler Toplum 5.0, sanal alan ve fiziksel alan arasında gelişmiş bir bağlantı sağlayarak, insanların şimdiye kadar yaptıkları iş ve ayarlamaları bir temsilci olarak gerçekleştirmesini veya desteklemesini sağlamaktadır. Bu durum insanları günlük hantal işlerden kurtarmaktadır. Özetle bu toplumun merkezinde "insan" vardır. Merkezinde insan olan Toplum 5.0 birçok teknolojiyi kullanmaktadır:

Nesnelerin İnterneti (IoT) : Nesnelerin interneti (IoT), veri alışverişi yapmak ve internet üzerinden diğer cihazlara ve sistemlere bağlanmak amacıyla sensörler, yazılımlar ve diğer teknolojilerle gömülü olan fiziksel nesnelerin ağını tanımlamaktadır. IOT cihazları, topladıkları sensör verilerini bir IOT ağ geçidine veya verilerin yerel olarak analiz edilmek üzere buluta gönderildiği veya yerel olarak analiz edildiği buluttan başka bir uç cihaza bağlayarak paylaşır. Bazen, bu cihazlar diğer ilgili cihazlarla iletişim kurar ve birbirlerinden aldıkları bilgilere göre hareket eder. Cihazlar işlerin çoğunu insan müdahalesi olmadan yapar, ancak insanlar cihazlarla etkileşimde bulunabilir. Bu şekilde her nesneden veri elde edilmesi "Büyük Veri" (Big Data) teknolojisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Büyük Veri (Big Data) : Nesnelerin interneti teknolojisi, çok büyük boyutlarda veriyi beraberinde getirmiştir. Boyutsal olarak elde edilen veriler bir düzene uyan veya uymayan aynı zamanda artan hızla büyüyen ve depolanan veriler olarak tanımlanmaktadır. Bu verilerin analiz edilerek çıkarımlarda bulunulması ile sistemler, işlemler ve insanlar hakkında yeni bilgiler elde edilir. Bu bilgiler kullanılarak da insan hayatını kolaylaştıracak yeni uygulamalar geliştirilir.

Yapay Zekâ: Görevleri yerine getirmek için insan zekâsını taklit eden ve topladıkları bilgilere göre yinelemeli olarak kendilerini iyileştirebilen sistemler veya makinelerdir. Makine öğrenmesi, doğal dil işleme, uzman sistemler, robotik ve görüntü tanıma gibi alt dallara ayrılarak birçok alanda kullanılabilmektedir.

Robotik: Robotik, robotların tasarımını, inşasını, işletilmesini ve kullanımını içeren bir teknolojidir. Robotiğin amacı, insanlara günlük yaşamlarında yardımcı olabilecek akıllı makineler tasarlamaktır. Robotik teknolojisi insanın yerine geçebilecek ya da insanın eylemlerini taklit edebilecek makineler yapmayı hedeflemektedir.

Kablosuz sensör ağı: Kablosuz sensör ağı, çevrenin fiziksel koşullarını izlemek, kaydetmek, toplanan verileri merkezi bir konumda düzenlemek için mekânsal olarak dağılmış sensör grubu olarak tanımlanmaktadır. Sıcaklık, ses, kirlilik seviyeleri, nem, rüzgâr vb. gibi çevresel koşulların ölçülmesini sağlamaktadır. Bu teknolojilerin gelişmesi ile insanlar işleri yapan değil, işleri kontrol eden kişiler olmuştur. Bilgisayarın keşfi ile başlayan Toplum 4.0'da insan işlemleri gerçekleştiren konumundayken, Süper Akıllı Toplum olan Toplum 5.0'da insanlar işleri gerçekleştirmemekte, teknolojileri kullanarak oluşturulan sistemler insanlara eldeki veriler üzerinden analizler yaparak öneriler veya çözümler sunmaktadır.

Bilgi toplumunda (Toplum 4.0), bilgi ve bilginin kesit paylaşımı yeterli olmakla birlikte iş birliği zordur. Bir diğer deyişle bilgi toplumunda ortaya çıkan aşırı veri ve bu verilerin analiz edilerek anlamlandırılmasında insanların yapabileceklerinin bir sınırı vardır. Bu sınırlardan dolayı bilginin elde edilmesi ve analizlerinin yapılabilmesi insanlara bir iş yükü getirmekle birlikte yaş ve kişiden kişiye farklılık gösteren yetenekler nedeniyle emek ve eylem kapsamı kısıtlanmaktadır. 4.0 Toplum 5.0 ve Endüstri 4.0 ilişkisi ile hayatımıza giren nesnelerin interneti (IoT), büyük veri, yapay zekâ ve robotik gibi kavramlar hem farklı endüstrilere hem de sosyal hayata etki ederek çeşitli sosyal zorlukları çözebilen yeni bir toplumun oluşturulması için önemli bir altyapı sunmaktadır. Oluşturulan bu yeni toplum yeni değer ve hizmetleri kesintisiz olarak geliştiren, insanların yaşamlarını daha uyumlu ve sürdürülebilir hale getiren bir toplum olacaktır.

Geride bıraktığımız son iki yılda pandemi dolayısıyla teknoloji ve eğitimde dijitalleşme kavramları hayatımızda daha çok yer aldı. Ancak bu durum birçok sorunu da beraberinde getirdi. Yeterli teknolojik altyapı yokluğu mevcut eşitsizliğin daha da çok gün yüzüne çıkmasına neden oldu. Pandeminin eğitimde dijitalleşmeye kattığı avantajlar ve dezavantajlar neler oldu?

Yaşadığımız pandemi döneminde de anlaşıldığı gibi öğrenme süreçleri daha hızlı, daha ucuz ve otomatik hale gelmiştir. Günümüzde, Eğitim Teknolojileri alanındaki eğilimleri hızlandıran etmenler, öğrencilerin her yerde ve her zaman öğrenmek için platformlara ve öğrenme materyallerine erişim ihtiyacı duyması, yaratıcı öğrenci profili, sosyal medyada "aynı anda her yerde bulunma" isteği, açık eğitim kaynaklarının yayılması, kurumların nasıl çalıştığını yeniden düşünmek, kurumlar ve sektörler arası işbirliği olarak sıralanabilir. Öğrenme alanlarının yeniden tasarlanması gerektiği de yer almış ve geleneksel sınıf ortamında daha aktif öğrenmeyi barındıran bir trendden, öğrenme alanlarındaki öğrenci deneyimine dikkat çeken bir eğilime kaymıştır .

Eğitim Teknolojileri alanındaki yenilikler konusunda göz ardı edilmemesi gereken bir diğer konu, yeniliklerin kabulünde yaşanan/yaşanacak zorluklar/engellerdir. Bu zorluklar: (1)dijital akıcılık, (2)başarı farklılıkları, (3)öğretmenlik uygulamaları: sürekli desteğe ve öğrenci merkezli bir ortamın tasarımında gerekli araçlara ve kaynaklara yeterli erişim olmadan,

eğitmenlerin bu ortamları oluşturmaya çalışmaları, (4)ileri dijital eşitlik: bazı öğrencilerin (özellikle kırsal alanlarda) internet erişimleri vb. olmaması, (5)değerlendirmede kullanılan yetersiz araçlar olarak sıralanabilir.

Türkiye'nin teknoloji entegrasyon projelerinden en sonuncusu olan FATİH projesi uygulamada başarılı olabilseydi eğitimde fırsat eşitliğini tüm eğitim ve öğretim düzeylerinde büyük katkı sağlayacaktı. Bu şekilde dijital içerik alt yapısını hazır hale getirebilirsek Teknoloji "Eğitimde fırsat eşitliğini" sağlamada eğitim sistemimize fayda getirecektir. Teknolojik olarak eğitim sistemine fayda sağlamak için günü kurtaracak tedbirler yerine yerli bir alt yapı kurgulamamız elzemdir. Eğitim teknoloji entegrasyonunda kullanılacak donanımlar, yazılım sistemleri ve dijital içeriklerin yatırım kapsamına alınarak öncelikli olarak devlet desteği ile ülkemizde üretimi sağlanmalıdır.

Son zamanlarda yapay zekânın dünyayı çok fazla etkilediği aşikârdır. Yapay zekâdan birçok öğretmen ve akademisyenin etkileneceğini düşünüyor musunuz?

Yapay zekanın (YZ) siyasi, sosyal ve ekonomik sistemleri dönüştürmeye yardımcı olduğu bir dönemin ortasındayız. YZ sadece iş yerlerini değil, toplumumuzun politika ve eğitim gibi diğer alanlarını da etkileyecektir. Bu gelişimler iş yerlerini de değiştirecek. Birçok iş otomatikleştirilecek ve sadece mavi yakalı çalışanlar değil; gazetecilik, tıp ve hukuk gibi beyaz yaka meslekleri de tehdit altında olacaktır. Tüm yeni teknolojilerde olduğu gibi yok edilen işlere karşılık yeni iş kollarının da ortaya çıkacağını unutmamak gerek. Ayrıca birçok iş kolu otomasyon sayesinde iyileşecek. Bu durumda makinalar rutin ve olağan işleri tamamlarken insanlar daha yaratıcı, sosyal ve stratejik yönlere odaklanabilecektir. Öğrencileri bu yeni işlere hazırlarken öğrettiğimiz konularda anlamlı değişiklikler yapmamız gerekecek.

Modern teknolojinin yaygın olarak kullanıldığı ülkelerde birçok insan, görsel yeteneklere sahip bilgisayarlardaki pratik uygulamalar, yapay zekâyla etkileşime girerek, problem çözmeyi, plan yapmayı, anlamayı ve doğal dili sözlü ve yazılı olarak üretmeyi öğrenebilecektir. Yapay zekâ eğitim ortamlarına da uygulanmaktadır. Ele alınması gereken iki önemli boyut vardır:

1. Yapay zekâ eğitimi nasıl geliştirebilir ve karşılaştığımız büyük zorlukların bir kısmını çözmemize nasıl yardımcı olabilir?

2. İnsanları yapay zekâdan faydalanabilmeleri için bu konuda onları nasıl eğitebiliriz?

Hem öğrenmeyi ilerletme aracı hem de müfredatta ele alınması gereken bir konu olarak bakıldığında yapay zekânın topluma getirdiği önemli eğitim uygulaması, öğretmen eğitimi ve öğretim mesleki gelişiminin gözden geçirilmesi ve güncellenmesine gerek duymaktadır.

Öğretmenler genç insanları yeni iş dünyasına hazırlayacaksa, gelecekteki yapay zekâ ekosistemlerimizi tasarlama ve inşa etme kariyerleriyle ilgilenmeleri için heyecanlandırmak istiyorlarsa bu durumda biri öğretmenleri ve eğitimcileri eğitmeli, onları gelecekteki işyerlerinin ve öğrencilerinin ihtiyaçlarına göre hazırlamalıdır. Bu, politika yapıcılarının ülke çapında farklı öğretmen geliştirme sistemleri ve eğitim protokollerini idare eden ve yöneten farklı kuruluşlarla birlikte işbirliği içerisinde olması gerekmektedir.

Daha olumlu bir nota göre yapay zekâ öğretim görevlilerinin gelişimi, daha derin öğretim becerilerinin geliştirmesi ve öğretmenlik mesleğinin zenginleştirmesi için bir fırsat sağlayacaktır. Öğretmen uzmanlığının derinleştirilmesi konu bilgisi seviyesinde olabilir veya öğrencilerimizde işbirlikçi problem çözmeyi desteklemek ve beslemek için gerekli becerileri geliştirmekle ilgili olabilir. Bu aynı zamanda öğretmenlerin, öğrencilerin öğrenmesi hakkında giderek daha fazla mevcut olan veri dizisinden daha fazla bilgi edinmelerini sağlayan veri bilimini geliştirmelerine ve fen bilimleri becerilerini öğrenmelerini gerektirecektir. Yapay zekânın ilerlemesi ve büyümesinin sebep olduğu acil ve kritik eğitim / öğretim gereksinimlerinin tanınmaması ve ele alınmaması, yapay zekâ devrimine eşlik etmesi gereken refahın harekete geçirilmemesiyle sonuçlanacaktır.

Yapay zekâyı daha çok makine öğrenmesi, sinirsel ağlar veya algoritmaların derinlemesine öğrenilmesi gibi belirli teknolojilerde daha çok görmemiz gerektiği açıktır. Eğitimin yapay zekâdan faydalanabilmesi için, yapay zekânın problem belirleme ve çözme tasarı elemanlarına odaklanmamız gerekmektedir. İnsanları eğitimle ilgili problemleri açığa çıkarmaya teşvik eden problem belirleme kültürünü geliştirmeliyiz. Yapay zekâ; eğitimde çığır açacak bir değişim yapma potansiyelinde sahip ancak bu sadece en baskılayıcı eğitim problemlerine en iyi çözümü tasarlamak için insan zekâsını kullanmamızla mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, çoğu iş için gerekli beceriler değişecek; işlerin pek çok sıradan yönü otomatik hale gelecek, belki de çalışanlar daha fazla sosyal ve yaratıcı zekâ gerektiren işlere odaklanma konusunda teşvik edilecektir. Eğitim sisteminin tüm paydaşları hızlı ve yaygın bir şekilde gelişen yapay zeka algoritmalarının kullanıldığı uygulamalar sayesinde öğreten ve öğrenen açısından farklılaşmalar mutlaka olacaktır. Eğitim, insanların hızla değişen iş yerlerine uyum sağlamalarına yardımcı olmak için her zaman olduğu gibi kritik öneme sahip olacaktır.

> **Teknolojinin gelişimi ve yaygınlaşması eğitim sektöründe önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Eğitimde kullanılan teknolojik araçlar, öğrencilerin öğrenme sürecine birçok yönden katkı sağlamaktadır. Bu konu hakkında neler söylemek istersiniz?**

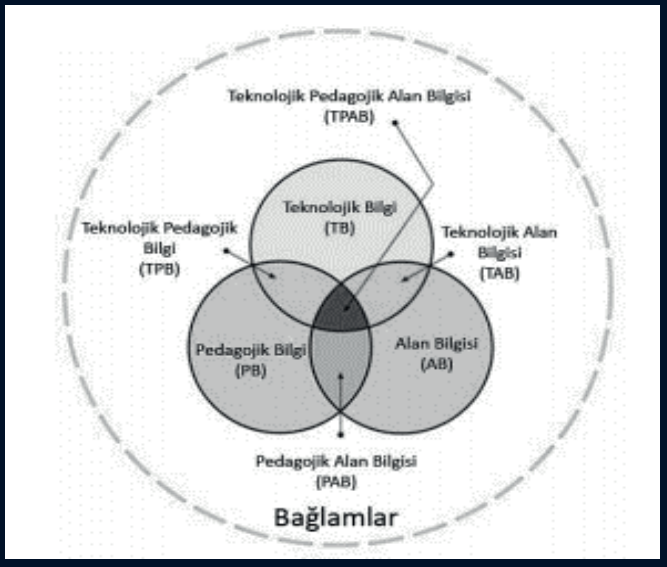
Yeniliğe ve değişime hızlı uyum sağlamak ülkelerin eğitim politikası ve ekonomisi için oldukça önemlidir. Yeniliği mümkün kılan veya uyum sağlayan beceriler arasında merak, yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme ve sistem analizi bulunmaktadır. Yeniliğe uyum sürecinde düşünce ve yineleme süreci, pasif değil, aktif öğrenme stilleri gerektirecektir. Bu doğrultuda öğrenciler eleştirel analiz ile sistemleri

sorgulayarak materyalle aktif olarak etkileşime girebilmeyi öğretecek bir sistemin oluşturulması ve buna uygun politikaların geliştirilmesi elzemdir.

Bu yüzyıldaki bireylerden bilgiyi üretme ve transferini sağlayabilme, dijital teknoloji okuryazarı olmaları, problem çözme gibi üst düzey beceriler beklenilmektedir. Bu bağlamda dijital öğrenci olarak adlandırılan günümüz öğrencileri de çağa uyarak; eleştirel düşünebilen, yaratıcı, esnek düşünme ve problem çözme becerisine sahip, bilgiye erişebilen ve üretebilen, iş birliğine yatkın, sorgulayan, araştıran, ezberle değil yaparak öğrenen, sorumluluk sahibi bireyler olarak yaşamlarına devam eden bireylerdir. Dijital öğrenciler; yaratıcı ve çözüm odaklı düşünme becerisine sahip, hızlı değişimlere ve yeni gelişmelere bağlı olarak esnek hareket edebilen, rehber yardımı olmadan problem çözebilen ve tek başına karar alabilen, iletişimi kuvvetli, kendi öğrenme sürecini yönetebilen, zaman yönetimini yapabilen, iş birliğine ayak uydurabilen, karmaşık problemleri hızlı çözümleyebilen, motivasyon sahibi, gerçekçi ve saygılı bireylerdir.

Eğitim ortamlarında da gerçekleşen teknolojiye uyum, teknolojik araçların dâhil edilmesi bağlamında öğretmenlerde değişen koşullara, değişen öğrenci yapısına uyum sağlamalı ve dijitalleşen sınıf, dijitalleşen öğrenciler; öğretmenlerin üretken ve organize edebilme yeteneği gelişmiş bireyler olmalarına zemin hazırlamalıdırlar. Öğretmenlerin gelecek teknolojilerine, sınıf ortamlarına uyum sağlayabilmeleri adına 21.yy becerilerine hâkim olmaları gerekmektedir. Bunun bir gerekliliği olarak öğretmenlerin kendilerini dijital teknolojiyi kullanma konusunda eğitmeleri gerekmektedir. Dijital çağ, gelecekte eğitime uyum sağlaması gereken "dijital" öğretmenleri zorunlu kılacaktır. Dijital öğretmen olmanın getirdiği özellikler bağlamında bu yüzyıldaki öğretmenlerin, dijitalleşme süreçlerinde temel yöntemler ve teknoloji kullanımı, bu ortamlarda öğrencilerin nasıl yönlendirileceği konusunda farkındalığının artması ve yeterliliğinin bu bağlamda gelişmiş olması gerekmektedir. Dijital öğretmenler öğrenme performanslarını artırmak; kendilerini geliştirmek ve bu gelişimlerini hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmek adına teknolojiyi etkin bir şekilde kullanabilmektedirler.

Öğretmenler özellikle küresel salgın döneminde, çevrimiçi ortamlara yönelmişler, meslektaşları ile daha fazla bir araya gelmişler ve ortak uygulamalarda bulunmuşlardır. Öğretmenler dâhil oldukları uygulama toplulukları ile daha yaratıcı, keşfedici, kolay araştırma yapabilen ve yeniliğe kolay adapte olabilen bireyler olmuşlardır.

Bir başka konu ise teknopedogoloji diye isimlendirilen TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) çerçevesi üç tür bilgiden oluşmaktadır; Teknolojik Bilgi (Technological Knowledge), öğretmenlerin öğretimlerini desteklemek ve öğrenci öğrenimini geliştirmek için kullanabilecekleri araçlar, donanım, yazılım ve diğer teknolojiler hakkındaki bilgi anlamına geldiği belirtilmektedir. Pedagojik Bilgi (Pedalogical Knowledge), öğretmenlerin etkili öğrenme deneyimleri oluşturmak için kullanabilecekleri öğretim stratejileri, öğrenme teorileri ve öğretim

tasarımı ilkeleri bilgisini ifade ettiği belirtilmektedir. İçerik Bilgisi (Content Knowledge), öğretmenlerin öğrettiği konunun temel kavramları, ilkeleri ve becerileri dahil olmak üzere genel bilgisini ifade ettiği açıklanmıştır.

Daha etkili teknoloji entegrasyonu için TPACK standartları, öğretmenlerin öğretme ve öğrenmeyi desteklemek için uygun teknolojilerin belirlemelerine ve kullanmalarına yardımcı olarak daha etkili teknoloji entegrasyonu ve gelişmiş öğrenme deneyimleri sağlayabildiği bilinmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin de, teknolojiyi etkili bir şekilde öğretme ve öğrenmeye entegre ederek, günümüz teknoloji odaklı dünyasında gerekli olan önemli dijital okuryazarlık becerilerini geliştirebilecekleri öngörülmektedir. Öğrencilerde ki bu gelişme sonucunda ise TPACK standartlarında güçlü bir temel geliştirilerek, dijital okuryazarlık becerileri ve teknolojiyi çeşitli bağlamlarda etkin bir şekilde kullanma becerisi gerektiren 21. yüzyıl işgücünün taleplerine daha iyi hazırlana bilineceği öngörülmektedir.

Teknolojik yeniliklerin eğitimdeki başarılı uygulamaları ve gelecekteki potansiyeli hakkında neler söylenebilir? Teknoloji, eğitimde öğrenme süreçlerinin hangi yönlerini daha verimli hale getirir? Bu konuyu bize değerlendirebilir misiniz?

Teknolojinin eğitimdeki yenilikçi kullanımları, öğrencilerin öğrenme deneyimlerini daha zengin ve etkili hale getirebilir. Ancak teknolojinin etkili bir şekilde kullanılabilmesi için doğru stratejilerin belirlenmesi gerekir. Bu noktada eğitimcilerin teknolojiyi yenilikçi bir şekilde kullanmak için uygulayabilecekleri birçok yöntem bulunur. Söz konusu yöntemler, öğrencilerin öğrenme sürecini daha etkileşimli ve keyifli hale getirirken aynı zamanda öğretmenlerin de eğitim materyallerini daha kolay ve verimli bir şekilde hazırlamalarını sağlar. İşte teknolojinin eğitimdeki yenilikçi kullanımlarına örnek olabilecek yöntemler; 1) Çevrimiçi Öğrenme Platformları, 2) Sanal Gerçeklik, 3) Yapay Zeka, 4) Mobil Teknoloji, 5) Bulut Bilişim, 6) Oyun Tabanlı Öğrenme, 7) Artırılmış Gerçeklik, 8) Sosyal Medya, 9) Dijital Araçlar ve 10) Veri Analizi

Türkiye'nin dijital dönüşüm sürecini etkilemesi muhtemel engellerin başında dijital dönüşümün gerektirdiği yeni teknolojik altyapılara ve bu altyapılar ile çalışabilecek nitelikli iş gücüne olan ihtiyaç gelmektedir. Ayrıca, yapay zekâ, büyük veri, otonom robotlar, bulut bilişim gibi dijital çağın öncü teknolojilerinin geliştirilmesi ve bunların üretim süreçlerine uygulanması konusunda teşvikler sağlanmalıdır. Bu yolla küresel ölçekte rekabet kapasitesine sahip bir teknoloji altyapısı oluşturulması mümkün olabilir. Endüstri 5.0 ve bu kavrama bağlantılı bir kavram olan Toplum 5.0 hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için mutlak surette hızlı hareket edilmeli, konuyla ilgili tüm paydaşların gerek kamu gerekse özel sektör tarafından olabildiğince desteklenmesine gayret edilmelidir.

Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

100.YILINDA CUMHURİYET

Cumhuriyet, epistemolojik anlamda "cumhur" kelimesinden gelmektedir. Kökeni Arapçaya dayanan bu kelime çok değişik anlamlar ifade etse de, bilinen anlamı ile halk, ahali anlamlarına gelmektedir. "Cumhuri" ve "Cumhuriye" "Millete Halka mahsus" anlamlarını da içinde barındırmaktadır. "Halk işi" anlamına gelen "cumhur" kelimesinden türemiştir. Cumhuriyet, siyasi gücün halk ve temsilcileri tarafından paylaşıldığı bir devlettir. Cumhuriyet, monarşinin zıttıdır (Ateş, 1986).

Cumhuriyetin temel özellikleri şunlardır:

- Egemenlik, kayıtsız şartsız millete aittir.
- Devlet başkanı, halk tarafından seçilir.
- Yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirinden ayrıdır.

Cumhuriyet, demokrasinin temelini oluşturur. Demokrasi, halkın kendi kendini yönetmesidir. Cumhuriyet, halkın kendi kendini yönetmesini sağlayan bir yönetim biçimidir. Cumhuriyet, dünyanın birçok ülkesinde uygulanan bir yönetim biçimidir. Türkiye, 29 Ekim 1923'te cumhuriyeti ilan eden ilk Müslüman ülkedir.

Cumhuriyet, birçok açıdan önemlidir. Cumhuriyet, şunları da beraberinde getirir:

Bağımsızlık: Cumhuriyet, halkın kendi kaderini tayin etme hakkını tanır. Bu, ülkenin bağımsızlığını sağlar.

Eşitlik: Cumhuriyet, tüm vatandaşların eşit haklara sahip olmasını sağlar. Bu, adalet ve hakkaniyetin sağlanmasına katkıda bulunur.

Özgürlük: Cumhuriyet, vatandaşların özgürce yaşamalarını sağlar. Bu, kişisel gelişim ve ilerleme için gereklidir.

Kalkınma: Cumhuriyet, ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunur. Bu, vatandaşların refahının artmasına yardımcı olur.

Egemenlik: Egemenlik, egemen olmayı, hâkim olmayı ve üstünlüğü ifade etmektedir. Egemenlik, devlet kudretinin önemli bir vasfını oluşturmaktadır. Millî Egemenlik ise, bir milletin kendi kendini idare edebilmesi, kendine hükümet edebilecek heyeti seçmesi anlamına da gelmektedir (Eroğlu, 1982).

Demokrasi: Cumhuriyet, demokrasinin en gelişmiş şeklini ifade etmektedir (Çeçen, 1981).

Cumhuriyet, modern bir devletin temelini oluşturan bir yönetim biçimidir. Cumhuriyet, bağımsızlık, eşitlik, özgürlük ve kalkınma gibi temel değerleri sağlar.

Cumhuriyet Kelimesinin Ortaya Çıkışı

Cumhuriyet kelimesinin ortaya çıkışı, Antik Yunan'a kadar uzanmaktadır. Antik Yunan'da, halk tarafından seçilen temsilciler tarafından yönetilen şehir devletleri cumhuriyet olarak adlandırılırdı. Bu şehir devletlerinden en ünlüleri, Atina ve Sparta'dır. Antik Roma'da da kullanılmıştır. Antik Roma'da, halk tarafından seçilen temsilciler tarafından yönetilen devlet cumhuriyet olarak adlandırılırdı. Antik Roma Cumhuriyeti, MÖ 509'da kurulmuştur ve MS 27'de İmparatorluğun kurulmasına kadar sürmüştür. Aslında Hindistan ve Çin'de de çok daha öncesinden Cumhuriyet yönetiminin varlığı bilinmektedir (Ateş, 1986). Roma'da İ.Ö. 509 yılında dönemin Etrüsk kralını ülkeden kovarak idareyi ele geçiren kişiler Patrici olarak anılmıştır. Krallık makamına duymuş oldukları öfkeden ötürü Cumhuriyeti ilan etmişlerdir. Sözü edilen bu Cumhuriyet, Aristokrasi Cumhuriyeti adını almıştır (Şenel, 1990). Cumhuriyet kelimesi, Orta Çağ'da da kullanılmıştır. Orta Çağ'da, bazı Avrupa şehirleri cumhuriyet olarak yönetilmiştir. Bu şehirlerden en ünlüleri, Floransa ve Venedik'tir. Cumhuriyet, Osmanlı İmparatorluğu'nda da kullanılmıştır. Cumhuriyet kelimesi Osmanlı Devleti'nde bir kavram olarak ilk defa 1848 yılında Mustafa Reşit Paşa ile ilgili olarak padişaha yönelik yapılan bir uyarıda kullanılmıştır (Ateş, 1986). Osmanlı İmparatorluğu'nda, bazı şehirler cumhuriyet olarak yönetilmiştir. Bu şehirlerden en ünlüleri, Bursa ve Edirne'dir. Türkiye'de ilk olarak 19. yüzyılda kullanılmıştır. 19. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat ve Islahat hareketleri ile beraber cumhuriyet fikri yayılmaya başlamıştır. Türkiye'de cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, cumhuriyet kelimesi yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Cumhuriyet, Türkiye'nin temel yönetim biçimidir ve günümüzde de kullanılmaktadır.

Cumhuriyet Kelimesinin Anlamındaki Değişimler

Cumhuriyet kelimesinin anlamı, tarihsel süreçte bazı değişikliklere uğramıştır. Antik Yunan'da ve Roma'da, cumhuriyet kelimesi, siyasi gücün halk ve temsilcileri tarafından paylaşıldığı bir devleti ifade etmek için kullanılmıştır. Orta Çağ'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nda, cumhuriyet kelimesi, şehir devletlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Türkiye'de cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, cumhuriyet kelimesi, modern bir devletin temel yönetim biçimini ifade etmek için kullanılmaya başlamıştır.

Cumhuriyetin Getirdiği Siyasi kazançlar:

- Egemenlik, kayıtsız şartsız millete ait olmuştur.
- Saltanat ve hilafet kaldırılmıştır.
- Çok partili siyasi hayata geçilmiştir.
- Laiklik ilkesi kabul edilmiştir.
- Anayasanın üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı sağlanmıştır.

Cumhuriyetin Getirdiği Ekonomik Kazançlar

- Ekonomik kalkınma hızlanmıştır.
- Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır.
- İşsizlik ve yoksulluk azalmıştır.
- Dış ticaret hacmi artmıştır.
- Üretim artış göstermiştir.

Cumhuriyetin Getirdiği Sosyal Kazançlar

- Eğitim ve sağlık hizmetlerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır.
- Kadın-erkek eşitliği sağlanmıştır.
- Sosyal güvenlik sistemi geliştirilmiştir.
- Kültürel çeşitlilik korunmuştur.

Cumhuriyetin Getirdiği Kültürel kazançlar

- Çağdaşlaşma süreci hızlanmıştır.
- Bilim ve teknoloji alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır.
- Sanat ve edebiyat alanında önemli eserler üretilmiştir.
- Tarih ve kültürel miras korunmuştur.

Cumhuriyet, Türkiye'nin çağdaş bir ülke olarak gelişmesinin temelini oluşturmuştur. Cumhuriyet, Türk milletine bağımsızlık, egemenlik, çağdaşlaşma ve refah gibi temel değerleri kazandırmıştır.

Cumhuriyetin Türkiye'ye sağladığı bazı özel kazançlar ise şunlardır:

- Bağımsızlık: Cumhuriyet, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkını tanımıştır. Bu, Türkiye'nin bağımsızlığını sağlamıştır.
- Eşitlik: Cumhuriyet, tüm vatandaşların eşit haklara sahip olmasını sağlamıştır. Bu, adalet ve hakkaniyetin sağlanmasına katkıda bulunmuştur.
- Özgürlük: Cumhuriyet, vatandaşların özgürce yaşamalarını sağlamıştır. Bu, kişisel gelişim ve ilerleme için gereklidir.
- Kalkınma: Cumhuriyet, ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunmuştur. Bu, vatandaşların refahının artmasına yardımcı olmuştur.

Cumhuriyet, Türkiye'nin bugün dünyanın saygın bir ülkesi olmasının temelini oluşturmuştur.

Atatürk'ün Cumhuriyetçilik İlkesi

Cumhuriyetçilik, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu yönetim biçimidir. Atatürk, cumhuriyet rejimini, Türk milletinin çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasındaki en önemli unsur olarak görmüştür. Atatürk'ün cumhuriyetçilik ilkesi, aşağıdaki temel ilkeleri kapsamaktadır:

- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- Devlet başkanı, halk tarafından seçilir.
- Yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirinden ayrıdır.
- Anayasanın üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı esastır.

Atatürk, cumhuriyetin ilanından sonra, bu ilkelere dayalı olarak Türkiye'de birçok reform gerçekleştirmiştir. Bu reformlar, Türk milletinin egemenliğini güçlendirmiş, demokratikleşme sürecini hızlandırmış ve çağdaşlaşmayı sağlamıştır.

Atatürk'ün cumhuriyetçilik ilkesinin önemi şunlardır:

- Bağımsızlık: Cumhuriyet, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkını tanır. Bu, ülkenin bağımsızlığını sağlar.
- Eşitlik: Cumhuriyet, tüm vatandaşların eşit haklara sahip olmasını sağlar. Bu, adalet ve hakkaniyetin sağlanmasına katkıda bulunur.
- Özgürlük: Cumhuriyet, vatandaşların özgürce yaşamalarını sağlar. Bu, kişisel gelişim ve ilerleme için gereklidir.
- Kalkınma: Cumhuriyet, ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunur. Bu, vatandaşların refahının artmasına yardımcı olur.
- Ulusal Bütünlük: Ulusal bütünlük halk egemenliği ile tam bağımsızlık anlayışının doğal bir sonucu olmuştur (Çeçen, 1981).

Atatürk'ün cumhuriyetçilik ilkesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oluşturmaktadır. Bu ilke, Türk milletinin bağımsızlığını, egemenliğini ve çağdaşlaşmasını sağlamıştır.

Atatürk'ün cumhuriyetçilik ilkesi ile ilgili bazı önemli sözleri ise şu şekildedir:

"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir."

"Cumhuriyet fazilettir."

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk milleti, cumhuriyeti sonsuza kadar yaşatacaktır."

"Cumhuriyet, kayıtsız şartsız milletin eseridir."

"Cumhuriyet, Türk milletinin kalbinde yer alan en kıymetli cevherdir." Atatürk'ün cumhuriyetçilik ilkesi, Türkiye'nin çağdaş bir ülke olarak gelişmesinin temelini oluşturmuştur. Bu ilke, Türk milletinin bağımsızlığını, egemenliğini ve çağdaşlaşmasını sağlamaya devam edecektir.

Türkiye'de Cumhuriyetin Kuruluşu:

Mustafa Kemal, Cumhuriyeti ilan etmeden bir gün önce yani 28 Ekim 1923 tarihindeki akşam yemeğinde şu sözleri söylemiştir (Kemal, 1933):

" Efendiler görüyorsunuz ki, Cumhuriyet ilanına karar vermek için Ankara'da bulunan bütün arkadaşlarımı davete ve onlarla müzakere ve münakaşaya asla lüzum ve ihtiyaç görmedim. Çünkü onların zaten ve tabiaten benimle bu hususta hem fikir olduklarına şüphe etmiyordum. Halbuki o esnada Ankara'da bulunmayan bazı zevat, salahiyetleri olmadığı halde, kendilerine haber verilmeden ve reyi muaffakatleri alınmadan Cumhuriyetin ilan edilmiş olmasını ayrılık addettiler." Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Türk milletinin tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biridir. 29 Ekim 1923'te, Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının liderliğindeki Türk milleti, uzun ve zorlu bir mücadelenin ardından cumhuriyeti ilan etti.

Bu tarih, Türkiye'nin modern bir devlet olarak yeniden doğuşunun başlangıcıdır. Cumhuriyetin kuruluşu, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının sonuçlarından biridir. 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu, ekonomik ve siyasi sorunlarla boğuşmaya başlamıştı. Bu sorunlar, 1. Dünya Savaşı'nın ardından imparatorluğun yıkılışına ve Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesine yol açtı. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları, 1919'da Samsun'da başlattığı milli mücadele ile Türk milletinin bağımsızlığını kazandı. Kurtuluş Savaşı'nın ardından, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kuruldu. TBMM, 29 Ekim 1923'te cumhuriyeti ilan ederek Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu resmen ilan etti. Cumhuriyetin ilanı, Türkiye'nin modernleşme sürecinin başlangıcıdır. Atatürk ve arkadaşları, cumhuriyet ile birlikte Türkiye'de köklü bir dizi reform gerçekleştirdi. Bu reformlar, eğitim, hukuk, ekonomi ve siyaset alanlarında önemli değişiklikler getirdi. Cumhuriyet, Türkiye'nin çağdaş bir ülke olarak gelişmesinin temelini oluşturmuştur. Cumhuriyet, Türk milletinin bağımsızlığını, egemenliğini ve çağdaşlaşmasını sağlamıştır.

Cumhuriyetin İlanı ve Önemi:

Cumhuriyetin ilanı, Türk milleti için bir dönüm noktasıdır. Bu tarih, Türkiye'nin modern bir devlet olarak yeniden doğuşunun başlangıcıdır. Cumhuriyet, Türk milletinin bağımsızlığını, egemenliğini ve çağdaşlaşmasını sağlamıştır.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, Türkiye'de birçok önemli değişiklik yaşandı. Bu değişikliklerden bazıları şunlardır:

- Egemenlik, kayıtsız şartsız millete ait oldu.
- Saltanat ve hilafet kaldırıldı.
- Yeni bir anayasa hazırlandı.
- Laiklik ilkesi kabul edildi.
- Eğitim ve öğretimde reformlar yapıldı.
- Kadın-erkek eşitliği sağlandı.
- Ekonomide reformlar yapıldı.

Cumhuriyetin ilanı, Türkiye'nin çağdaş bir ülke olarak gelişmesinin temelini oluşturmuştur. Cumhuriyet, Türk milletinin bağımsızlığını, egemenliğini ve çağdaşlaşmasını sağlamıştır.

Cumhuriyetin Temel Nitelikleri:

1982 Anayasası'nda Cumhuriyetimizin temel nitelikleri şu şekilde sıralanmıştır (Aydınel, 1993):

1. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
2. Milli birlik ve beraberlik,
3. İnsan haklarına bağlılık,
4. Milli devlet olmak, Türk milliyetçiliğine bağlı olmak,
5. Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılık,
6. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, resmi dilin Türkçe ve başkentin Ankara olması,
7. Lâiklik,
8. Demokratik sosyal hukuk devleti,
9. Kuvvetler ayrımı.

Cumhuriyetin Kuruluşunun Önemi:

Cumhuriyetin ilan edilmesi, Türkiye'nin tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biridir. Cumhuriyet, Türk milletinin bağımsızlığını, egemenliğini ve çağdaşlaşmasını sağlamıştır. Cumhuriyetle birlikte, Türkiye'nin egemenliği millete ait olmuştur. 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye'nin ilk maddesinde de Milli Egemenlik konusunda şu sözlere yer verilmiştir (Kili, Gözübüyük, 2000): *"Hâkimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir. İdare usulü halkın kendi kaderini fiilen kendisinin idare etmesi ilkesine dayanır."* Aslında Türkiye Devleti'nin siyasal rejiminin Cumhuriyet olacağı Milli Mücadelenin başından itibaren bellidir. Çünkü Milli Mücadele süresince milli irade düşüncesi hep ön planda tutulmuştur (İpekçi, 1968). Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü, 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye'nin üzerinde yaptıkları çalışmada, ilk maddeye "Türkiye Devleti'nin Hükümet şekli Cumhuriyettir" ifadesini eklemişlerdir (Mango, 2000). Cumhuriyet, Türk milletinin egemenliğini sağlamıştır. Cumhuriyetle birlikte, saltanat ve hilafet kaldırılmıştır. Bu, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkının önündeki engelleri ortadan kaldırmıştır. Cumhuriyeti bir fazilet olarak gören Atatürk 1924 tarihli konuşmasında şu sözlere yer vermiştir (Söylev ve Demeçler, 1989): *"Türk Milletinin karakter ve âdetlerine en uygun olan idare; cumhuriyettir."* Yine, Mustafa Kemal Atatürk bir konuşmasında Cumhuriyet ile ilgili olarak şunları söylemiştir (Atatürkçülük- Atatürkçü Düşünce Sistemi, 1984): *"Cumhuriyet, yüksek ahlâki değer ve niteliklere dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir… Cumhuriyet idaresi, faziletli ve namuslu insanlar yetiştirir"*. Bu, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkının tanınması anlamına gelir. Cumhuriyet, Türk milletinin egemenliğini sağlamıştır. Cumhuriyetle birlikte, saltanat ve hilafet kaldırılmıştır. Bu, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkının önündeki engelleri ortadan kaldırmıştır. Cumhuriyet, Türk milletinin çağdaşlaşmasını sağlamıştır. Cumhuriyetle birlikte, Türkiye'de birçok önemli reform gerçekleştirilmiştir. Bu reformlar, eğitim, hukuk, ekonomi ve siyaset alanlarında önemli değişiklikler getirmiştir. Bu değişiklikler, Türkiye'nin çağdaş bir ülke olarak gelişmesine katkı sağlamıştır. Cumhuriyet, Türkiye'nin modernleşmesinin temelini oluşturmuştur. Cumhuriyet, Türk milletinin bağımsızlığını, egemenliğini ve çağdaşlaşmasını katkı sunmuştur. Cumhuriyet, Türkiye'nin bugün dünyanın saygın bir ülkesi olmasının temelindeki en önemli sebeplerden birisidir. On yıl sürdüremezsiniz denilen Cumhuriyet bugün 100. yılındadır ve daha yüzyıllarca yaşayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ateş, S. (1991). Milli Hakimiyet Prensibinin Tarihi Gelişimi ve Türk İnkılâbındaki Yeri, K. A. Birliği Yayınları, Ankara.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Ankara, 1989.
- Atatürkçülük- Atatürkçü Düşünce Sistemi, Ankara, 1983.
- Aydınel, S. (1993). "Atatürk'ün Kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Nitelikleri", AAM Dergisi, Cilt: IX, Temmuz-Kasım, Sayı: 27, s. 537-542.
- Çeçen, A.(1981). Atatürk ve Cumhuriyet, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Eroğlu, H.(1989).Atatürk ve Cumhuriyet, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Şenel, A. (990).Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Kemal, K.(1933). Cumhuriyet, Köy Hocası Matbaası, Ankara.
- Mango, A(2000). Atatürk, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Suna Kili, K. Ve Gözübüyük, Ş (1965). Milli Mücadele II: İstiklal Harbi, TTK Yayınları, İstanbul.
- İpekçi, A(1968). İnönü Atatürk'ü Anlatıyor, KA Kitap, İstanbul.

BAYRAMIMIZ KUTLU OLSUN
CUMHURİYETİMİZ 100 YAŞINDA

Aziz milletimizin azim ve cesaretle, kutlu bir mücadeleyle inşa ettiği Cumhuriyetimizin 100. yılına büyük, eşsiz bir gurur ve heyecanla kavuştuk.

Türk milletinin en güzide ve en muazzam eseri olan Türkiye Cumhuriyeti 100 yaşında.

Kutlu olsun!

Devletimiz, milli egemenliğimiz, milli irademiz, milli bekamız daim olsun!

Türkiye Cumhuriyeti ülküsü; adanmışların, irade gösterenlerin ve inançla harekete geçenlerin şuuru ve muazzam mücadelesiyle yükselmiş, kurtarıcı ve kurucu iradenin hür, müstakil, tam bağımsız ve millet egemenliğine dayanan bir devlet yönetimi anlayışıyla kurumsallaşmış, milli egemenliğin ve milli bekanın üzerinde hiçbir otoriteyi tanımadığının tüm cihana gösterildiği bir duruşla perçinlenmiş ve bugünlere gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti; mazlum milletlere emsal olan muhteşem bir mücadelenin zafer tacıdır.

Türkiye Cumhuriyeti; Türk milletinin yüksek şuurunun, engin iradesinin, kutlu kudretinin şeref nişanesidir.

Türkiye Cumhuriyeti; Türk milletinin 20. Yüzyıla mührünü vurduğu Türk Mucizesi'dir.

TÜRK EĞİTİMCİLERİ OLARAK;

Cumhuriyetimizi, tıpkı kuruluş felsefesinde olduğu gibi, ilmin, fennin ve aklın ışığında, demokratik bir izanla daha büyük bir azimle, daha içten bir kararlılıkla ikinci yüzyıla taşıma görev ve sorumluluğunu üstlenecek, milli bekamız için yılmadan mücadele edecek, harici ve dâhili tüm tehdit unsurlarını bertaraf edecek nesiller yetiştirmeye devam edeceğiz.

Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller yetiştirmeyi miras bırakan Başöğretmenimizin izinden, kahraman ecdadımızın emanetini sonsuza dek koruyacak ve daha da güçlendirme azminden geri durmayacağız.

Cumhuriyetimizi inşa eden kurtarıcı ve kurucu irade ile, Anayasamızda anlamını bulan temel değerler ile ve milli irade ile husumeti olan, cumhuriyetimizin birleştirici ve bütünleştirici gücüne bölücülük ve nifak tohumları ekerek zarar vermeye çalışan köhne zihniyetin emellerini dün olduğu gibi bundan sonra da boşa çıkaracağız.

Tarih şahit olsun ki; naçiz vücutlarımız bir gün elbet toprak olacaktır, fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.

Cumhuriyetimizi kuran aziz ecdadımız emin olsun ki; onu yükseltecek ve yaşatacak olan ve 21. asrı "Türk Yüzyılı" kılacak olan bizleriz.

Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü, fikir ve yol arkadaşlarını, Türk istiklali ve istikbali için muazzam bir mücadele veren şühedayı rahmet ve minnetle yâd ediyoruz.

Aziz ruhları şad olsun.

Cumhuriyet Bayramı kutlu olsun.

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA Türk Sanatı ve Resmi

Röportaj: **Meltem YALÇINKAYA**

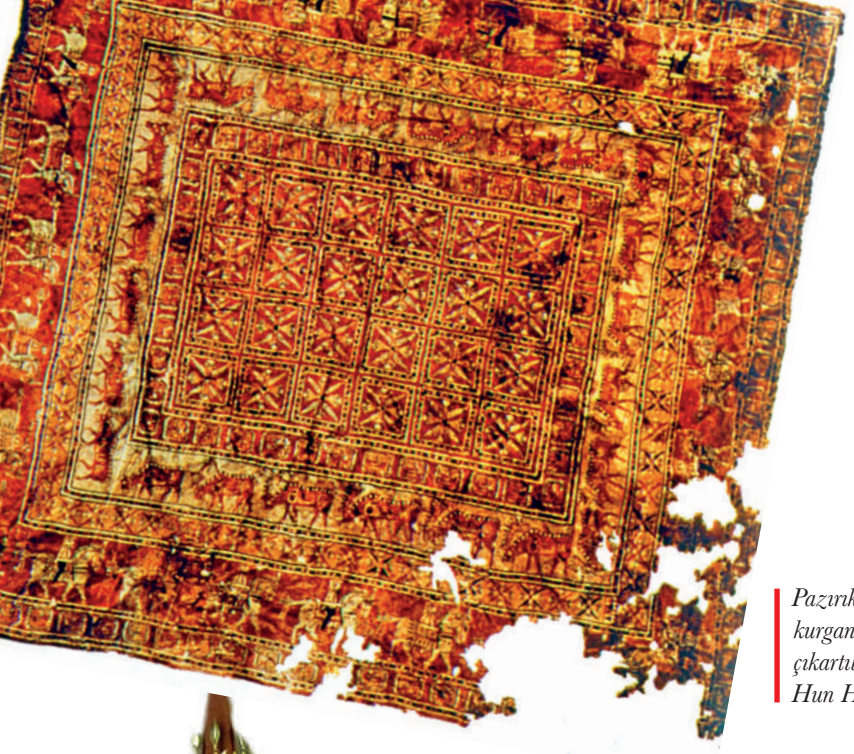
Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Dr. Öğretim Üyesi, Ressam, Heykeltraş Orhan Doğru ile Cumhuriyetin 100. yılında Türk sanatı ile ilgili söyleşi gerçekleştirdik.

Kıymetli hocam, sanat ve sanatçı nedir? Öncelikle bu kavramları açıklar mısınız?

Sanat, sanatçının teknik becerisini ifade eden, güzelliği veya duygusal gücüyle beğenilmesi amaçlanan görsel, işitsel ve duygusal faaliyetlerdir.

"Sanatçı nedir?" sorusuna gelecek olursak; şu şekilde açıklayabiliriz: Her insanın ruhunda mutlaka yaratıcılık vardır. Bu illaki güzel resim yapabilmeniz ya da harika bir tiyatro sanatçısı olabilmeniz demek değildir. Yaratıcılık çoğu zaman bir fikirle de olabilir. İşte, bu yaratıcılığın yanına bir de beceri eklenince ortaya "sanatçı nedir?" sorusunun yanıtı çıkar. Sanat yaratılan bir şeydir. Dolayısıyla sanatçı da yaratan biri olmalıdır. Sanat dallarıyla ilgilenen ve sanatı yaşam için vazgeçilmez haline getiren kişiler, yani sanatçılar, meraklıdır; daha fazla duygu ve düşüncenin peşinde koşar. Çalışmaya isteklidir, düşünmeyi sever. Mutlaka ama mutlaka azimli ve dengelidir. Çünkü bunlar sanatçının çalışmaları için neyin önemli olup neyin olmadığına karar vermelerini sağlar. Sanatçı, aynı zamanda da cesurdur. Leonardo da Vinci'nin bu konuyla ilgili önemli bir sözü vardır: "Bir ressam için tek bir şeyi iyi yapabilmek, kendini belirli bir çalışma konusuyla sınırlamak büyük bir onur değildir."

Pazırık kurganından çıkartılan Hun Halısı

Türk sanatı ve tarihi serüveni hakkında kısaca bilgi verir misiniz?

Türk sanatı, Türklerin Ortaçağ'dan bu yana, günümüz Türkiye'sinin coğrafi ve kültürel bölgesinden kaynaklanan tüm sanat eserlerini ifade etmektedir. Hunlar ve Saka Türklerine ait Altın Elbiseli Adam Heykeli ve Pazırık Halısı bu evrelerin en güzel örneklerini oluşturmaktadır.

Bu başlangıcı Göktürk Devletiyle devam ettirmekteyiz. Orhun Abideleri eşsiz eserlerdendir.

Göktürklerden sonra Orta Asya'da Türk hâkimiyetini devam ettiren Uygur Türkleri olmuştur ve Türk sanatının günümüze taşınan en güzel örnekleri Uygur Türkleri zamanında ortaya konulmuştur. Uygurlardan günümüze ulaşmış olan büyük miktarlarda taş gravür, tekstil, seramik, metal, ahşap, deriden yapılmış sanat eserleri, yukarıda belirtilen kültürel çevrelerin diğer sanat alanlarında oldukça geliştiğini kanıtlamaktadır.

Altından işlenmiş zırh. Saka Türkleri

Duvarlarda görülen Türk resim geleneğinin en eski örnekleri ise, 6. 7. ve 8. yüzyıllarda görülmüştür. Doğal koşulların etkileri, bu ilk örneklerin hayatta kalmasını önlemiştir.

Uygur Türk kabileleri arasında kâğıt üzerinde gösterilen en eski belgeler, Akhun'ları izleyen döneme aittir. 717-719 yılları arasında çıkan bu belgeler; Türkçe, Çince ve Arapça dillerinde olup, Semerkand yakınlarındaki Pencikent'teki Müslüman ordularla savaşan bir Türk emirine aittir. 15 Tun-Huang Manastırı ve Uygur Türklerinin kütüphanesi özel bir öneme sahiptir. Kütüphanede yer alan binlerce kitap arasında en eski yaldızlı ve minyatür el yazmaları vardır.

Dünyadaki en eski ahşap baskı ve resimli kitap Uygurlara aittir. Kitabın tarihi 868'dir. Bu bulgunun bir diğer önemli yönü de bazı yazıların Göktürk, Orhun yazılarında yazan harflerle yazılmış olmasıdır. Uygurlar, ibadethanelerini süslemek amacıyla farklı duvar resimleri ve boyamaları, Maniheist kitaplarını süslemek için ise minyatürler yapmışlardır.

Uygur fresko ve minyatürlerinde tema olarak Buda ve Mani'nin hayat hikayeleri ile ilgili sahneler işlenirken, bazı sahnelerde de müzisyenler, kâtipler, din adamları işlenmiştir.

Uygur Türklerinden sonra Selçuklular dönemi de Türk resim sanatı için önemli yer tutmaktadır.

Selçuklu Türkleri İran'dan Ön Asya'ya, Mezopotamya, Suriye'ye ve oradan da Anadolu'ya yayılmışlardır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu ve civar ülkeler Selçuklulara açılmıştır. Büyük Selçuklu Sultanı İran'da bulunurdu. Rey, Isfahan, Nişabur başlıca Selçuklu şehirleriydi. Anadolu'da ise Hasankeyf, Diyarbakır, Mardin, Harput'ta hüküm süren Artukoğulları, Mezopotamya ve Suriye'de özellikle Musul, Halep, Sincar ve Cezire'de Zendiler ve Konya'da Anadolu Selçuklularıdır. Büyük bir coğrafyaya yayıldığından çoğu eserin merkezi belli değildir. Bu yüzden hepsini "Selçuklu Resim Okulu" adı altında toplamak doğru olacaktır.

Uygur Duvar Fresklerinden bir örnek

Selçukluların yaptıkları minyatürlerde doğal olarak Bizans etkisi açıkça görülür ama Uygur minyatürcülerinden gelen çizgiler de özünü eksiltilmemiş şekilde minyatürlere yansır. Donuk bakışlı, çekik gözlü, uzun saçlı Türk tipinin minyatürlerde çizildiğini görmek mümkündür. Selçuklu minyatürlerindeki insan portreleri ile Uygur minyatürlerindeki portreler arasında bir hayli fazla benzerlikler vardır.

Selçuklu Türkleri minyatür sanatında, Tıp, Botanik, Astronomi ve mekanik buluşları içeren bilimsel konulu eserleri de çizmişlerdir. Anadolu'da yapılmış XII-XIII. yüzyıllara tarihlenen ilk minyatürler Silvan, Diyarbakır, Mardin, Aksaray, Kayseri ve Konya gibi yerlerde oluşturulmuştur. İsmail b. Rezzâz el Cezeri tarafından Diyarbakır'da Artuklu Emîri Nâsırüddin Mahmûd için hazırlanan Kitâb fi ma'rifeti'l-hiyeli'l-hendesiyye adlı eserin minyatürleri İstanbul'da bulunur. Bu eser çağdaş Selçuklu resim üslûbuyla benzerlik taşır. Harîrî'nin el Makamât'ı ile Abdurrahman es-sufî'nin Suverü'l-kevâkibi's-sâbite'sinin birer nüshası, Selçuklu resim üslûbundaki diğer minyatürlü eserlerdir. Konya, Diyarbakır, Musul ve Bağdat gibi kentler Selçuklu dönemi minyatür sanatının korunduğu önemli sanat merkezleri olmuştur. Selçuklu minyatür sanatının en önemli örneklerinden biri Konya'da 13. yy başlarında hazırlandığı çizildiği varsayılan Varka ve Gülşah adlı eserde yer alır.

Heykel ve resimdeki gerçekçi üslup, minyatürlerdeki figürlerin portre özelliğine sahip olmalarına sebep olmuştur. Selçuklulardan sonra Osmanlı minyatürlerini konularına göre belirli bölüme ayırmak mümkündür. Bunlardan, tarihi konularda yazılmış özellikle de sultanların veya devletin önde gelenlerinin hayatı ve seferlerini anlatan ve başta peygamberin hayatı olmak üzere dini konuda yazılmış eserleri süsleyen minyatürler ilk grubu oluşturur.

Haritalar, şehir planları, coğrafi konular gibi peyzajlar ikinci grubu, üçüncü gurubu portreler, dördüncü grubu da tıp, hayvanlar ve astroloji ile ilgili konulardaki eserleri süsleyen minyatürler oluşturur

Osmanlı resimli el yazma üretiminin bilinen en erken örneği de Amasya'da, II. Murad'ın şehzadeliği sırasında 1416 yılında hazırlanmıştır. **Fatih Sultan Mehmed, İstanbul Sarayburnu'nda yaptırdığı sarayına yerleştikten sonra Gentile Bellini, Mastori Pavli, Matteo de Pasti ve Costanzo da Ferrara gibi sanatçıları İstanbul'a davet ederek, kendi portresini yapmalarını istedi. Fatih Sultan Mehmed'in 1453'te İstanbul'u fethetmesinin ardından Fatih döneminde kültür, sanat ve bilim açısından parlak bir dönem yaşanmıştır.** Özellikle Fatih tarafından ünlü İtalyan ressamlar saraya davet edilmiş ve bu sayede batı tasvir geleneğinin üslupları minyatürlerde hissedilmeye başlanmıştır.

İstanbul'a gelen sanatçılar arasında en ünlüleri Gentile Bellini ve Constanzo da Ferrara'dır. Saray albümlerinden birisinde Constanzo da Ferrara'nın elinde çıktığı kabul edilen Fatih Sultan Mehmed'e ait bir portre yer alır. Ayrıca bu dönemin yerli sanatçılarından olduğunu bildiğimiz Sinan Bey tarafından yapıldığı ileri sürülen FatihSultan Mehmed'e ait bir portre aynı albüm içinde günümüze gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nin en parlak yılları olan Kanuni Sultan Süleyman devri, sanat açısından da altın devrini yaşamıştır. Özellikle kitap resimleme bu dönemde daha da gelişmiş, İran bölgesi Türk toplulukları saray hayatını ve kitap resimleme sanatını derinden etkilemiştir. Ayrıca bu dönemde Matrakçı Nasuh özellikle devletin askeri seferlerini gözleme dayalı çalışmalar şeklinde resimli anlatımlar yapmıştır. Bir başka minyatür ustası Nigari, bu dönemde yetişmiş iyi bir portre sanatçısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk minyatür sanatı, II. Selim ve III. Murat zamanında en parlak dönemini yaşamıştır. Padişah portreleri, sünnet düğünleri savaşlar, gündelik yaşantılar gözleme dayalı olarak bu dönemde resimlenmiştir. Bu dönemin en ünlü Minyatür ustası Nakkaş Osman ve Levni'dir.

Türk Osmanlı ve İslam sanatı, halen ülkenin birçok yerinde üretilen Türkiye kültürünün en önemli parçalarından biridir. Türk ve İslam sanatının en güzel örneklerinden bazıları; ebru, aydınlatma ve yaldız, hat sanatı ve minyatürdür. Osmanlı döneminde minyatür sanatında soyut bir formla somut bir mesaj iletildiği görülmektedir. Müslümanlar, görünür gerçeğin bir yanılsama olduğunu ve yalnızca Allah'ın doğru olduğunu vurgulamak için sanatlarında görünürün temsilini reddetme eğilimindeydiler. Böylece soyutlama çok spesifik bir teolojik noktaya değinmenin bir yolu haline gelmiştir.

16. ve 17. yüzyıllar, yükselme dönemi ile bağlantılı olarak, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en güzel sanat dönemi olarak kabul edilmektedir. Osmanlı minyatür resmi ve Osmanlı aydınlatması, genellikle aynı el yazması ve sayfada birleştirilmelerine rağmen, farklı türler olarak ele alınma eğilimindeki el yazmaları bezemelerinin figüratif ve figüratif olmayan unsurlarını kapsamaktadır. 16. ve 17. yüzyılların başlarında Osmanlıların saltanatı, Türk İslami kaligrafi biçimini tanıtmaktadır. Bu sanat formu Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520- 66) popülerliğinin doruğuna ulaşmıştır.

Osmanlı'da Lale Devri'yle birlikte başlayan çağdaşlaşma hareketleri resim sanatına nasıl yansımıştır?

Resim yapmaya henüz başlamasalar da ressamlar Avrupa'dan gelenler sayesinde gravür ve suluboya resimler ile tanışırlar.

Tanzimat Dönemiyle yerleşen Batılılaşma olgusu resim alanına da etki eder. İlk kez Mühendishane-i Berr-i Hümayun'da resim dersinin programa girmesiyle, resim kendine yer bulur. Fakat yabancı hocalar tarafından verilen resim eğitimi, daha çok mühendislere teknik açıdan katkı sağlaması içindir. Bu yüzden bildiğimiz anlamda resme geçiş tam anlamıyla yoktur. Ama hikâye başlamıştır.

Gentile Bellini tarafından yapılan Fatih portresi

Bu dönemi Asker Ressamlar Kuşağı, Primitifler (foto-yorumcular), Klasikler, 1914 Kuşağı (Çallı Kuşağı) olarak 4 dönemde incelemek gerekir.

Mühendishaneye giren resim artık batı tarzı resmin gelişimine başlamıştır. **1829'da Avrupa'ya ilk kez öğrenci gönderimi yapılır ve ilerleyen yıllarda da devam eder. Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tevfik Paşa ve Hüsnü Yusuf Bey bu sayede resim öğrenimi görürler. Bu isimler yağlıboya resim çalışan ilk ressamlarımızdır. Daha çok resim ve perspektife önem verirler. "Asker Ressamlar Kuşağı" olarak anılırlar. Ayrıca bu dönemde Harb Okulu'nun müfredatına resim dersi de eklenmiştir.**

Darüşşafakalılar ya da "Primitifler", ise geçiş sürecinde önemli bir yer tutarlar, öncü bir grup olarak anılırlar. Ortak bir üsluba bağlı çalışan ressamlardır. Ahmet Şekür, Ahmet Ragıp, Salih Molla Aşki, Hoca Ali Rıza, Hüseyin Giritli, Fahri Kaptan vb. isimler peyzaj ve manzara çalışmalarıyla tanınırlar. Hoca Ali Rıza'nın, belli bir gruba ait olmasa da bu grupla çalışmaları benzerdir. En önemli özellikleri fotoğraftaki gerçekliği aynen tabloya aktarmalarıdır.

Cubert etkisinde kalan ressamların, henüz dönemin Batı sanatını kavrayamadıkları, Fransız peyzaj resimlerinin etkisi altında kaldıkları anlaşılır.

Abdülaziz döneminde de faaliyetler devam eder; Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid ve Osman Hamdi Bey, Avrupa'da öğrenimlerini tamamlayıp ülkelerine geri dönerler. "Klasikler" kuşağını oluştururlar. Resimlerinde doğaya bağlılık esastır. Şeker Ahmet Paşa ve Süleyman Seyyid daha çok natürmort çalışmışlardır. Fakat Osman Hamdi kompozisyonları dolayısıyla ayrılır, zira oryantalist çalışmıştır. Resmin yavaş yavaş yaygınlaşması, ressamların çoğalması artık sergileri gündeme getirmiştir. İlk sergi 1874 yılında Şeker Ahmet Paşa tarafından açılmıştır.

Osman Hamdi Beyin Türk resmine katkısı nasıl olmuştur?

1883 yılı Türk resmi için önemli bir dönüm noktasıdır. Osman Hamdi sayesinde "Sanay-i Nefise Mektebi" (bugünkü MSGSÜ) açılır. Bir anlamda resmin askerlerden sivil ellere geçiş dönemidir. Bu okuldan mezun olanlar Avrupa'da kendilerini geliştirirler. Empresyonizm (İzlenimcilik) akımından etkilenirler ve I. Dünya Savaşı yüzünden geri dönmek zorunda kalırlar.

"1914 (Çallı) Kuşağı" olarak anılan bu grupta ünlü simalar boy gösterir. Başta İbrahim Çallı olmak üzere; Hüseyin Avni Lifij, Hikmet Onat, Namık İsmail, Feyhaman Duran ve Mihri Müşfik çalışmalarını sürdürürler. 1908'de Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Ayrıca mezun oldukları okula öğretmen olmuşlardır. Dönemin ressamları; izlenimciliği Batı'daki üslubuyla değil, kendilerine özgü tekniklerle işlemişlerdir. Yine bu dönemde Mihri Müşfik'in öncülüğünde "İnas Sanay-i Nefise Mektebi" kurulmuştur. Böylece kadınlar da güzel sanatlar eğitimi alabilmiştir. Güzin Duran, Nazlı Ecevit ve FahreInisa Zeid burada öğrenim gören önemli isimlerdir.

Osman Hamdi Bey
Ab-ı Hayat Çeşmesi, 1904

Atamızın sanata ve sanatçıya büyük değer verdiğini biliyoruz. Nitekim Atatürk, *"Bir millet sanattan ve sanatkârdan mahrumsa tam bir hayata malik olamaz"* diyerek, sanata verdiği önemi dile getirmiştir. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte kültür ve sanat alanında ne gibi değişimler yaşandı? Cumhuriyetin ilk yıllarında sanat anlayışı nasıl bir şekil aldı? Cumhuriyet dönemi sanat anlayışından söz eder misiniz? Bu dönemdeki sanat anlayışı hangi unsurları barındırmaktadır?

Cumhuriyet ve sonrasında batılı anlamda Türk Resmi 4 başlık altında incelenir. Müstakiller, D Grubu, Yeniler Grubu ve Onlar grubudur. 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile birlikte resimde yenileşme, aynı hızla devam eder. Yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulunca sanat alanında da bir şeyler yapılma gereği duyulur. Bu amaçla, Almanya ve Fransa'ya öğrenciler gönderilir.

İbrahim Çallı
Atatürk Portresi, 1935

Bu genç öğrenciler, Çallı Kuşağı'nın öğrencileridir ve Avrupa'dan döndüklerinde 1928'de "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliğini kurarlar. Birliğin kurucuları; Refik Epikman, Cevat Dereli, Şeref Akdik, Mahmut Cüda, Nurullah Berk, Elif Naci, Hale Asaf, Ali Avni Çelebi, Zeki Kocamemi, Muhittin Sebati, Ratip Aşir Acudoğlu ve Fahrettin'dir. Bu ressamlar, 1905 yılında Avrupa'da ortaya çıkan Ekspresyonizm'i, 1906'da doğmuş olan Fovizm'i ve 1908'de kimliğini kabul ettiren Kübizm'i ülkemize getirirler. Çağdaş resmi ülkemize kazandırsalar da Avrupa akımlarını getirmekte geç kalmışlardır.

1933 yılı ise resim tarihimiz için diğer bir dönüm noktasıdır. "D Grubu" kurulur. Grubun kuruluşta başlıca üyeleri; Nurullah Berk, Abidin Dino, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu ve Zühtü Müridoğlu'dur. Grup, Batı'da yaygın sanat akımlarını ve güncel sanat görüşlerini Türkiye'ye aksettirmek için harekete geçer.

Canlı ve hareketli bir sanat hayatının doğmasına yol açan D Grubu, sanat problemlerinin yakından anlaşılmasına da katkıda bulunur. Sanatın entelektüel bir uğraş olduğu görüşünden yola çıkar. D Grubu ressamları, Çallı Kuşağı'nın rastgele, dağınık renk anlayışına karşı tavır sergileyip; desen, düzen ve kuruluşa önem vererek, daha çok biçimsel bir eğilim ortaya koymuşlardır.

1934 yılında ise Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Turgut Zaim de gruba katılır. Grubun 1944 yılında açılan sergisi oldukça zengindir. Bu sergiye; Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Tollu, Eren Eyüpoğlu, Eşref Üren, Elif Naci, Nurullah Berk, Sabri Berkel, Zeki Faik İzer ve Zühtil Müridoğlu gibi bildik isimler de katılmıştır. Altı kişi ile kurulan ve sonunda 14 üyeye yükselen D grubu, 1947 sergisinden sonra dağılır. Dağılmasının nedeni, her sanatçının kendine has üslup arayışlarının başlamasıdır.

Abidin Dino
Eller

1940'lı ve 1950'li yıllarda sanatçılar batı tarzını mı ön plana çıkardı yoksa kültürel değerlerimize mi önem verdi?

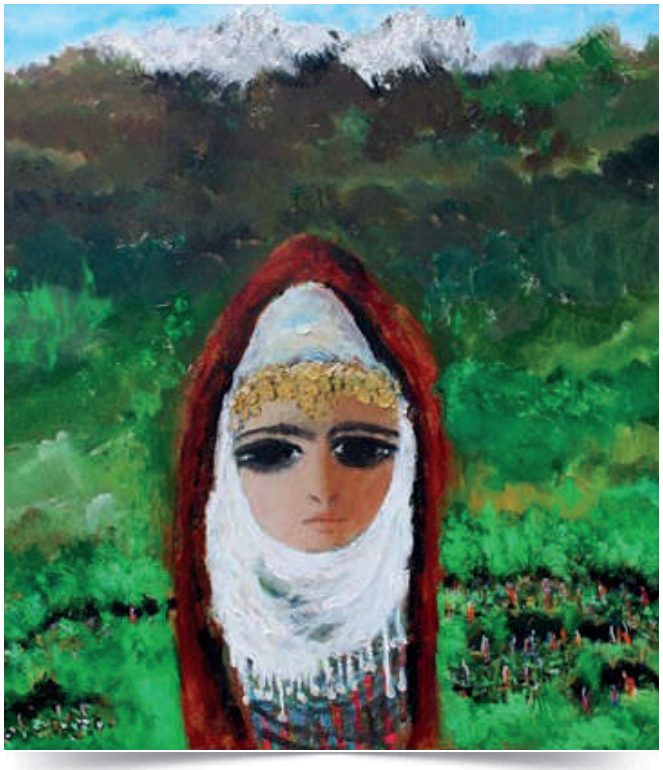
1940 yılında resim sanatının batı etkisinden kurtulması ve toplum sorunlarına eğilmesi için, "Yeniler Grubu" kuruldu. Grubun kurucuları; Nuri İyem, Abidin Dino, Agop Arad, Selim Turan, Avni Arbaş, Haşmet Akal, Turgut Atalay, Mümtaz Yener, Faruk Morel, Nejat Melih Devrim, Yusuf Karaca ve İlhan Arakon'dur. Türk resminde ilk kez Avrupa'da eğitim görmeyen bir sanatçı topluluğu grup kurmuştur. Türk resminin sağlam bir temele dayanmasının ancak halk sınıfını ve halk gerçeğini doğrudan anlamakla mümkün olabileceği vurgulanır. Avrupa sanat akımlarına uzak, toplumcu gerçekçi bir çizgide ve yerel tavırlı özgün bir resim anlayışından yanadırlar.

1946 yılında ise Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun on öğrencisi "Onlar Grubunu kurar ve bu grup da öncekiler gibi Türk resmine yeni bir perspektif ve renk getirir. Konuları işleyişlerindeki özgünlük ve özgürlük ile sanat ortamına yenilik getiren tek toplu hareket olarak değerlendirilir. Nedim Günsür, Neşet Günal, Mustafa Esirkuş, Leyla Gamsız, Turan Erol, Orhan Peker, Mehmet Pesen, Osman Oral, Fikret Otyam ve Adnan Varınca, resimde Doğu-Batı sentezi üzerine çalışmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği, çok partili dönemin başladığı 1950'ler Türkiye'sinde, resim de birtakım aşamalardan geçmiştir. Dönemin en önemli özelliği soyut resmin ülkemizde yer bulmasıdır.

1950 yılında, Nuri İyem, Ferruh Başağa, Fethi Karakaş ve Beyoğlu'nda kiraladıkları çatı katında verdikleri resim kursuna katılan genç sanatçılar "Tavanarası Ressamları" adıyla bir araya gelirler.

Erdoğan Benhasavi, Baha Çalt, Atıfet Hançerlioğlu, Seta Hidiş, Ömer Uluç, Haluk Muradoğlu, Ümit Mildon, Vildan Tatlıgil ve Atıf Yılmaz Batıbeki gibi

Fikret Otyam – İsimsiz, 2014

genç sanatçılar kendilerini soyut sanatların temsilcileri olarak görmüşlerdir. Ülkede, akademizme karşı başlatılan savaşın ilk temsilcileri olarak niteledikleri topluluklarını; yeni, soyut ve özgün sanatın savunucuları olarak değerlendirmişlerdir.

1960 ve 1970 yılları arasında Türk resmi hangi evrededir?

Bu dönemde sanat yapıtlarını ve sanatçıları figüratif ve non-figüratif çalışanlar olarak ikiye ayırmalıyız. Bazı ressamlar figüratif ağırlıklı resimler çalışırlar, bazıları da tamamen soyut içerikli resimler yaparlar. Zeki Faik İzer, Sabri Berkel, Halil Dikmen, Şemsi Arel, Ercüment Kalmık, Ferruh Başağa, Nuri İyem, Adnan Çoker, Özdemir Altan, Utku Varlık, Cemal Bingöl, Adnan Turani, Lütfi Günay ve Cemil Eren soyut resme ait eserler vermişlerdir.

Refik Epikman ve Eşref Üren gibi sanatçılar da lirik soyutlamacı çalışmalar yapmışlardır. Nevhiz Tanyeli, Neş'e Erdok, Mehmet Güleryüz, Oral Enuğur, Aka Gündüz Temur, Cihat Aral, Alaettin Aksoy ve Burhan Uygur ise figüratif resim üzerinde çalışmışlardır.

Türkiye'de soyut alanında çalışmalar yapan sanatçılar kendi içinde de dört başlık altında toplanır:

Geometrik Soyutlamacılar; Hamit Görele, Salih Urallı, Refik Epikman, Erol Eti, vb.

Lirik Soyutlamacılar; Zeki Faik İzer, Abidin Elderoğlu, Ercüment Kalmık, Abidin Dino, Arif Kaptan, Mustafa Esirkuş, Özdemir Altan, Turan Erol, Devrim Erbil, Ömer Uluç, Mustafa Ayaz, Zafer Gençaydın, vb.

Geometrik Non-Figüratifler; Cemal Bingöl, Şemsi Arel, Sabri Berkel, Cemil Eren, İsmail Altınok, Halil Akdeniz, Gencay Kasapçıgil, Bekir Sami Çimen, vb.

Ergin İnan – Alnına Konan Yeşilin Sırrı İçin Sus

Lirik Non-Figüratifler; Nejat Devrim, Selim Turan, Abidin Elderoğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ferruh Başağa, Adnan Turani, Fethi Arda, Hasan Kaptan, Muammer Bakır gibi isimlerdir.

1980'lerden sonra batı ülkelerine paralel olarak kavramsal nitelikte resim çalışmaları da Türk resmine girer. Bedri Baykam, Mustafa Ata, Ergin İnan, Zekai Ormancı bu tarzda çalışan ressamlardan bazılarıdır.

Cumhuriyetimizin birinci yüzyılında sivil toplum kuruluşlarının sanata ve sanatçıya katkısı nasıl oldu? Sanat devlet tekelinden hangi yöne evrildi?

Son 30 yılda sanat anlayışı ve çağdaş Türk resmi Avrupa ve Amerika'daki ülkelerin sanat konusunu farklı bir boyuta taşımalarından etkilenerek, artık plastik sanatları modernizm etkisinden çıkarıp, post-modernizm etkisini hissettirtmeye yöneltmiştir.

Bu etkiler haliyle sanatın şirketler üzerindeki reklam, tanıtım ve prestij etkilerini ve söz hâkimiyetini de arttırmaktadır. Bu durum artık sanatın kurumsallaşmaya başlamasının bir göstergesi sayılmaktadır. Türkiye'de şirketlerin sanata müdahalesiyle kendisini sahiplenecek ve sponsor olacak kurum ve şirketlerin "sanat kurumu" açmalarının Türkiye'de sanatta kurumsal eleştirinin yaygınlaşmasıyla aynı döneme denk gelmektedir..

Sanatsal alanda birçok kurum ve kuruluş sanatın her alanında her yıl sergi, yarışma, caz konserleri ve diğer sanat dalları ile dünya çapında birçok sanat yapıtını izleyici ile buluşturuyor. Genç sanat kuşağına yarışmalar ile destek ve teşviklerini de sağlayan bu kuruluşlar, basın, yazılı kaynaklar ve sosyal medya üzerinden kendilerinden oldukça söz ettirme şansını yakalamış olmaktadırlar. Tabi bu dönemde devlet desteği de özel sektörün devreye girmesiyle azalmıştır. Özel sektörün desteklediği sanat ortamı sanatçıları da etkileyerek, daha özgür bir sanat ortamı oluşmasını sağlamıştır.

Cumhuriyetimizin 100'üncü yılını kutlarken, sanat alanındaki eksiklikler, yapılması gerekenler nelerdir?

Cumhuriyetle birlikte çok fazla yol kat edilmiş olsa da, sanat kurumları hala ayakları üzerinde durmakta zorluklar çekmektedir. Bu nedenle her sanatçı karşılıksız devlet ve özel kurumlar tarafından desteklenmelidir. Okullardaki sanat eğitimi dersleri teşvik edilmelidir. Sanat gezi ve çalıştayları artırılmalıdır. Bu destek başka alana verilen destekler gibi sanatçıya da verilmeli, sanatçı geçim kaygısı yaşamamalıdır. Sanatçı özgür olsun ve üretim yapsın. Buna, devlet kurumları ve turizm sektörü içindeki oteller duvarlarına fotokopi resimler asmayarak başlayabilir. Daha önce de olduğu gibi belirli sürelerde duvardaki resimler orijinal eserlerle tekrar değiştirilmelidir.

Prof. Dr. Seyfullah YILDIRIM
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Pîr-i Türkistan
Hoca Ahmet Yesevi

Nerede evliya kabri varsa
orası Türk toprağıdır.
Evliyası olmayan yerde
Türk de yok demektir.
Eğer olsaydı mutlaka içlerinden
ya bir şehit ya bir ulu kişi çıkardı
ve halkın gönüllerini
kendi kabri üstünde birleştirirdi.
Zaten manevî kudretiyle
halkı koruyacak birinin
bulunmadığı yerde
Türk nasıl yaşar?

Erol GÜNGÖR

Günümüzde çok farklı devletler ve idari yapılara ev sahipliği yapan ve Asya'nın merkezini oluşturan coğrafya 20. yüzyıla kadar Türkistan olarak adlandırılmıştır. Türkistan genel anlamda Türklüğün kalbi ve Türk kültürünün temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Türklerin İslamiyet'le tanışması da bu coğrafyada olmuş ve Türklerin İslamiyet'in bayraktarlığını ele almaları da yine Türkistan'da başlamıştır.

İslamiyet'in yayılması esnasında Hz. Peygamberden sonraki süreçle birlikte ilk ayrılıklar ve iç mücadeleler de başlamıştır. Özellikle fetihler ve bunun sonucunda meydana gelen ekonomik zenginliklerle dört halife döneminden sonra Müslümanlar arasında da dünyaya ve nimetlerine karşı verilen önem artmaya başlamıştır. Zikredilen bu gibi olayların ve dünyayı hayatın merkezine alma gibi etmenlerin neticesinde bu anlayışlara tepki olarak bazı kişiler bireysel olarak İslamiyet'i bizzat Hz. Peygamber'in yaşadığı gibi yaşama gayreti içerisine girmişlerdir. Bunun neticesinde başlangıçta bireysel sonrasında ise yavaş yavaş bireysel uygulamaların başkaları tarafından da tatbik edilmesi sonucunda tasavvuf olarak adlandırılan akım ortaya çıkmıştır. Tasavvuf yaklaşık 5-6 yüzyıllık bir süreç içerisinde kurumsallaşmasını tamamlayarak kendi içerisinde günümüzde tarikat olarak da adlandırılan farklı uygulama örneklerinin oluşmasını sağlamıştır.

İslamiyet'in en geleneksel ve mistik formu olarak adlandırabileceğimiz tasavvufla tanışan Türkler, Türkistan'da Türk tasavvuf geleneğinin oluşmasını sağlamışlardır. Hem dinin emirlerini yerine getirmişler hem de ila-yı kelimetullah yani Allah kelamını yayma anlayışına sahip çıkmışlardır. Bu anlayış sonraki zamanlar da Türk tipi veli anlayışı çerçevesinde alperen tipinin ve Kızıl Elma kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türkistan'da alperenlik kavramıyla yeni bir anlayışa ulaşmış ve Anadolu üzerinden Avrupa içlerine kadar ilerlemiştir.

Tasavvufî gelenekte yer alan veli/ eren kavramı Türk kültür çevresinde yer alan alplık kavramıyla da bir araya gelerek alperenlik adı altında hem sûfî hem de savaşçı olan yeni bir kolonizatör tipin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle kendilerinde olağanüstü hallerin ve kerametlerin zuhur ettiğine inanılan bu alperen/ eren tiplerden kalan türbe/ makam gibi halkın saygı gösterdiği mekânlar Türk ve Türk kültür coğrafyasında yaygın bir şekilde görülmektedir. Türk kültüründeki bu anlayışı rahmetli Erol Güngör şu cümlelerle ifade etmektedir:

Yahya Kemal, İstiklâl Harbinde savaşan Türk askerlerini anlatırken, bütün ecdad ruhlarının bu askerle yan yana çarpıştığını, hattâ eskiden sadece yeşil bayrakla saflar önünde görünen ecdadın bu defa ordu halinde savaşa katıldığını söyler. İstanbul fethedilirken de ordunun önünde bir ruh ordusu vardı: Eyüb Sultan, Hacı Bektaş, Hacı Bayram, ve daha niceleri. Fethettiğimiz her yerde, müdafaa ettiğimiz her yerde daima ruhlar önümüzde olmuştur. Türk topraklarını, bugün elimizde bulunmayanlar da dahil, karış karış gezin, her kasabanın bir fetih hikâyesi vardır. Ya ora halkını Müslüman etmek için gitmiş bir velî, kâfirler tarafından şehid edilerek mezarı düşman elinde kaldığı için kurtarılmasını ister ve fetihte askerin önüne düşer, ya muhasara sırasında evliyadan biri askere gizli bir giriş yeri gösterir, ya bir velî düşmanın toplarını eliyle tutarak İslâm askerini zarardan korur, ya muharebenin en sıkıntılı bir anında beyaz atlı, yeşil sarıklı insanlar peyda olarak düşman saflarını darmadağın ederler. Bu ruhlardan hiçbiri gelmese bile, fetih sırasında asker içinde bulunan bir velî şehit olarak yeni alınan yere defnedilir ve orası mukaddes bir toprak olur. İsterseniz Türkün vatan anlayışı için şöyle pratik bir formül bulabiliriz: Nerede evliya kabri varsa orası Türk toprağıdır. Evliyası olmayan yerde Türk de yok demektir. Eğer olsaydı mutlaka içlerinden ya bir

şehit, ya bir ulu kişi çıkardı ve halkın gönüllerini kendi kabri üstünde birleştirirdi. Zaten manevî kudretiyle halkı koruyacak birinin bulunmadığı yerde Türk nasıl yaşar?

Türk tasavvufunun ve alperenlik anlayışının kurumsallaşarak İslamiyet'in büyük kitlelere ulaşması, Ahmet Yesevî ile başlamıştır. XII. yüzyılda yaşadığı kabul edilen ve Pîr-i Türkistan olarak anılan Hoca Ahmet Yesevî bugün Kazakistan'ın Türkistan şehrinde bulunan Sayram'da doğmuştur. Doğum tarihi hakkında farklı bilgiler vardır. Daha sonra bugün Türkistan adıyla anılan Yesi şehrine yerleşmiş ve burada tahminen 1166 yılında vefat etmiştir. Ahmet Yesevî, Arslan Bab (Baba) ve Yusuf Hemedanî gibi devrin önde gelen mutasavvıflarına mürit olmuştur.

Ahmet Yesevî'nin hayatı hakkındaki bilgiler menkıbelere ve tasavvufî kaynaklara dayanmaktadır. Din ve tasavvuf büyüklerinin menkıbevi yani olağanüstülüklerle süslü hayatlarının anlatıldığı menakıpnameler tarihi olmaktan ziyade velilerin toplum üzerindeki etkilerinin görülmesi açısından oldukça önemli eserlerdir. Ahmet Yesevî'nin menkıbevi hayatına bakıldığında onun Arslan Bab aracılığıyla Hz. Peygamber'e bağlandığını görmekteyiz. Yine o, Hz. Peygamber'e karşı olan hürmetinden dolayı 63 yaşından sonra yer altına kazdırmış olduğu mağarada bir nevi kabir hayatı yaşamıştır.

Türkistan şehrine yerleşmiş olan Ahmet Yesevî bu bölgede yaşayan Türkler arasında İslamiyet'in yayılmasında çok büyük bir etkisi olmuştur. Dinî-tasavvufî Türk halk edebiyatının ilk büyük temsilcisi olan Ahmet Yesevî, İslamiyet'in gönül kırmama ve sevdirme üzerine kurulmuş olan öğretilerini halkın anlayacağı bir üslup içerisinde hikmet adı verilen şiirleriyle dile getirmiştir.

Nerde gönlü kırık görsen merhem ol,
Öyle mazlum yolda kalsa, yoldaş ol,
Mahşer günü O'nun dergâhına yakın ol,
Benlik davası güdenlerden geçtim işte.

Ahmet Yesevî'nin temel düşüncesi insanları iyiye, doğruya ve Hak yoluna çağırma üzerine kurulmuştur. O, düşüncelerini dile getirirken devrin çoğu mutasavvıflarının aksine sade ve halkın anlayabileceği bir Türkçe kullanmıştır. Kendisi Arapça ve Farsçayı iyi derecede bilmesine rağmen asıl amacı büyük bir kısmı yaylak-kışlak hayatı yaşayan Türkler arasında İslamiyet'in esaslarını, tarikat adab ve erkânını öğretmek olduğu için hikmetlerini hece vezniyle ve halkın anlayabileceği sade bir Türkçeyle söylemeyi tercih etmiştir. Bu düşüncesini hikmetlerinde de dile getirmiştir.

Ey Miskin Hoca Ahmed! Yedi ceddine rahmet!
Fars dilini bilir de güzel söyler Türkçeyi.

Ahmet Yesevî'nin Türkistan'da yakmış olduğu meşale Anadolu'da Yunus Emre, Hacı Bektaş, Ahi Evran, Âşık Paşa gibi din ve tasavvuf büyükleri aracılığıyla tüm Türk ve Türk kültür coğrafyasını aydınlatmaya devam etmiştir. Yine Türkmenistan sahasında Mahdumkulu ve Azerbaycan sahasında da Dede Ömer Ruşenî gibi şairler Yesevî geleneğinin temsilcileri olarak kabul edilirler. Onun temsilcisi olarak kabul edilebilecek mutasavvıf/ şairlerin ortak özellikleri kendisi gibi sade bir dil ve hikmetli bir üslup temelinde özellikle şiirlerini söylemeleri/ yazmalarıdır. Devrin yaygın ve kabul gören geleneğinin aksine zikredilen bu kişilerin Ahmet Yesevî'de olduğu gibi eserlerinde halkın anlayabileceği sade bir Türkçeye önem verdikleri görülmektedir. Bu mutasavvıf/ şairlerin yaşadığı dönemlerde genel anlamda yönetim ve edebi muhit çevrelerinde Arapça ve Farsça yazmak/ söylemek zamanın muteber bir alışkanlığıdır. Âşık Paşa yaşadığı dönemde Türkçe'nin durumunu;

Türk diline kimse bakmaz idi,
Türklere asla gönül akmaz idi,

diyerek dile getirmiştir. Yine Yunus Emre ilk defa sade bir Türkçeyle dinî ve tasavvufî kavramları ifade etmiştir diye biliriz. Çünkü Yunus Emre'ye kadar dinî ve Tasavvufî eserler üzerinde Türkçe'nin etkisinin hemen hemen hiç olmadığı söylenebilir. Oğuz Türkçesinin Anadolu sahasında yazı dili olmasında ve dualarımızın Türkçeleşmesinde Yunus Emre'nin büyük bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Ahmet Yesevî'nin düşünceleri ve uygulamaları kendisinden sonra Yesevilik adlı bir tarikatın kurulmasını sağlamıştır. Türkistan sahasında oldukça geniş kitlelere ulaşmış olan bu tarikat daha sonra, farklı görüşler olmakla beraber, Bektaşilik ve Nakşibendilik tarikatlarının kurulmasında da etkili olmuştur. Türkistan sahasında Ahmet Yesevî ile ilgili bilgiler özellikle Nakşibendilik ile ilgili kaynaklarda yer alan bilgilere dayanmaktadır. Anadolu sahasında ise Hacı Bektaş Veli'nin menkıbevi hayatını anlatan Vilayetname adlı eserde Ahmet Yesevî'ye yer verilmektedir. Bu kaynakta Hacı Bektaş Veli'nin hocası olan Lokman Perende Ahmet Yesevî'nin müridi yani öğrencisi olarak gösterilmektedir. Vilayetname'de yer alan menkıbeye göre Ahmet Yesevî kendisinde bulunan taç, hırka, çerağ gibi bazı velilik göstergesi olan emanetleri ona vererek zamanın Kutbu'l-Aktab yani en büyük velisinin Hacı Bektaş olduğunu ve Anadolu'ya Sulucakarahöyük'e giderek oraya yerleşmesini söyler. Bu noktadan bakıldığında tarikat usul ve uygulamalarında farklılıklar bulunsa da, en azından eserin kayda geçirildiği dönemlerde, Bektaşiliğin kendisini Yesevîlik geleneğinin bir parçası olarak kabul ettiği açık bir şekilde görülmektedir.

Pîr-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevî, alperenlik müessesinin temsilcisi olan dervişlerin ilk ve en büyük temsilcisidir. O, Hacı Bektaş Veli gibi erenler aracılığıyla Anadolu; Sarı Saltuk ve Gül Baba gibi erenler aracılığıyla da Balkanların Türkleşmesi ve İslamlaşması noktasında Türkistan'da kurulan ilk ocak ve tutuşan ilk kıvılcımdır. Günümüzde de onun uyarmış olduğu Çerağ Türbesi'nin bulunduğu Kazakistan'ın Türkistan şehrinde hâlâ tüm Türk Dünyasını aydınlatmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Eraslan, Kemal (1993).Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler. Ankara: Kültür Bak. Yay.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1958). Manakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî "Vilâyet-name". İstanbul:
- İnkılap Yayınevi
- Güngör, Erol (1972). Taşerin Büyük Türkiyesi III, Töre. S. 19, s. 8-12
- Hoca Ahmet Yesevî Külliyatı (2019). (Ed. Zülfikar Güngör). Ankara: Ahmet Yesevi Ünv. Müt.
- Hey. Baş. Yay
- Köprülü, M. Fuad (2003). Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. Ankara: Akçağ Yay.

1923 2023

Cumhuriyetimizin
Yüzüncü Yılı Kutlu Olsun

Benim naciz vücudum, bir gün elbet toprak olacaktır.
Fakat Türkiye Cumhuriyeti, ilelebet payidar kalacaktır.

M. Kemal Atatürk

TÜRK EĞİTİM-SEN
1992

www.turkegitimsen.org.tr